

Kine Kvande Knudsen

«Hva tenker du om meg?»

Fra innvandreres eget ståsted: om arbeid, utdanning,
bosted og «det norske»

Masteroppgave i likestilling og mangfold

Institutt for tverrfaglige kulturstudier

Senter for kjønnsforskning

NTNU

Trondheim 2017

Sammendrag

Temaet for denne masteroppgaven er *integrering av innvandrere*. Jeg har valgt å undersøke innvandrere og deres forestillinger og erfaringer særlig relatert til arbeid, utdanning og bosted. Hensikten er å øke kunnskapen om diversitet blant innvandrere og samtidig utvikle en forståelse for deres erfaringer, og hva de selv anser som viktig i forbindelse med å få innpass i det norske samfunnet. I lys av dette vil jeg sette fokus på hvilken betydning en slik kunnskap har for utforming av integreringstiltak i Norge.

Med fenomenologien og hermeneutikken som teoretisk utgangspunkt, har jeg utført seks kvalitative intervjuer med menn og kvinner som har innvandret til Norge som asylsøkere. Informantene er nå bosatt i en liten bygdekommune i Midt-Norge. Deres erfaringer og forestillinger må derfor sees i sammenheng med hvordan de opplever sin situasjon i den aktuelle bygdekommunen. Jeg har benyttet meg av diskursanalyse, samt en tematisk og dialogisk tilnærming til det empiriske materialet.

Funnene viser at det som spiller inn i mine informanternes vurderinger når det gjelder valg av bosted, i stor grad kan knyttes til deres økonomiske situasjon og tilgang på jobbmuligheter. Ettersom de fleste ikke er i stand til å forsørge seg selv, er de avhengige av å følge løpet som den norske staten har lagt for dem. I praksis betyr dette at de har begrenset mulighet til å bosette seg der de selv ønsker. Tilgang til et tilfredsstillende opplæringstilbud i form av introduksjonsprogrammet¹ og arbeidsplasser, trekkes frem som avgjørende for mine informanter. Sett bort fra at en jobb gir dem mulighet til selvforsørgelse, er de andre «godene» som en jobb medfører minst like viktige for dem: nemlig å være del av et sosialt fellesskap og følelsen av å bidra til samfunnet de er en del av.

I én del av analysen tok jeg utgangspunkt i intervjuene av et ektepar som ble familiegjenforent. Det ble tydelig at deres ulike tidspunkt for ankomst til Norge har hatt betydning for integrering til det norske samfunnet, og da spesielt for kona som på mange områder blir hengende etter. Det at hun ikke får innpass i arbeidslivet og heller ikke får påbegynt et utdanningsløp, gjør at hennes deltakelse og tilpasning i lokalsamfunnet lar vente på seg.

Basert på informantenes fortellinger om nordmenn og «det norske», blir det tydelig at de verdier de tillegger det norske samfunnet, samsvarer i stor grad med de verdier de selv etterlever i sine daglige liv. Dette åpner opp for at de har alle

¹ *Introduksjonsprogrammet* er et kommunalt tilbud og er en av de to ordningene i introduksjonsloven. Programmet skal forberede deltakerne for arbeid eller ordinær utdanning i Norge. Et vilkår for å ha rett til introduksjonsprogram, er at man har behov for grunnleggende kvalifisering (IMDi, 2016, 21.04).

mulige sjanser til å lykkes med å bli integrert i det norske samfunnet, og dette er et viktig innspill til integreringsdebatten. Helt til slutt i denne oppgaven samler jeg trådene fra alle analysekapitlene og diskuterer hvordan kunnskapen som har blitt produsert kan brukes til å tenke integreringstiltak.

Abstract

The theme of this master thesis is *integration of immigrants*. I have chosen to study immigrants and their perceptions and experiences specifically related to work, education and residence. The purpose is to increase the knowledge of diversity among immigrants, develop an understanding of their experiences and what they themselves consider to be important regarding integration into Norwegian society.

With phenomenology and hermeneutics as the theoretical basis, I have conducted six qualitative interviews with men and women who have immigrated to Norway as asylum seekers. The participants are now living in a small, rural village in Central Norway. Their experiences and perceptions must therefore be seen in context of how they perceive their situation in this village. I have used discourse analysis, as well as a thematic and dialogical approach to the empirical data.

The findings in my assessment of the participants- show that what matters most when it comes to choosing a place of residence can largely be linked to their financial situation and access to job opportunities. The fact that most of them are not able to provide for themselves, forces them to rely on following the course that the Norwegian state has laid out for them. This means that they have limited opportunity to settle where they want. Participants in my study emphasized that it is crucial to have access to satisfactory education in the form of the Norwegian state introduction program and sufficient employment opportunities. Aside from the fact that a job gives them the chance for self-reliance, the other benefits a job can provide are equally important to them: namely being part of a social community and the sense of contributing to that community.

In a section of the analysis, I focused on the interviews of a married couple who went through the process of family reunification. It became apparent that their different time of arrival in Norway has had a bearing on integration to society, especially for the wife who in many ways is falling behind. The fact that she does not have access to employment nor get to start a course of education, delays her participation and integration in the community.

Based on the narratives of participants about Norwegians and «the Norwegian way», it becomes clear that the values they add to Norwegian society correspond largely to the values they themselves follow in their daily lives. Being able to contribute gives them a good chance of succeeding to integrate into Norwegian society. This knowledge is a valuable input to the integration debate. In the final chapter of this master thesis, I gather the threads throughout the research chapters and discuss how the data compiled can be used to discuss relevant integration measures for immigrants coming into Norway.

Forord

Jeg husker tilbake til da jeg startet på masterstudiet i likestilling og mangfold. Rett ut av mammapermisjon og klar til å utvide min horisont, tok jeg fatt på livet som masterstudent. Til tross for noen utfordringer underveis med å kombinere rollen som mamma, student og fulltidsarbeidende, har det vært en spennende og ikke minst utrolig lærerik prosess. Det har gitt meg mange nye perspektiver og ikke minst evnen til å reflektere kritisk over fenomener som fremstår som selvsagte og gitte. Det at jeg nå står med en fiks ferdig masteroppgave i handa, er det flere som fortjener en takk for.

Aller først vil jeg rette en stor takk til veilederen min Agnes Bolsø for alle nyttige innspill og tilbakemeldinger, og for å ha vært så fleksibel med tanke på mitt hektiske tidsskjema. Jeg har satt pris på våre faglige samtaler over en kaffekopp og det at jeg alltid gikk ut døren etterpå, enda mer motivert for innsats. Takk for ditt engasjement og gode humør.

Dernest ønsker jeg å si tusen takk til mine informanter for å ha stilt opp på intervju. Dere er inspirerende, og jeg setter umåtelig stor pris på at dere ville dele deres tanker og erfaringer med meg.

Takk også til Randi Bakken for å ha vært første døråpner til bygdekommunen hvor jeg fant mine informanter. Det var på en inspirasjonskveld i regi av henne at jeg kom inn på tematikken for denne masteroppgaven.

Videre fortjener prosjektleder for bolyst-prosjektet som hadde sitt utgangspunkt i den nevnte kommunen, en stor takk for all hjelp underveis i hele denne prosessen. Det samme gjør også damene på det lokale biblioteket som hjalp til med å rekruttere informantene mine. Ellers, takk til alle aktørene i bygdekommunen for at dere tok godt imot meg og la til rette for at jeg kunne komme dit og utføre mine intervjuer. Det at jeg i tillegg ble invitert for å presentere mine innsikter og erfaringer fra intervjuene, har vært en interessant og nyttig utfordring for meg.

Tusen takk til mamma, pappa og Yvonne for støtte og oppmuntring underveis. Det at dere også har stilt opp som barnevakt, og nå i slutfasen som korrekturlesere har vært til utrolig god hjelp. Dere er supre!

Sist, men ikke minst, vil jeg få takke min mann Ove. Det har falt mye ansvar på deg min kjære, men du har vært tålmodig og latt meg få arbeide med oppgaven. Takk for at du har hatt tro på meg, og for at du alltid har et smil og en varm klem å tilby. Det betyr mer enn du aner. Til den fine og gøyale gutten min, Magne: nå er mamma endelig ferdig med leksene!

Kine Kvande Knudsen
Trondheim, mai 2017

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	iii
Abstract	v
Forord	vi
Kapittel 1: Innledning	1
Oppgavens formål	1
Problemstilling	2
Å bli lik eller bli en del av	2
Tidligere forskning	3
Oppgavens disposisjon	5
Kapittel 2: Teori og analysegrep	7
Den subjektive opplevelsesverden	7
Den fortolkende vitenskapen	8
Kombinasjon av to retninger	9
Narrativ analyse	9
Tematisk og dialogisk analyse	10
Intervju-utsagn som diskurs	12
Repertoar og ideologiske dilemma	13
Kapittel 3: Metode	15
Kvalitativ metode	15
Rekruttering av informanter	16
Det endelige utvalget	18
Forholdet mellom forsker og informant	19
Språklige utfordringer	22
Gjengivelse av sitater	24
Analysearbeidet	25
Kvalitet i forskningen	26
Oppsummering	27
Kapittel 4: Mulighetsrom: Arbeid og bosted	28
Ytre faktorer spiller inn	29
Ulike utgangspunkt	30
Bygda som bosted	31
Bygda for familieliv	32
Jobb avgjørende	35
Kriterier for en bra jobb	36

Mulighetsrom: Arbeid og bosted	39
Oppsummering	40
Kapittel 5: Tidsforskjell i ankomst: Å bli hengende etter	42
Familiegjenforening	42
Faser i gjenforeningsprosessen	43
Tiden etter gjenforeningen	44
Arbeid og utdanning	45
Sosial tilknytning	47
Befinne seg i ulike faser	48
Livsbrudd	48
Hvordan overkomme hindringene	50
Kapittel 6: Informantene om «det norske»	52
Å gripe fatt i ordene	52
Et rettferdig statsapparat	53
Arbeidsbetingelser	55
Ikke for mye hjelp	56
Som «hund» og «katt»	57
Positiv til plikter og goder	59
Kapittel 7: Åpning for integrering	61
Tanker om integrering	62
Familien	65
En digital hverdag	66
Integreringstiltak for å lette ved familiegjenforening	66
Veien videre	67
Litteraturliste	69
Vedlegg 1: Informasjonsbrev/samtykkeerklæring	77
Vedlegg 2: Intervjuguide	79

Kapittel 1: Innledning

Det handler om å bli sett og hørt: fra innvandreres eget ståsted

Våren og sommeren 2014 og 2015 blir Europa vitne til at en stor strøm av flyktninger krysser Middelhavet og Egeerhavet i små, overfylte gummi- og trebåter. Menneskene om bord flykter fra forfølgelse, krig og fattigdom i sine hjemland. I april 2015 kom 29 864 flyktninger båtveien inn til Europa. Noen måneder senere hadde så mange som 221 374, i oktober alene, tatt den farefulle ferden over havet (UNHCR, 2017, 29.03). Det anslås at ved utgangen av 2015 hadde totalt 3784 flyktninger mistet livet bare i Middelhavet (IOM, 2017, 29.03).

I større omfang enn tidligere ble vi europeere tvunget til å ta inn over oss og forholde oss til det som nå skjedde i Midtøsten og Nord-Afrika. Nå banket flyktninger i stort antall på vår dør. Her i Norge hadde de fleste meninger om det som skjedde og det dannet seg to leire: de som var for og de som var imot at Norge skulle ta imot et stort antall flyktninger for å lette den store pågangen til resten av Europa. Det utspilte seg mange nyttige, konstruktive, men også heftige debatter omkring denne tematikken. Vi så og ser fremdeles fremveksten av mer radikale fremmedfiendtlige grupperinger. Fra kritikernes ståsted var mange alt for naive. Det ble argumentert med at Norge ikke kunne ta imot alle, at vi burde hjelpe våre egne først og at vår egen kultur sto i fare for å bli utvisket dersom vi tok imot for mange. Dette var ikke lenger noe som hendte langt, langt borte. De trengte hjelp og det angikk oss. Dette var det samfunnsmessige bakteppet da jeg tok valget om å skrive masteroppgave om integrering av innvandrere.

Oppgavens formål

Jeg har så lenge jeg kan huske hatt en sterk rettferdighetssans og vært opptatt av at mine medmennesker skulle ha det bra i sine liv, og har lenge tenkt at innvandrings spørsmål er noe jeg ønsker å jobbe med i fremtiden. Dette, i kombinasjon med min interesse for andre kulturer, har nok bidratt til å styre meg mot denne tematikken. Det er i tillegg et høyst aktuelt og samfunnsrelevant tema, spesielt i lys av de siste årenes ankomst av mennesker på flukt som har fått asyl i Norge og reaksjonene som fulgte etter dette. Det har til tider vært skremmende å følge debatten i diverse nettforum, hvor ytringene som deles ikke kan beskrives som noe annet enn rent hat. Mange av utsagnene bærer preg av frykt og en manglende kunnskap om menneskene de uttaler seg om. Disse holdningene kan kun bekjempes ved at man lærer hverandre å kjenne.

Det diskuteres innenfor politikken hva som skal til for at integreringen av innvandrere skal lykkes og hvordan integreringstiltak best kan utformes. Formålet mitt med dette prosjektet er å øke kunnskapen om diversitet blant innvandrere og

samtidig utvikle en forståelse for hvilke erfaringer innvandrere har gjort seg, og hva de anser som viktig i forhold til å få innpass i det norske samfunnet. Vi er alle tjent med å ta tak i dette og hvem er vel bedre egnet til å fortelle oss om hva som er viktig for dem, enn innvandrerne selv. Etter min mening er det her man burde begynne. I utformingen av integreringstiltak burde derfor beslutningstakere ta hensyn til innvandreres erfaringer.

Selv om det overordnede temaet i dette prosjektet er integrering av innvandrere, ønsker jeg mer konkret å undersøke og forstå mulighetene for integrering av innvandrere med flyktningbakgrunn² i et norsk bygdesamfunn, sett fra deres eget ståsted. I praksis blir dette flere ståsteder ettersom informantene mine kommer fra ulike land, ulike kulturer og har ulik bakgrunn. Fokuset på bygdeperspektivet kom etter at jeg i startfasen fikk kontakt med aktører i et konsulentselskap som skulle gjennomføre et prosjekt som hadde som mål å skape bolyst for innbyggerne i en distriktskommune i Midt-Norge. Bolystprosjekter er en statlig tilskuddsordning, og går ut på at man gjennom tiltak som for eksempel å utvikle næringslivet og skape arbeidsplasser, gjør det mer attraktivt for folk å bli værende eller flytte til småbygder. Dette ble min inngangsport til bygdesamfunnet hvor jeg kom i kontakt med informantene som jeg har intervjuet i dette prosjektet.

Problemstilling

På bakgrunn av temaet som jeg har skissert, ønsker jeg i denne masteroppgaven å se på innvandreres forestillinger og erfaringer særlig relatert til arbeid, utdanning og bosted. Hovedspørsmålene jeg arbeider med i denne masteroppgaven er følgende:

Hvilke forestillinger har kvinner og menn som har innvandret til Norge om arbeid, utdanning og bosted, og hvilke erfaringer har de gjort seg? Hva tenker de om «oss» og om Norge? Hvilken betydning har dette for utforming av integreringstiltak?

Jeg har tre kapitler hvor jeg analyserer intervjuer jeg har gjort med 6 innvandrere med flyktningbakgrunn. Der forsøker jeg å belyse ulike aspekter ved disse spørsmålene.

Å bli lik eller bli en del av

I denne masteroppgaven snakker jeg om integrering av menn og kvinner som har innvandret til Norge. Begrepet *integrering* stilles ofte opp som en kontrast til *assimilering*. Slik begrepet tradisjonelt har blitt forstått, innebærer assimilering en minoritetspolitikk som går ut på at innvandrere fullstendig skal absorberes av flertallets kultur. Dette betyr at de må gi slipp på alle sine nasjonale og religiøse

² For å forklare hva som menes med *flyktningbakgrunn*, har jeg tatt utgangspunkt i en SSB-rapport fra 2012. Personer med flyktningbakgrunn refererer til de som har kommet til Norge av fluktgrunner, og inkluderer også familieinnvandrede til disse. Dette inkluderer også personer med opphold på humanitært grunnlag (Henriksen, 2012).

særtrekk når de kommer til et nytt land (Gullestad, 2002, s.19). Assimileringsbegrepet vekker negative historiske assosiasjoner i Norge. Da tenker jeg på den harde fornorskingspolitikken samene ble utsatt for fram til langt inn på midten av 1900-tallet. Samenes tradisjon, språk og livsform ble ansett som primitiv og tilbakestående og noe som måtte undertrykkes (Eidheim, 1971).

Når vi snakker om *integrering* innebærer dette et ønske om at innvandrere skal delta fullt ut i majoritetssamfunnet, uten å måtte oppgi sine nasjonale og religiøse særtrekk. Sosialantropologen Marianne Gullestad (2002) peker imidlertid på at virkemidlene som brukes for å få til det ene eller det andre i praksis ofte vil være det samme. Hun trekker frem hvordan arbeidet for å bedre deres norskkunnskaper både kan sees på som et forsøk på å gjøre dem norske, og som et forsøk på å gi dem de nødvendige virkemidlene for å delta i det norske samfunnet. Integrering, ifølge Gullestad, er derfor et begrep som må brukes med forsiktighet. I hvilken grad innvandrere skal tillates å prege samfunnet de integreres i, er også et viktig spørsmål i dagens debatt (Gullestad, 2002, s.19-20).

Til tross for begrepets tvetydighet ser jeg i denne oppgaven integrering som en prosess der menn og kvinner som har innvandret til Norge skal bli en fullverdig del av det norske samfunnet. Deres kulturelle særtrekk skal de ikke behøve å oppgi, så lenge det ikke skrider mot norske lover og regler. Et flerkulturelt samfunn er selvsagt ikke konfliktfritt, men samtidig gir det oss så uendelig mye mer og ikke minst: flere måter å se virkeligheten på.

Tidligere forskning

Forskning om innvandrere i dag kan sies å være preget av en todeling. Den ene delen består av forskning som tar for seg «minoriteten» (altså innvandrerne), og måten de skaper seg selv på og deres identitetsprosesser. Den andre delen består av forskning som tar for seg «majoriteten» (såkalte etniske nordmenn), deres forestillinger om minoriteten og hvordan det ofte skapes et skille mellom «oss» og «dem». Forskning som retter blikket på majoriteten finner vi blant annet hos Marianne Gullestad (2002), som spør om det er en del av «det norske» å lage usynlige barrierer overfor fargede mennesker. Gullestad tar for seg den offentlige innvandringsdebatten og hvordan den politiske og den intellektuelle eliten uttaler seg om Norges nye innbyggere, og hvilke tolkningsrammer som kan ligge bak diskriminerende handlinger og gi dem mening. Et annet majoritetsperspektiv presenteres gjennom Tina Søreviks (2011) masteroppgave, hvor Sørevik undersøker de kulturelle forståelsene av begrepet «innvandrer» i IMDis rapporter om mangfold i heleide statlige virksomheter.

Når det kommer til minoritetsfokuset forskning, har det blitt utført flere rapporter som belyser ulike sider ved innvandreres tilværelse. Blant annet beskriver en rapport framlagt av SSB, ikke-vestlige innvandrergruppers forhold til arbeidsmarkedet, utdanning og offentlige ytelser/tiltak i tre ulike livsfaser (Nerland, 2008). En annen rapport belyser hvordan andelen som er i arbeid eller

utdanning blant personer i alderen 16 til 34 år, varierer med innvandrerbakgrunn (Olsen, 2016). I en NOVA-rapport fra 2010 undersøkes «eldre fra etniske minoriteter» sine preferanser og vurderinger av pleie og omsorgstjenester (Ingebretsen, 2010). Med unntak av sistnevnte, som er basert på samtaler med eldre innvandrere og deres pårørende, bygger rapportene på statistikker og ikke intervjuer med innvandrere. Det er mange variabler som må tas med i betraktningen når man leser statistikker. Til tross for dette kan slike rapporter likevel være nyttige, fordi de kan gi en pekepinn på satsningsområder hva gjelder integrering. For eksempel viser SSB-rapporten fra 2016, at det blant innvandrerkvinner som har barn og lever i parforhold, er langt mindre vanlig å være i jobb eller utdanning, sammenlignet med norskfødte kvinner med innvandrerforeldre og majoritetskvinner. NOVA-rapporten fra 2010, som er intervjubasert, trekker blant annet frem at når det gjelder tjenester og tilbud for øvrig, etterlyses mer familieorienterte tilnærminger, fleksibilitet og variasjon i tilbud til eldre innvandrere (Ingebretsen, 2010, s. 13). Dette er noe som kvalitativ forskning kan bygge videre på.

Flere bidrag innenfor den minoritetsfokuserende tilnærmingen finner vi hos Thomas Walle (2004) og Willy Pedersen og Viggo Vestel (2005), som studerer ulike mannlighetsformer i en minoritetskontekst blant norsk-pakistanske menn. Fredrik Kruse og Raksan Sahals masteroppgaver er også bidrag innenfor denne tilnærmingen. Kruse (2006) og Sahals (2015) masteroppgaver tar for seg familiegjenforeningstematikken. Kruses informanter, opprinnelig fra Italia, er ressurssterke og høyt utdannede. Mens Kruses informanter tidligere har vært gjennom en familiegjenforeningsprosess, befinner Sahals informanter seg i en litt annen situasjon. De er unge, enslige flyktninger som har søkt om familiegjenforening med sine familier i opprinnelseslandet. Til tross for de forskjellige utgangspunktene, viser begge studiene til at informantene opplever utfordringer og usikkerheter i forbindelse med å finne tilhørighet i det norske samfunnet. Dette var også noe som mine informanter kunne kjenne seg igjen i.

Lisbeth Leins (2015) masteroppgave tar for seg integrering i distrikts-Norge, med fokus på kvinner innvandret gjennom ekteskap med norske menn. Det som trekkes frem av disse kvinnene er blant annet en følelse av ensomhet og et ønske om å passe inn. I tillegg ønsker de seg tilgang til arbeidsmarkedet, og muligheten for et større sosialt nettverk (Lein, 2015). Det Leins informanter peker på som de er opptatt av, er mange av de samme tingene som også mine informanter understreker i sine fortellinger.

Utenfor Norges grenser finner vi blant annet Maja Koracs forskningsarbeid (2003), som tar for seg situasjonen til flyktninger bosatt i Italia og Nederland. Korac undersøker hvordan flyktninger (opprinnelig fra tidligere Jugoslavia), oppfatter sin sosiale tilstand i de to ulike integreringsmodellene. I tillegg belyser hun hvordan flyktningene definerer suksess i forhold til integrering, samt hvilke

strategier de utvikler for å nå sine mål. Jonny Bergmans doktoravhandling (2010), som handler om asylsøkere fra Afghanistan i Sverige, er et annet eksempel på internasjonal forskning innenfor denne tematikken. Bergmans studie tar for seg hvordan asylsøkerne håndterer livene sine og den situasjonen de befinner seg i: en situasjon hvor de er avhengige av andre og må vente på avgjørelsen om de får bli i landet de har søkt om asyl. Bergman peker på at situasjonen deres er preget av avmakt, mye venting, usikkerhet og passivitet. Samtidig viser han hvordan asylsøkerne tar tilbake noe av denne makten ved å opponere mot de samme prosessene som oppleves som umyndiggjørende (Bergman, 2010, s. 3-4). Bergmans studie tar for seg den tidligste fasen i en asylprosess. Selv om mine informanter har fått innvilget opphold i Norge, kunne også *de* fortelle om lignende følelser i forbindelse med sin nye situasjon i Norge.

Ettersom jeg er interessert i å få kunnskap og innsikt i innvandreres forestillinger og erfaringer, kan mitt prosjekt betraktes som et bidrag innenfor den minoritetsfokuserede tilnærmingen. Det er flere likheter mellom mitt prosjekt og de andre minoritetsfokuserede studiene jeg har presentert ovenfor. Det mest åpenbare er at alle har som formål om å gi innvandrere en stemme og forstå deres erfaringer. Det som skiller prosjektene er blant annet de ulike årsakene til at informantene har kommet til Norge. Noen har kommet gjennom familiegjenforening eller gjennom ekteskap med nordmenn, og andre som flyktninger og asylsøkere. Til tross for dette trekkes det frem mye av det samme når det kommer til hva som betyr noe for informantene, i tillegg til utfordringene og usikkerheten knyttet de ulike sidene ved integreringsprosessen.

Mitt prosjekt tar på den ene siden for seg erfaringene til de som har fått innvilget oppholdstillatelse, men som ikke helt har blitt integrert i de norske samfunnet. De befinner seg med andre ord i en mellomposisjon. På den andre siden tar jeg for meg erfaringene til de som kan sies å være fullt ut integrert i det norske samfunnet. De ulike ståstedene som informantene mine representerer mener jeg tillegger prosjektet mitt et spennende moment, og det er interessant å se erfaringene deres i sammenheng med hverandre.

Oppgavens disposisjon

I dette kapitlet har jeg presentert bakgrunnen for valg av tema, formålet og problemstillingen som oppgaven skal besvare. Jeg har også gått nærmere inn på tidligere forskning innenfor feltet.

I kapittel 2 presenterer jeg først det som utgjør det teoretiske grunnlaget i denne oppgaven. Videre går jeg nærmere inn på den tematiske og dialogiske tilnærmingen jeg har benyttet i analyseprosessen og presenterer begrepene *mulighetsrom* og *livsbrudd* som jeg har brukt for å tolke empirien. Jeg redegjør

også for begrepene *diskurs*, *fortolkningsrepertoar* og *ideologisk dilemma* og hvordan jeg har anvendt disse i analyseprosessen.

I kapittel 3 beskriver jeg de metodiske valgene for dette prosjektet. Her gjør jeg rede for og begrunner valg av metode, utforming av intervjuguide, rekruttering av informanter og bearbeiding av datamaterialet. Jeg diskuterer også ulike utfordringer som oppstod underveis og forholdet mellom forsker og informant.

Kapittel 4, som er det første av tre analysekapitler, tar for seg hvordan informantene mine forholder seg til bosted, arbeid og utdanning. Her er det informantenes egne forestillinger og erfaringer som står sentralt for forståelsen av dette temaet.

Kapittel 5 handler om to av informantene mine som er gifte og har gjennomgått en familiegjenforeningsprosess. Jeg ser nærmere på hvilke utfordringer som kan oppstå i en slik situasjon og deretter diskuterer jeg hvilken betydning tidsforskjell i ankomst mellom mann og kone kan ha for integreringsprosessen.

I kapittel 6 ser jeg nærmere på hvordan nordmenn og «det norske» fremstår for informantene mine. For å underbygge analysen i dette kapitlet tar jeg i bruk begrepene *fortolkningsrepertoar* og *ideologisk dilemma*.

Kapittel 7 inneholder først en oppsummering av funnene i de foregående analysekapitlene. Deretter diskuterer jeg hvordan vi kan benytte denne kunnskapen til å tenke integrering: først og fremst fra et bygdeperspektiv, men også på nasjonalt nivå.

Kapittel 2 - Teori og analysegrep

Hensikten med dette prosjektet er å forstå mine informanternes forestillinger og erfaringer knyttet til deres egen situasjon som innvandrere med flyktningbakgrunn i Norge. Jeg mener det er både interessant og relevant å forsøke å se ting fra deres ståsted, spesielt med tanke på å finne måter for hvordan vi kan leve sammen på beste mulige måte. Det teoretiske rammeverket som ligger til grunn for denne oppgaven kan ikke sies å være én spesifikk retning eller fagtradisjon, men en kombinasjon av flere ulike metodiske og teoretiske tilnæringsmåter. I boken «Nye Kulturstudier» trekkes det også frem at fenomen best kan forstås dersom man tar i bruk ulike metodiske og teoretiske tilnæringsmåter. En slik tverrfaglighet og metodepluralisme³, beskrives som et av kjennetegnene på de nye kulturstudiene (Sørensen, Høystad, Bjurström & Vike, 2008, s.91).

Når det kommer til analysearbeidet har jeg heller ikke valgt å kun benytte meg av ett spesifikt analyseverktøy. Jeg har i stedet latt materialet snakke til meg for deretter å se hvilke teorier, begreper og metoder som jeg kunne bruke. Fordelen med en slik tilnærming er at man potensielt får brukt mer av datamaterialet sitt enn dersom man skulle vært bundet til et spesifikt analyseverktøy. Det er selvsagt også mange fordeler ved å holde seg til et analyseverktøy, for eksempel at man grunnet den strukturerte fremgangsmåten lettere gjenkjenner og får silt ut overflødige data som ikke er relevant for problemstillingen som skal belyses. Dette ville imidlertid for min egen del føltes mer begrensende enn det ville vært nyttig, og gjort at jeg ville bekymret meg for å gå glipp av interessante perspektiver.

I det som følger skal jeg først redegjøre for det som er teorigrunlaget for denne oppgaven. Igjen, her er det ikke snakk om ett enkelt teoretisk perspektiv, men to perspektiver som jeg har hentet inspirasjon fra: nemlig det *fenomenologiske* og det *hermeneutiske* perspektivet. Videre skal jeg ta for meg hvilke begreper og teorier som jeg har brukt for å ordne og for å «løfte frem» meningsinnholdet i datamaterialet mitt. Så selv om min tilnæringsmåte i utgangspunktet har vært mer eklektisk, så har begrepene og teoriene jeg valgte å bruke medført en viss struktur til analysearbeidet.

Den subjektive opplevelsesverden

Den moderne fenomenologien, som hadde stor innflytelse i 1900-tallets tenkning og kulturelle liv i Europa, kan først og fremst spores tilbake til den tyske filosofen

³ Kritiske røster hevder at en slik tverrfaglighet og metodepluralisme fører til at det blir litt lite dybde (Sørensen m.fl., 2008, s.91).

Edmund Husserl (1859-1938). Innenfor fenomenologien⁴ er det den subjektive opplevelsen som står i fokus. I en intervjubasert studie som min, søker forskeren en dypere, underliggende mening i informantenes utsagn. Det er de hverdagslige erfaringene som står i sentrum. Ved å ta utgangspunkt i deres livsverden og perspektiv, vil forskeren kunne forstå sine informanters atferd, tenkemåte, følelser og handlemåte (Sørensen m.fl., 2008; Thagaard, 2013). En viktig forutsetning for dette er imidlertid at forskeren er åpen for erfaringene til personene som studeres. Den omliggende verden blir mindre viktig og interessen sentreres rundt fenomenverdenen slik den oppleves av de personene man studerer (Thagaard, 2013, s.40).

Den fortolkende vitenskapen

Hermeneutikk, som kommer av det greske ordet *hermeneuein* som betyr å forklare, tolke eller utlegge (Sørensen m.fl., 2008, s.103), er en tolkningsprosess som ifølge den franske filosofen Michel Foucault (2002, s.33) brukes til å få tegnene til å tale og til å oppdage meningen bak disse. Det hermeneutiske vitenskapsidealet går ut på å fortolke tekster som ikke er tydelige eller umiddelbart forståelige (Kruuse, 2003). Tilnærmingen vektlegger at fenomener kan studeres på flere nivåer og at mening bare kan forstås i lys av helheten.

Den tidligste formen for hermeneutikk var knyttet til arbeidet med å finne meningsinnholdet i religiøse tekster (Dreyfus & Rabinow, 1983), men ble senere løsrevet fra teologien av den tyske filosofen Friedrich Schleiermacher (1768-1834) som forankret hermeneutikken i språket, samtalen og mellommenneskelige forhold (Sørensen m.fl., 2008). Med dette mistet hermeneutikken sin oppgave med å finne frem til tekstens *sannhet*, og hermeneutikkens nye fokus ble å ta blant annet opphavspersonens psykiske liv, årsakene til hans/hennes følelser og samtidig med i betraktningen. I nyere tid er det spesielt den tyske filosofen Hans-Georg Gadamer (1900-2002) som står frem som den fremste representanten for hermeneutikken. I boken «Sannhet og metode» fra 1960 la Gadamer grunnlaget for en hermeneutikk som handler om at: «[...] fortolkning er en prosess som innebærer at vi forstår og endrer våre fordommer og dermed flytter grensene for vår forståelseshorisont. Og grunnlaget for prosessen er språket og vår historisitet» (Sørensen m.fl., 2008, s.103). Det som menes med forståelseshorisont er summen av alle våre fordommer. Forståelse av all tekst, tale eller handlinger starter, ifølge Gadamer, aldri fra null. Vi mennesker preges og formes av vår individuelle, nasjonale og kulturelle arv og bakgrunn. Det er dette som bestemmer den «horisont» hermeneutikerne snakker om (Alnes, 2015), og vi nærmer oss derfor enhver ting med en eller annen form for forforståelse i bagasjen. Gadamer forklarer videre hvordan tolkningen av en gitt tekst vil endres avhengig av

⁴ Fenomen er en betegnelse innenfor filosofien for: «[...] tingene, den ytre verden, som de viser seg eller fremtrer for oss, eller som vi erkjenner dem [...]» (Tjønneland, 2011).

spørsmålene som forskeren stiller til det. Meningsinnholdet i en tekst dukker derfor opp som et resultat av interaksjonen mellom forskeren og teksten.

Gadamers læremester var filosofen Martin Heidegger (1889-1976), som ofte assosieres med fenomenologien. Heidegger var i sin tur elev av den moderne fenomenologiens far, Edmund Husserl. Det er med andre ord historiske forbindelseslinjer mellom hermeneutikken og fenomenologien. Den nære forbindelsen innebærer at det har følt naturlig for meg i arbeidet med dette prosjektet å hente inspirasjon fra begge, og dette er grunnprinsippet i alle de tre analysekapitlene mine.

Kombinasjon av to retninger

I arbeidet med denne oppgaven, både når det kommer til forarbeidet med intervjuguiden og selve analysen, har det vært et fokus å få frem nettopp mine informanters subjektive opplevelser av spesifikke fenomen eller tema, slik som innenfor fenomenologien. Men til forskjell mener jeg det ikke er mulig å kun ta utgangspunkt i fenomenet slik som det framtrer, eller for å bruke Husserls slagord: «Til sakene selv». På samme måte som innenfor hermeneutikken kan et fenomen forstås på flere nivå og sees i lys av en større sammenheng. Konteksten som noe utspiller seg i kan ha betydning for hvordan informantene erfarer og lever sine liv. Av den grunn har jeg derfor ikke helt utelukket den ytre verden. Det ville kunne gå tapt verdifull innsikt dersom man utelukkende studerer en persons erfaring av et fenomen og ikke samtidig (til en viss grad) tar høyde for konteksten det har oppstått i. Man kan derimot få inntrykk av at konteksten innenfor den hermeneutiske retningen tilegnes en veldig stor rolle, ettersom det hevdes at mening *bare* kan forstås i lys av en større sammenheng. Kontekst er viktig, men burde ikke være overdeterminerende for forståelsen av en tekst. Jeg er imidlertid enig i Gadamers vektlegging av interaksjonen mellom forsker og tekst, og de spørsmålene som stilles til materialet. Meningsinnholdet som forskeren avdekker vil derfor avhenge av de forforståelser som også forskeren bringer inn i arbeidet (Postholm, 2010).

Som vi har sett er det en kombinasjon av det hermeneutiske og det fenomenologiske perspektivet som har dannet grunnlaget for arbeidet med denne oppgaven. Begge er retninger som hører hjemme i det som kalles det fortolkende (forstående) metodologiske perspektivet, hvor mening og betydning blir vektlagt. Teorigrunnlaget har naturlig nok også hatt en påvirkning på hvilke teorier og begreper som jeg har valgt å bruke for å bearbeide intervjumaterialet mitt. I det som følger skal jeg redegjøre for hvilke teorier og begreper det er snakk om.

Narrativ analyse

I kapittel 4, som handler om mine informanters tanker og erfaringer særlig relatert til bosted, utdanning og arbeid, og i kapittel 5 der jeg tar for meg situasjonen til et ektepar som har gått gjennom prosessen med familiegjenforening, har jeg brukt en *tematisk* og dels *dialogisk* tilnærming til datamaterialet. Disse analytiske

begrepene er inspirert av den amerikanske sosiologen og kulturforskeren Catherine Kohler Riessman og boken hennes: «Narrative Methods for the Human Sciences» (2008). Boken tar for seg den narrative analysen, som er grunnleggende hermeneutisk (Frank, 2010), og hvilken rolle den spiller i menneskelig kommunikasjon. Når Riessman snakker om narrativ analyse refererer hun til en rekke tverrfaglige metoder for å tolke tekster: det være seg muntlige, skriftlige eller visuelle. Tekstene har til felles å være i form av en fortelling. Dette vil si at hendelsene (faktiske eller oppdiktede) har blitt satt i en tidssammenheng som gir mening til og for fortelleren (Thagaard, 2013). Den narrative forskeren er opptatt av de måter som mennesker konstruerer og bruker fortellinger for å tolke verden. Forskeren undersøker intensjon og språkbruk, hvordan eller hvorfor hendelser blir satt sammen på spesifikke måter, for hvem fortellingen ble konstruert, til hvilket formål og til sist hvilken effekt den har på sitt publikum (Riessman, 2008, s.11). Den narrative forskeren ser narrativer som sosiale produkter skapt av mennesker i en spesifikk sosial, historisk og kulturell kontekst.

Til forskjell fra kategoriserende forskningsmodeller som for eksempel *grounded theory* og *etnografi*, er narrativ analyse mer opptatt av utvidete beretninger som behandles som én analytisk helhet i stedet for å dele det opp i flere mindre kodete enheter. Resultatene utgjør derfor ikke det beste utgangspunktet for å kunne generalisere. Metodene egner seg ikke for å studere et stort antall navnløse og ansiktsløse subjekter. En god narrativ analyse, sier Riessman, oppmuntrer leseren til å lese under overflaten av en tekst og til å lete etter en bredere samfunnskommentar.

Riessman presenterer videre fire tilnæringsmåter til narrativ analyse: den tematiske, strukturelle, dialogisk/performative og den visuelle. Av de fire tilnærmingene, har jeg valgt å bruke en tematisk og dels dialogisk tilnærming til materialet mitt.

Tematisk og dialogisk analyse

Kjennetegnet for den tematiske analysen er det eksklusive fokus på «hva» som blir sagt eller skrevet, det vil si innholdet i en tekst. Som nevnt tidligere, poengterer Riessman at innholdet i fortellingene ikke skal deles opp i mindre kodete enheter (Riessman, 2008, s.12). På denne måten beholdes tekstens helhet. For meg var det også et mål å se teksten som en helhet mens jeg i starten arbeidet meg frem til hvilke temaer jeg ønsket å belyse. Da jeg skulle fortolke data i lys av den valgte tematikken, ble teksten delvis delt opp i litt mindre tekstlige enheter som omhandlet det samme temaet. Dette kan likevel ikke sammenlignes med praksisen som kjennetegner for eksempel *grounded theory*, der man kategoriserer ulike segmenter av data med et kort navn eller en beskrivelse som skal summere opp segmentets innhold (Charmaz, 2014, s.111). I mitt tilfelle beholdt enhetene sin helhet i størst mulig grad.

Den dialogiske analysen er en ganske bred og variert fortolkende tilnærming som både inkorporerer visse elementer fra tematisk og strukturell analysemetode, men som også tilfører andre dimensjoner. På denne måten får man litt av alt. For som Riessman selv sier: «The four approaches to narrative analysis are broad groupings with boundaries that are not always distinct, for they overlap and blur» (Riessman, 2008, s.51). Den dialogiske analysen vier detaljert oppmerksomhet på det som fortelles og hvordan det sies, språklige nyanser, historisk og kulturell kontekst og den gjensidige påvirkningen både forsker og informant har på meningsinnholdet (Frank, 2010; Riessman, 2008). Spørsmålene som stilles er: *hvordan, til hvilket formål og til hvem* en tekst eller en ytring er rettet mot. Forskjellen mellom den tematiske og den dialogiske tilnærmingen kan derfor sies å være at i førstnevnte er det i all hovedsak hvilket *innhold* en tekst kommuniserer, og ikke utenforliggende ting som for eksempel kontekst, publikummet teksten er rettet mot, forskerens posisjon og språk/talemåte, som er gjenstand for analyse.

Som allerede nevnt har jeg i analysekapitlene benyttet en tematisk og dels dialogisk tilnærming til datamaterialet. Forskere som utelukkende benytter seg av en tematisk analyse vier lite oppmerksomhet til språk, form eller interaksjon, og det kan virke som det som fortelles har oppstått helt av seg selv uten noen som helst ytre påvirkning. Fordi jeg er av den oppfatning at mening konstrueres i fellesskap mellom forsker og den man intervjuer, frykter jeg at det ville blitt for snevert å utelukkende fokusere på datamaterialets innhold som innenfor den tematiske analysen. Sett bort fra den gjensidige påvirkningen mellom forsker og informant, er de andre elementene ved den dialogiske tilnærmingen som jeg har videreført i mitt analysearbeid: *hvordan* informantene sier noe og *konteksten* som «handlingen» utspiller seg i. Ved å ta høyde for og se de nevnte elementene i sammenheng får jeg bedre mulighet til å gå dypere i utsagnene og brette ut meningsinnholdet fra ulike vinkler.

Ved å anvende en kombinasjon av tematisk og dialogisk analysemetode brukte jeg to begrep som bidro til å få frem mening i de nevnte analysekapitlene. Det første begrepet *mulighetsrom*⁵, består av fire dimensjoner og viser «rommet» som informantene mine handler innenfor og hvilke muligheter som eksisterer der. Det andre begrepet *livsbrudd*⁶ viser til at informantene har hatt et brudd med sine tidligere liv og hvordan/om de har greid å «reparere» dette.

⁵ *Rommetaforen* er brukt av andre, for eksempel Arnfinn Andersen (2003) og Stine Bøe (2007). *Mulighetsrommetaforen* er blant annet brukt innenfor samfunnsvitenskapelig forskning (Korsnes Kristiansen 2011), men også innenfor feltet økonomisk teori (Nussbaum, 2011), og pedagogikken (Strandbu & Schultz, 2015).

⁶ Jeg har sett ordet *livsbrudd* blitt anvendt innenfor fagområdet familie og samliv (for eksempel innenfor terapien). Det brukes da som synonym til *samlivsbrudd*. Bruken er derimot ikke så veldig utbredt. Innenfor andre forskningsområder har jeg ikke sett at det har blitt brukt.

Intervju-utsagn som diskurs

Kapittel 6 handler om hvordan nordmenn og «det norske» fremstår for informantene mine. Som analytisk grep i dette kapittelet har jeg benyttet meg av *diskurs*, og nærmere bestemt Nigel Edleys tilnærming til diskurs. Til tross for at diskursanalyse er mer forankret i sosialkonstruktivistiske perspektiver (Jørgensen & Phillips, 2010) enn det hermeneutiske eller det fenomenologiske perspektivet, har jeg likevel valgt å bruke det i analysearbeidet. Dette i tråd med den tverrfaglige og metodepluralistiske tilnærmingen som jeg nevnte i innledningen til teorikapittelet.

Diskurs er et mangfoldig begrep som brukes både innenfor vitenskapelige tekster og debatter, og viser til hvordan språket er strukturert i forskjellige mønstre som utsagnene våre følger når vi opererer innenfor ulike sosiale områder. Det finnes ikke én enkelt diskursanalytisk tilnæringsmåte, men en rekke tverrfaglige og multidisiplinære tilnærminger som tilbyr mer eller mindre konkrete analysemetoder (Jørgensen & Phillips, 2010). Michel Foucault regnes for å være den som for alvor utviklet diskursbegrepet fra 1960- tallet og fremover. Det er derimot ganske vanskelig å finne en sammenhengende beskrivelse av hvordan man utfører en «Foucaultiansk» diskursanalyse (Graham, 2005). Jean Carabine (2001) gir det likevel et forsøk og viser hvordan man kan implementere Foucaults genealogiske tilnæringsmåte, og hans fokus på makt, kunnskap og diskurs, i en analyse av et historisk sosialpolitisk dokument. Carabines definisjon av ordet går ut på diskurs som bestående av grupper av relaterte uttalelser som har sammenheng med hvordan vi produserer mening og effekter i den virkelige verden. Her har vi med andre ord ideen om at diskurs har makt og er produktiv (Carabine, 2001, s.268). Jørgensen og Phillips (2010, s.9) tar dette videre og definerer diskurs som en bestemt måte å snakke om og forstå verden (eller et utsnitt av verden) på. Diskursen oppstår dermed i, blir utformet av og får konsekvenser for sosial praksis. Den bidrar følgelig også aktivt til å skape den sosiale verden.

Da jeg var i startfasen av dette prosjektet var jeg innom tanken på å foreta en diskursanalyse av alle intervjuene med informantene mine. Ved nærmere ettertanke innså jeg at et ensidig fokus på språk og språklige uttrykk kunne bli vanskelig ettersom informantene mine ikke har norsk som sitt morsmål. Diskursanalyse av språk krever at teksten har en viss nyanseringsgrad. I mitt tilfelle var det utfordrende nok i seg selv å gjengi så korrekt som mulig det som ble sagt i intervjuene. Å kommunisere sine tanker og opplevelser er ikke enkelt når man snakker et språk man ikke behersker helt. Dette har jeg selv erfart da jeg som 17-åring tilbrakte et år i et spansktalende land som utvekslingselev. Jeg følte jeg aldri fullt ut fikk til å utveksle erfaringer, nettopp fordi jeg manglet de språklige kunnskapene for å uttrykke meg. Når det er sagt: blant de informantene som var mer stødig i norsk kunne jeg ved enkelte tilfeller identifisere en viss «språklig lek». Det vil si at de for eksempel tok i bruk metaforer og lignende for

å underbygge det de snakket om. Der det har hatt betydning for temaet som diskuteres har jeg trukket dette frem i analysen. Da jeg i kapittel 6 har valgt å bruke diskurs som analytisk grep, er dette fordi jeg føler jeg har tilstrekkelig nyanseringsgrad i mine intervjuer til å kunne gjøre en slik analyse.

I tillegg har jeg under hele analyseprosessen hatt god bruk for enkelte av punktene i Jean Carabines (2001, s.281) 11-trinns guide for å utføre en Foucaultiansk genealogisk diskursanalyse. Blant annet å identifisere tema, se etter hva som forblir taust i materialet og se etter motforestillinger i materialet. Disse punktene har hjulpet i analysearbeidet fordi de bevisstgjør hva en forsker burde lete etter når han eller hun leser sitt materiale.

Repertoar og ideologiske dilemma

Nigel Edley står som en representant innenfor det som betegnes som diskurspsykologien. Diskurspsykologien har sine røtter i sosialpsykologien (Potter & Wetherell, 1987) og setter søkelyset på et spesifikt tilfelle av språkbruk i en bestemt situasjon. Videre legges det vekt på mennesket som mer aktivt, med en viss påvirkningskraft og mindre styrt av diskurser enn innenfor diskursteori (Jørgensen & Phillips, 2010). I boken «Discourse as Data: A guide for Analysis» (2001), redegjør Edley for sin forståelse av maskulinitetsbegrepet. Han tar til orde for en kritisk versjon av diskurspsykologi som har som mål å fange det paradoksale forholdet mellom diskurs og det talende subjektet. Innenfor denne versjonen er mennesket både produktet og produsenten av diskurser på en og samme tid (Edley, 2001, s.190). Edley organiserte sin analyse rundt tre konsepter: *fortolkningsrepertoar*, *ideologisk dilemma* og *subjektsposisjon*. Av disse har jeg benyttet meg av fortolkningsrepertoar og ideologisk dilemma i analysen av mitt eget materiale. *Subjektsposisjon* går ut på å utforske identitetene som gjøres relevante gjennom spesifikke talemåter (Edley, 2001, s.210). Dette er for så vidt interessant, men fordi jeg i kapittel 6 er interessert i informantenes omtale av nordmenn og «det norske», valgte jeg å ikke bruke begrepet i analysen.

Begrepet *fortolkningsrepertoar*⁷ dukker blant annet opp i tidlige utgivelser av G. Nigel Gilbert og Michael Mulkay (1984), og Margaret Wetherell og Jonathan Potter (1987, 1988). Sistnevnte forfattere beskriver fortolkningsrepertoar som: «[...] i bunn og grunn [...] et leksikon eller et register av termer og metaforer som det trekkes på for å karakterisere og evaluere handlinger og hendelser» (egen oversettelse, Potter & Wetherell 1987, s.138). Edleys bruk av begrepet går ut på at det er de relativt sammenhengende måtene å snakke om objekter og hendelser i verden på (Edley 2001, s.198). Diskurs og fortolkningsrepertoar er dermed nært beslektet. Forskjellen kan sies å ligge i det at diskurs, som det anvendes innenfor foucaultiansk inspirert forskning, har et større fokus på makt og på mennesket som subjektivert. Fortolkningsrepertoar derimot, skriver Edley, ansees som mindre rigid og benyttes av de som ønsker å legge mer vekt på menneskelig

⁷ Oversatt fra den engelske formuleringen «interpretative repertoires».

aktørskap innenfor språkbruk. Marianne Gullestads (2002) begrep *tolkningsrammer* ligger også ganske nært Edleys fortolkningsrepertoar. For Gullestad handler det om å gripe fatt i ordene og avdekke de tolkningsrammer i form av ideer, verdier og forestillinger som ligger til grunn. I grunn for Edleys fortolkningsrepertoar ligger det også visse ideer, verdier og forestillinger som påvirker måten man ser verden på. Jeg har valgt å benytte meg av Edleys begrep *fortolkningsrepertoar* og ikke Gullestads begrep *tolkningsrammer* som grunnlag for kapittel 6, av den enkle grunn at Edley også har begrepet *ideologisk dilemma* i sin begrepsportefølje.

Ideologiske dilemma, for Edley, er det som gjør oss oppmerksomme på at det kan finnes ulike fortolkningsrepertoar for å forstå det samme sosiale objekt, tema eller hendelse. Disse dilemmaene oppstår gjerne samtidig og i opposisjon til hverandre hos enkeltindividet. Det er med andre ord konkurrerende måter å se verden på, noe som kommer til syne som selvmotsigelser. Selvmotsigende utsagn hos enkeltindividet er interessante blant annet fordi de beveger seg i tilsynelatende motsatte retninger av hverandre. Utsagnene bidrar til å utfordre forskerens forståelse av personen han eller hun har med å gjøre og kan være til stor hjelp for å forstå personens perspektiver og konfliktfylte situasjon. Usikkerheten som preger situasjonen informantene mine befinner seg i tilsier at utsagnene deres sannsynligvis inneholder noen ideologiske dilemmaer. Det vil derfor være nyttig å lete etter dem i informantenes ytringer.

I kapittel 6 analyserer jeg frem fortolkningsrepertoaret som ligger til grunn for hvordan informantene mine snakker om «oss». Repertoaret skal ikke forstås som representativt for utvalget og heller ikke for innvandrere i Norge. Det jeg derimot vil vise til er at en viss type utsagn om «det norske» blant informantene, som har resultert i repertoaret jeg presenterer, framstår som svært tydelig. Disse utsagnene om «det norske» kan derfor være utbredt hos større deler av innvandrerbefolkningen, og det bør dermed tas høyde for dette i integreringspolitikken. Jeg kommer nærmere inn på hvordan dette kan gjøres i avslutningskapittelet.

Kapittel 3: Metode

Prosessen med å utføre og skrive en masteroppgave kan på mange måter sammenlignes med det å legge et puslespill. Noen foretrekker å begynne med hjørnene og kantstykkene for å skape en «ramme» som vil gjøre det lettere å plassere de andre brikkene. Andre foretrekker å starte litt mer vilkårlig og se hvor brikkene leder dem, til de til slutt sitter igjen med et fullstendig bilde. Til forskjell fra et puslespill er derimot ikke det endelige bildet og brikkene i et prosjekt som dette, gitt på forhånd. Brikkene ligger ikke klare og bare venter på at jeg skal pusle dem sammen til et forhåndsbestemt bilde: de endrer seg kontinuerlig. Dette gjør arbeidet utfordrende og tidkrevende, men bidrar samtidig også til å gjøre prosessen spennende. For hver enkelt brikke som plasseres ser man sakte men sikkert at et bilde begynner å ta form.

I dette kapittelet vil jeg presentere hvordan mitt metaforiske puslespill har tatt form, eller sagt på en annen måte: hvilke metodiske valg som ligger til grunn for dette prosjektet. Jeg vil her redegjøre for veien fra valg av metode og utforming av intervjuguide, informantutvalg, til innhenting og bearbeiding av datamateriale. I tillegg vil jeg belyse de praktiske og etiske utfordringene som oppstod underveis.

Kvalitativ metode

Kvalitative metoder kan sies å være et samlebegrep for de metoder som først og fremst søker å analysere sosiale og psykologiske fenomener i dybden (Aune, 2008). Det forbindes ofte med forskning som innebærer en nær kontakt mellom forsker og de som blir studert (Thagaard, 2013, s.11), og hvor man søker å forstå erfaringer og meningssammenhenger gjennom å spørre *hvordan* og *hvorfor* noe er som det er i stedet for fokus på utbredelse og antall som innenfor kvantitativ forskning.

Jeg bestemte meg tidlig i prosessen for at jeg ønsket å benytte meg av det kvalitative forskningsintervjuet som metode for datainnsamling. Kvale og Brinkmann (2015, s.29) viser til at denne intervjuformen, som har sitt utgangspunkt i fenomenologien, søker å forstå verden sett fra intervjupersonenes side og å få frem betydningen av deres erfaringer. Intervjuet som samhandlingsform er noe jeg følte at jeg behersket sånn noenlunde fra andre sammenhenger, som for eksempel i forbindelse med skoleprosjekter. Jeg husker spesielt tilbake til norskprosjektet jeg hadde på ungdomsskolen da jeg intervjuet en kvinne som hadde blitt mishandlet av sin tidligere ektefelle. Det var en helt spesiell følelse å få lov til å ta del i denne kvinnens innerste tanker og høre om alt hun hadde opplevd, og ikke minst overlevd. I forbindelse med mitt nåværende prosjekt følte derfor intervjuet som det mest naturlige valget ettersom det jeg ønsket å undersøke: nemlig innvandreres forestillinger og erfaringer relatert til arbeid, utdanning og bosted, vanskelig lar seg gjøre uten å faktisk snakke med

dem. Intervjuet er preget av nær kontakt mellom forskeren og de personer forskeren studerer og gir dermed et godt utgangspunkt for å oppnå nettopp dette.

Jeg valgte å utforme og utføre et intervju som kan sies å være et sted mellom den uformelle og lite strukturerte varianten, og den andre ytterligheten som er et relativt strukturert opplegg (Postholm, 2010; Thagaard, 2013). Med det mener jeg at jeg benyttet meg av ferdige utformede spørsmål og fulgte spesifikke tema. På denne måten ville jeg få, som Thagaard (2013, s.98) påpeker, svar som er sammenlignbare og som igjen ville hjelpe til med det endelige analysearbeidet. På den annen side forsøkte jeg å være åpen for forandringer med tanke på rekkefølge og spørsmålsform slik at jeg kunne følge opp om mulige interessante historier eller ikke på forhånd planlagte temaer som måtte dukke opp (Kvale, 1997, s.72; Postholm, 2010, s.73). I prosessen med å utforme intervjuguiden la jeg særlig vekt på å formulere spørsmål som kunne oppmuntre informantene til å si noe mer om de ulike temaene. Jeg måtte også ta hensyn til at mine informanter har norsk som sitt andre språk. Spørsmålene jeg formulerte kunne derfor ikke være for kompliserte språklig sett, ettersom dette ville hindret oppfattelsen av hva jeg spurte om. Spørsmålene dreide seg i hovedsak om erfaringer og forestillinger (fortid og nåtid) knyttet til arbeidsliv og tanker om å bosette seg i bygd eller by.

Rekruttering av informanter

Da jeg startet arbeidet med å finne deltakere til masterprosjektet mitt så jeg for meg at aktuelle deltakere ville være innvandrere (tidligere asylsøkere) med innvilget oppholdstillatelse bosatt i den aktuelle kommunen hvor jeg skulle utføre intervjuene. Dette er et såkalt strategisk utvalg fordi deltakerne besitter egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i henhold til tema og problemstilling (Thagaard, 2013). I utgangspunktet hadde jeg sett for meg å rekruttere 6-7 informanter. Jeg håpet også at de som ønsket å delta hadde variert bakgrunn: som for eksempel at de kom fra ulike land, at noen opprinnelig kom fra bygda, mens andre kom fra byer, eller at de hadde ulik sosial status og ulikt utdanningsnivå. På grunn av avstanden mellom bygdekommunen og der hvor jeg bor, lot det dessverre seg ikke gjøre for meg å reise dit for å rekruttere informanter på egen hånd. Jeg hadde tidlig etablert flere gode kontakter bosatt i det aktuelle området og jeg så for meg at det ikke ville bli noe problem å finne informanter som ønsket å delta i prosjektet mitt. Det skulle imidlertid vise seg å bli en lang prosess, og mitt første forsøk på å skaffe informanter gjennom en formell henvendelse til det lokale asylmottaket, ga ikke resultater. Jeg måtte tenke nytt og valgte derfor å prøve finne informanter ved å få mine kontakter til å formidle prosjektet mitt på ulike arenaer til potensielle deltakere, deriblant til elevene som gikk på voksenopplæringen i den aktuelle kommunen. Jeg fikk også hjelp av noen lokale kvinner, som i kraft av sin arbeidsplass i bygdas bibliotek ofte samhandler med kommunens innvandrere. De skulle forsøke å få tak i prosjektdeltakere på mine vegne. Dette er det som ifølge Thagaard kalles et tilgjengelighetsutvalg hvor: «[...] utvalget er strategisk ved at deltakerne representerer egenskaper som

er relevante for vår problemstilling, og fremgangsmåten for å velge ut deltakere er basert på at de er tilgjengelige for forskeren» (Thagaard, 2013, s.61).

Selv om jeg fremdeles hadde som kriterium at potensielle informanter skulle ha innvilget oppholdstillatelse og være bosatt i bygdekommunen, innså jeg at jeg ikke bare kunne velge å vrake, men at jeg måtte se hvem som meldte sin interesse. Underveis i denne prosessen tenkte jeg mye på hvorvidt mine kontakter, overfor potensielle deltakere, hadde presentert meg og prosjektet mitt på en minst mulig skremmende måte. For eksempel at de fikk tilstrekkelig med informasjon om hensikten med forskningen, hvordan prosessen skulle foregå og hvilke forskningsaktiviteter som skulle gjennomføres (Postholm, 2010, s.145). Jeg hadde ingen mulighet til å sjekke hvordan prosjektet faktisk ble fremstilt, eller om det i det hele tatt ble gitt noen annen forklaring enn det som sto på informasjonsskrivet/samtykkeerklæringen som de ble bedt om å dele ut i tillegg til den muntlige fremstillingen. En annen tanke som meldte seg i den forbindelse var om de som ble fortalt om mitt prosjekt var personer som mine kontaktpersoner anså som «gode» kandidater, eller om det var tilfeldig hvem som ble spurt. Hva som utgjør en «god» kandidat vil da selvfølgelig variere ut fra hva kontaktpersonene mine selv anser som viktige kriterier for en deltaker i et forskningsintervju. Når det gjelder informasjonsskrivet/samtykkeerklæringen som ble utlevert blant elevene på voksenopplæringen, rådet tilfeldighetene til en viss grad. Ved hjelp av denne rekrutteringsmetoden, var det tre stykker som meldte sin interesse for å delta i prosjektet mitt. Når det gjelder de som ble foreslått som mulige informanter av kvinnene på biblioteket, så tror jeg at det lå litt mer tanke bak. Ikke bare spilte mine egne forespurte kriterier inn, men det er en mulighet for at deres egne kriterier også spilte en rolle i avgjørelsen om hvem de skulle spørre. Å gjøre slike refleksjoner rundt mellomleddenes posisjon og påvirkning, anser Kristensen & Ravn (2015) som viktig i en forskningsprosess. Ved å bruke denne rekrutteringsmetoden fikk jeg av bibliotekdamene navnet på seks potensielle prosjektdeltakere, som jeg så skulle avgjøre hvem jeg ønsket å kontakte. Her vil jeg nevne at de jeg endte opp med å kontakte, var et familiegjenforent ektepar. Dette var et bevisst valg fordi jeg da kunne undersøke på hvilken måte erfaringene deres som ektepar skilte seg fra erfaringene til de andre informantene mine. I tillegg, fordi de tilsynelatende har mange av de samme erfaringene, tenkte jeg det kunne være interessant å se om deres opplevelse av disse erfaringene samsvarte.

I situasjoner hvor man deler ut informasjonsskriv om et prosjekt til en større gruppe mennesker, er man avhengig at de som er interessert melder sin interesse enten via kontaktpersonen eller direkte til forskeren. I forbindelse med dette kan man jo spørre seg om de som til syvende og sist melder sin interesse for et prosjekt er de som er mest ressurssterke og som har noe å formidle om sin livssituasjon. I følge Thagaard (2013, s.62-63) viser det seg at personer med høyere utdanning og de som mestrer sin livssituasjon, er mer villige til å delta i kvalitative studier.

Stemmene til de som ikke tør og/eller ønsker å delta i slike studier er derfor sjelden representert i forskningssammenhenger og av den grunn er det mange verdifulle innsikter og fortellinger som aldri blir formidlet. Hvordan man kan få frem disse stemmene er i seg selv et interessant forskningstema. Basert på hvilke av elevene på voksenopplæringen som meldte sin interesse for å delta i prosjektet mitt, så samsvarer det med det Thagaard påpeker. I ettertid er min oppfattelse at informantene er ressurssterke, og de hadde noe de ønsket å formidle gjennom sin deltakelse i prosjektet mitt. I tilfellet med informantene som ble rekruttert via kvinnene på biblioteket, vil jeg si at de på mange måter representerer stemmen til de som ikke nødvendigvis stiller seg fremst i køen for å delta i slike studier. Jeg er derfor veldig fornøyd med å kunne bidra til at også de blir hørt.

Som jeg har vist ovenfor, ble det endelige utvalget av informanter til i stor grad uten min påvirkning. Det endelige utvalget kan ikke sies å være et såkalt representativt utvalg, men ettersom målet med prosjektet mitt ikke er å si noe generelt om innvandrere, eller som Kjelstadli (2010, s.239) omtaler det: «[...] slutte fra en del til den helheten delen inngår i[...]», så ser jeg ikke det som et problem at deltakerne og deres sosiologiske kjennetegn er vilkårlige. Det som har vært mitt fokus har vært å løfte frem noen tema og analytiske poeng som jeg håper kan være nyttig for integreringsarbeidet i Norge. På bakgrunn av dette mener jeg at mine informanter kan regnes som gode informanter fordi de, som innvandrere i et nytt land, kan gi meg et unikt innblikk i deres tanke- og erfaringsverden.

Det endelige utvalget

Det endelige utvalget bestod av to kvinner og fire menn som på intervju tidspunktet var mellom 20 til 45 år. I blant disse er det, som jeg har nevnt, ett ektepar. Informantene har til felles at de, med unntak av én som kom via familiegjenforening, kom til Norge som asylsøkere i perioden 2006 til 2014. De kommer opprinnelig fra land i Midtøsten og Afrika. Tre av informantene har fullført hele eller deler av grunnskolen, to har studert på universitetet men ikke fullført og én av informantene har en grad fra universitetet. Selv om religion kom opp under noen av intervjuene, så er ikke informantenes religiøse overbevisning et sentralt tema i dette prosjektet og vil derfor heller ikke bli nærmere omtalt her.

Informantenes posisjon som innvandrere med flyktningbakgrunn og det faktum at de tilhører en minoritet, gjør at de er i en utsatt posisjon. Med hensyn til dette og det at de er bosatt i et lite bygdesamfunn, har jeg tatt noen grep for å sikre deres anonymitet så langt det lot seg gjøre. I omtalen av informantene bruker jeg ikke deres egentlige navn, men kaller dem for Carole og Vera (kvinner), og Anand, Daud, Elian og Orhan (menn). I de tilfeller hvor jeg oppgir informantenes alder, er det ikke deres eksakte alder som oppgis. Jeg har også valgt å ikke navngi bygdekommunen de bor i og heller ikke fra hvilket land de kommer fra

opprinnelig⁸. I omtalen av bygdekommunen, har jeg gitt det navnet: «Bergdalvik». Når det snakkes om andre norske tettsteder eller byer, så bruker jeg «City» (1 og 2) og/eller «Metropol». I tillegg til å sikre mine informanternes anonymitet, er dette også et rent praktisk valg. Ettersom hvor lenge de har bodd i Norge er relevant for argumentasjonsbyggingen i denne oppgaven har jeg, der det blir nevnt, skrevet cirka botid. Grunnen til at jeg ikke skriver eksakt botid er fordi det i et lite samfunn som Bergdalvik, kunne bidratt til å gjøre informantene lettere å gjenkjenne.

Forholdet mellom forsker og informant

I tråd med Staunæs og Søndergaard (2005) anser jeg intervjuet som et sosialt møte hvor erfaring blir fortolket og mening skapt. Forskeren er i den forstand ikke en nøytral spørrende mens den utforskede er en passiv respondent. I stedet kan man betrakte det som to aktive deltakere som samarbeider om å utvikle kunnskap og forståelse (Riessmann, 2008, s.23).

Måten forskeren oppfattes på avhenger av flere ting, som for eksempel personlige egenskaper og ytre kjennetegn som kjønn, alder og sosial bakgrunn (Thagaard, 2013). Informantenes oppfatning av meg og min posisjon vil kunne prege vår interaksjon og hva han eller hun ønsker å dele med meg. Man må også være oppmerksom på at det informanten sier i samtalen forteller noe om hvordan vedkommende ser på sin verden. Av den grunn er det viktig å ikke bare være oppmerksom på *hvordan* ting fortelles, men også *hvor fra* det fortelles - altså informantens posisjon (Staunæs & Søndergaard, 2005). Den andre siden av dette er hvordan min posisjon som forsker påvirker måten *jeg* foretar mine tolkninger. Om dette sa Marianne Gullestad det så treffende, at hun: «[...] som enhver annen, inkludert minoritetsforskere, hele tiden er fanget av de blinde flekker som mitt ståsted innebærer» (Gullestad, 2002, s.170). Gullestad refererer her til at en forskers fremstilling av et materiale vil i stor grad være preget av underliggende antakelser som forskeren selv ikke er klar over (Gullestad, 2002, s.50). Donna Haraway peker også på dette og sier at man som forsker aldri kan være objektiv, nøytral, løsrevet og distansert fra sitt studieobjekt. Ifølge Haraway er det umulig å oppnå, det er en illusjon, og vi må anerkjenne og gjøre vårt perspektiv og posisjonering innenfor denne verdenen eksplisitt (Haraway, 1988, s.581-582). Det som fremstår som interessant i materialet mitt og som jeg ønsker å forfølge videre, er derfor påvirket av *hvem* jeg er og min situering: som vil si mine erfaringer, min kunnskap og mitt levde liv. Dette gjelder for så vidt også for alle de valg jeg har gjort fra start til slutt i dette prosjektet. Jeg merket meg for eksempel at jeg ved flere tilfeller har gjort antagelser om ting som mine informanter har sagt. Spesielt har jeg sett spor av dette i enkelte av oppfølgingsspørsmålene mine til informantene. Da spørsmålene ble stilt tenkte jeg ikke noe særlig over det, men

⁸ Når jeg omtaler landene informantene kommer fra kommer jeg til å bytte mellom å bruke «hjemland» og «opprinnelsesland».

under transkriberingen har dette blitt mer tydelig. At man kan la seg påvirke av sitt perspektiv og sin posisjon er kanskje vanskelig å komme unna, men det som er viktig er å tilkjenne seg selv og sine lesere at det er tilfellet. På denne måten kan leseren foreta sine egne vurderinger om hvorvidt, og i hvilken grad forskerens forforståelse har hatt innvirkning på det som analyseres frem.

Jeg har valgt å omtale deltakerne i prosjektet for *informanter*. Ordet gir assosiasjoner til en person som man får eller henter informasjon og opplysninger fra i forbindelse med en vitenskapelig undersøkelse (Informant, 2009, Thagaard, 2013). Ut fra denne beskrivelsen kan det virke som det er snakk om en enveis kommunikasjon. Til tross for min bruk av ordet *informant* så anser jeg, som jeg har vist ovenfor, at kunnskapen utvikles i interaksjonen og i dialogen mellom forskeren og informantene. Valget om å benytte meg av begrepet *informant* er kun et pragmatisk valg, rett og slett fordi det er mye kortere enn alternativet, *intervjupersoner*, og ikke så upresist som ordet *deltakere*.

Det var viktig for meg at informantene skulle føle seg så komfortable som mulig i intervjusituasjonen. Samtidig var jeg klar over at deres posisjon som etnisk minoritet og min posisjon som en forsker som kommer utenfra, kunne bidra til å påvirke intervjusituasjonen. I følge Thagaard (2013) kan forskerens kjønn ha betydning for intervjusituasjonen, spesielt dersom forskeren og informanten er av samme kjønn. Hun forklarer det med at når forsker og informant er av samme kjønn, gir det et grunnlag for en felles forståelse og et fellesskap som: «[...] kan tjene som referanse til kunnskap som blir tatt for gitt innenfor samme kjønn» (Thagaard, 2013, s.116). I motsatt fall, der forskeren er en kvinne og informanten en mann, kan mannen bruke intervjuet som en måte å styrke sin maskulinitet på ved å ta kontroll over intervjusituasjonen (Lundgren, 1992). Da jeg gikk inn i intervjusituasjonen var jeg oppmerksom på at det kunne oppstå en slik situasjon. Når det er sagt opplevde jeg ikke at de mannlige informantene forsøkte å kontrollere intervjusituasjonen på noe vis eller at de prøvde å befeste sin maskulinitet overfor meg. Jeg opplevde heller ikke noen større grad av fortrolighet til meg som forsker blant de kvinnelige informantene enn hos de mannlige.

Jeg tenkte også en del på hvorvidt informantene kom til å se på meg som en autoritetsfigur eller som en representant for norske myndigheter, og om det kunne få innvirkning på de svarene jeg fikk under intervjuene. Årsaken til at jeg tenkte dette var blant annet at mine kontaktpersoner (som prosjektet ble formidlet via) kan sies å være representanter fra bygdekommunen. Med dette i bakhodet forsøkte jeg derfor etter beste evne å gjøre intervjusituasjonen så jevnbyrdig som mulig. Jeg hadde på forhånd tenkt på hver minste detalj, alt fra hva jeg skulle ha på meg for ikke å virke for autoritær eller formell - til hvordan jeg skulle ta imot dem.

Stedet hvor intervjuene ble holdt, med unntak av det første intervjuet⁹, var i et møterom med klasserompreg i bygdas lokale bibliotek. Dette var det eneste rommet på biblioteket som passet til formålet. Fordelen med dette lokalet var at det ikke lå langt fra informantenes bosted. Det var i tillegg et sted som jeg ser for meg at de har tilbrakt en del tid i og at dette kunne bidra til at de følte seg mer komfortabel i intervjusituasjonen. Ulempen ved lokalet var at det ikke var så avskjermet som jeg hadde håpet. Med det mener jeg at rommet hvor intervjuene fant sted, lå tvers over gangen fra andre kommuneansattes kontor. Selv om vi stort sett fikk sitte i fred under intervjuene, var det ett tilfelle hvor en kommunerepresentant kom inn på rommet for å hente noe i kjøleskapet som sto inne på rommet. Dette følte ikke som en helt heldig situasjon, men heldigvis virket det ikke som informanten lot seg påvirke noe nevneverdig av denne hendelsen. I ettertid ser jeg at jeg skulle hengt opp noe på døra som indikerte at rommet var opptatt, for å forhindre at slike hendelser skulle oppstå.

For å imøtekomme eventuelle assosiasjoner som informantene måtte ha til meg og min posisjon som forsker (spesielt med tanke på å bli betraktet som en representant for norske myndigheter), tok jeg meg god tid i forkant av intervjuene til gjennomgåelse av samtykkeskjemaet samt besvare eventuelle spørsmål de måtte ha. Jeg spurte også om det var greit at jeg brukte digital opptaker. For mitt vedkommende var bruk av digital opptaker mest hensiktsmessig fordi jeg da kunne fokusere helt og holdent på informanten og det som ble sagt. For dem kunne det derimot oppleves som litt skummelt. Spesielt hos et par av informantene merket jeg en viss skepsis. Måten dette kom til syne på var at de i starten fremsto som ganske tilbakeholdne og usikre. Den ene viste med et tydelig kroppsspråk at hun ikke var helt trygg. De stilte spørsmål om hvem jeg var (min posisjon som forsker), hvilken informasjon jeg var ute etter og generelt spørsmål angående prosjektet. Jeg ble først ganske overrasket og tenkte at de kanskje ikke hadde helt forstått hva de hadde sagt ja til, ikke minst med tanke på de språklige utfordringene. Jeg ble også bekymret for at de følte seg mer eller mindre forpliktet til å stille opp. Jeg løste det ved å gå gjennom hensikten til prosjektet og hvordan intervjuene skulle bli behandlet. Jeg forsikret dem om at alt skulle foregå anonymt, at jeg var en uavhengig forsker og at de når som helst kunne trekke seg fra prosjektet. Jeg forsøkte etter beste evne å opptre så avslappet og uanstrengt som mulig for å ufarliggjøre situasjonen. Så snart intervjuene var kommet i gang, ble informantene straks mer avslappet. Det var spesielt en lettelse å se hvordan informanten, som før intervjuet viste tegn på at hun var ukomfortabel, slappet mer av og åpnet opp. Hun tok til og med initiativet til å snakke om erfaringer som hun hadde opplevd som vanskelige. Dette ble en liten tankevekker og viste til utfordringene knyttet til det å intervju mennesker fra en antatt utsatt gruppe.

⁹ Det første intervjuet ble utført på et møterom på universitetet der hvor informanten studerer.

I lys av disse erfaringene ser jeg at hadde vært en fordel dersom det hadde blitt gitt bedre informasjon til potensielle deltakere i rekrutteringsfasen. Jeg skulle ha møtt opp selv for å informere om prosjektet på de ulike arenaene. På den måten ville potensielle deltakere hatt et ansikt å knytte til den akademiske beskrivelsen som sto på informasjonsskrivet/samtykkeerklæringen de fikk tildelt. Dette kunne nok bidratt til å ufarliggjøre både meg men også mitt prosjekt. I ettertid ser jeg også at jeg skulle ha brukt/hatt mer tid til den uformelle praten før vi tok fatt på intervjuene. På den måten, ved å bli kjent på et annet nivå, ville vi kanskje kunne etablert en enda mer tillitsfull atmosfære. Dette ble ikke gjort, fordi det med flere av informantene ikke falt seg naturlig. Grunnen var at noen fremsto som sjenerte eller tilbakeholdne, mens andre virket klare for å ta fatt på selve intervjuet. Jeg følte derfor, der og da, at det ikke var noe særlig poeng i å prate bare for pratens skyld. I tillegg hadde intervjuene blitt lagt opp slik at det ikke var så lang tid mellom hvert intervju. Tiden strakk dermed heller ikke til. Ettersom jeg kom langveis ifra for å utføre intervjuene var det ikke mulig å gjøre det på noen annen måte enn å avtale flere intervjuer etter hverandre. Hvis jeg skulle gjort det om igjen ville jeg sørget for å ha mer tid til hvert intervju, men også mer tid *mellom* intervjuene. Sistnevnte ville gitt meg mer tid til å reflektere over *hva* som hadde blitt sagt, men også *hvordan* noe ble sagt av informantene.

Med sikte på å gjøre intervjusituasjonen så jevnbyrdig som mulig, forsøkte jeg å følge opp om mulige interessante fortellinger og temaer som måtte dukke opp. Det at informanten får «wander off the point» og tillegge «irrelevant» informasjon til tider, mener Briggs (1986) kan bidra til å fordele makten mellom forskeren og den han/hun intervjuer. Ved å få respons på det som sies viser det informanten at han eller hun har en innflytelse på intervjuet. Men man må fremdeles ha en viss kontroll slik at man får svar på det som er relevant for forskningen. Thagaard (2013, s.116) viser til at tegn på at en informant ikke opplever seg som underordnet, er at de er pågående og aktive under intervjuet. Alt tatt i betraktning så sitter jeg igjen med opplevelsen av at mine informanter var aktive og at de tok initiativ under intervjusituasjonen. Jeg mener vi lyktes i å etablere en atmosfære hvor de fritt kunne snakke om sine egne opplevelser og følelser. Enkelte ting var nok utvilsomt vanskeligere emosjonelt sett å snakke om, men jeg fikk ikke inntrykk av at de ikke ønsket å svare på spørsmålene mine eller at de holdt tilbake på noe vis. Jeg opplevde at de følte seg trygge nok til å uttrykke mange av sine følelser ovenfor meg: glede, fortvilelse, sorg, forventninger og håp - og det er jeg dem takknemlig for.

Språklige utfordringer

I startfasen av prosjektet vurderte jeg om det kom til å bli et behov for å benytte meg av tolk. Bruk av tolk kunne vist seg nyttig dersom informantene mine ikke snakket tilstrekkelig norsk eller engelsk til at jeg kunne få noe ut av intervjumaterialet. Samtidig var jeg bevisst på at det ved bruk av tolk kan følge enkelte utfordringer. I sin masteroppgave fra 2013 belyser Ingunn Elven blant

annet tolkens rolle i den kommunale tolketjenesten, samt tolkens evne til å forholde seg upartisk i en tolkesituasjon og ikke la egne holdninger og meninger påvirke arbeidet (Elven, 2013, s.38). Fordi jeg ikke kunne være helt sikker på om en tolk ville greie å forholde seg upartisk, om vedkommende ville gjengi alt som ble sagt og formidle alle språklige momenter i samtalen, valgte jeg å ikke benytte meg av en tolk. En annen faktor for denne avgjørelsen var at jeg følte det ville bli mer personlig dersom det var kun meg selv og den jeg intervjuet til stede under intervjuet. Å kommunisere via en tredje part kunne ført til distansering mellom meg og informanten.

Da jeg skulle kommunisere med informantene i forkant av intervjuene, dannet jeg meg et bilde av på hvilket språklig nivå de lå på. Jeg opplevde noen utfordringer i forhold til å avtale intervjutidspunkt, spesielt med to av informantene. Jeg kommuniserte med en av de andre informantene via e-post. Han nevnte for meg at han ikke var så veldig flink i norsk, men at han var ganske flink i engelsk. Jeg foreslo derfor at vi kunne gjøre intervjuet på engelsk dersom han ønsket det. Dette forslaget var for å imøtekomme hans ønsker, men også fordi jeg tenkte det ville gjøre det lettere for oss å forstå hverandre dersom han ikke var så god i norsk, som han selv påpekte. Han svarte tilbake at siden det er i Norge han bor og ikke Storbritannia, så ønsket han å snakke norsk under intervjuet. Selv om det innebar en større utfordring for han å snakke på norsk under intervjuet enn å snakke et språk han følte han behersket i større grad, var han klar i sin avgjørelse. Jeg beundret hans vilje til å ta kontroll over sin egen språkinnlæring, og det viser at han kanskje betraktet sin deltakelse i intervjuet som en måte å lære seg mer norsk. Informantens svar på mitt forslag viser klart til det at forsker og informant er to uavhengige aktører med sine egne agendaer og tanker om hva man ønsker å få ut av et slikt samarbeid (Riessman, 2008).

Noen av intervjuene bærer større preg av språklige utfordringer. Jeg fikk ikke nødvendigvis de mest utdypende resonnementene ut av disse intervjuene. I enkelte tilfeller var det tydelig at informantene ikke hadde forstått spørsmålene som jeg stilte. Som oftest prøvde jeg å rette opp i dette ved å omformulere spørsmålet, eller spørre dem på nytt. Andre ganger valgte jeg å ikke gjøre det fordi jeg ikke kom på en bedre måte å formulere spørsmålet. I de tilfellene hvor informanten hadde misforstått spørsmålet, vil svarene som de ga derfor ikke samsvare med det jeg spurte om. Mine informanters kunnskap om det norske språket er naturlig nok begrenset og de greide derfor ikke bestandig å formulere seg akkurat slik de ønsket. Det at jeg var i stand til å omformulere og forenkle språket som det passet meg, ga meg derfor et overtak overfor informantene mine. I dette kan man si at det ligger et potensiale for makt. Jeg var imidlertid bevisst på å ikke misbruke overtaket jeg hadde til noe negativt, men heller som et virkemiddel for å oppnå bedre gjensidig forståelse.

Under transkriberingsprosessen var det ganger da jeg ikke greide å skjønne hva en informant hadde sagt, selv om jeg tilsynelatende ga uttrykk for at jeg i intervjusituasjonen hadde forstått det. Dette hører med til prosessen og er i seg selv et interessant moment: skjønte jeg faktisk hva som ble sagt, eller lot jeg som for å ikke såre den jeg intervjuet, eller eventuelt for å gå videre i intervjuet? Jeg antar at alle disse scenarioene kan stemme. Ved et bestemt tilfelle, som under transkriberingsprosessen ga meg en god latter, misforsto jeg et ord min informant sa. Jeg trodde han snakket om «bønner», men fant helt mot slutten av intervjuet ut at han mente «bunader». Det resulterte i at jeg underveis hadde stilt noen spørsmål, som for han som snakket om «bunader», kunne virke underlige. Transkribering av intervjuer fører med seg mange utfordringer. Riessman (2008) påpeker at når man transkriberer står man aldri utenfor i en nøytral objektiv situasjon og kun presenterer det som blir sagt. Tolkningen starter allerede ved transkribering og samme type tekst kan bli transkribert på ulike måter avhengig av forskerens metodologiske orientering og ulike teoretiske forutsetninger om språk, kommunikasjon og forståelse av «selvet». På denne måten kan samme type tekst få vidt forskjellige meningsinnhold.

Til tross for noen språklige utfordringer vil jeg si at det språklige nivået til mine informanter var jevnt over godt. Samtalen fløt som regel greit og jeg opplevde at de følte seg trygge nok til å gi meg beskjed dersom det var noe de ikke forstod.

Gjengivelse av sitater

Ettersom mine informanter ikke har norsk som sitt morsmål og dermed ikke kan forventes å snakke feilfritt norsk, så har jeg valgt i denne oppgaven å skrive sitatene som gjengis på bokmål og i korrekt skriftlig grammatisk form. Dette mener jeg gjør at sitatene blir mer forståelige for leseren og dermed også gir mer mening. Det at jeg som regel forstod det som ble sagt under intervjuene (men også under transkriberingen), har mye å gjøre med at jeg fikk hele konteksten. For en leser ville det ikke nødvendigvis gitt like stor mening ettersom leseren kun ville blitt presentert med et lite utsnitt. Noen ganger var det utfordrende å skulle skrive sitatene på «korrekt» norsk, fordi jeg var redd for å tillegge et sitat en annen mening enn den opprinnelig hadde da den forlot munnen til mine informanter. Selv om jeg i de fleste tilfeller følte meg ganske sikker på min gjengivelse, så vil det alltid være en risiko for at jeg har misforstått noe som de har sagt.

Jeg har benyttet meg av hakeparentes, [...], for å illustrere at jeg har utelatt deler av enkelte sitater. Grunnen til at jeg har utelatt noe kan være at det ikke var relevant for den aktuelle konteksten eller at det ikke hadde en betydning for selve analysen. Det kan også være at det har blitt utelatt på grunn av utydelig tale og at det dermed var vanskelig å forstå hva som ble sagt. Ved enkelte tilfeller har jeg valgt å utelate deler av et sitat, rett og slett fordi det inneholdt stotring og lignende som kun ville bidratt til å gjøre sitatet usammenhengende og mindre forståelig. I de sitatene jeg har benyttet meg av parentes, (...), så er det for å illustrere en

handling fra informantens side eller at mine egne ord har blitt tilføyd sitatet. En handling fra informantens side kan for eksempel være at de ler, gestikulerer, himler med øynene eller vrir seg i stolen. Jeg har ikke inkludert handlingsbeskrivelser i sitatene så fremst det ikke gir noe til analysen. Når mine egne ord tilføyes i et sitat, kan det være for å eksemplifisere hva en informant henviser til eller for å erstatte deres bruk av tilkjennegivende tegn/navn. Sistnevnte er et ledd for å sikre deres anonymitet.

Analysearbeidet

Etter at alle intervjuene var gjennomført, gikk jeg inn i en lengre periode hvor jeg arbeidet med å transkribere intervjuene. De fleste intervjuene var av en varighet på 1 til 2 timer, så transkriberingen var et tidkrevende arbeid. Alle som har erfaring med å transkribere vet at det kan være vanskelig til tider å høre og forstå hva som blir sagt på lydopptaket. Det kan være ulike årsaker til dette: dårlig lyd kvalitet som følge av for eksempel bakgrunnsstøy, eller at informanten snakker fort eller utydelig. Når man i tillegg har informanter som ikke er så stødig i det norske språket, så kan det være en enda større utfordring. Det ble av den grunn mye spoling frem og tilbake for å sikre meg at jeg hadde forstått det som informantene mine hadde sagt. Som regel greide jeg å fange meningsinnholdet i det som ble sagt, men noen få ganger måtte jeg dessverre gi tapt og bare gå videre.

Når det kommer til selve analysearbeidet føler jeg det på samme måte som Margrethe Aune beskriver i «Lange timer og lyse øyeblikk» (2008), nemlig at hun foretrekker en viss struktur og å benytte seg av teknikker for å holde orden i materialet. Selv om jeg i utgangspunktet gikk til verks med en åpen tilnærming hvor jeg lot materialet snakke til meg, så har begrepene og teoriene jeg valgte å bruke likevel gitt struktur til analysearbeidet. Det skal sies at analysen som oftest begynner allerede under transkriberingsarbeidet, noe som også stemmer i mitt tilfelle. Selv om jeg prøvde å forholde meg så nøytral som mulig under transkriberingen, så var det ikke til å unngå at jeg formet meg noen tanker og ideer i forbindelse med transkriberingen av materialet. Etter transkriberingen startet jeg med å lese gjennom alle intervjuene. Jeg stilte meg selv spørsmålet: «hva snakker de om?», og begynte deretter å lete etter fremtredende eller interessante tema i materialet. Neste steg var å lage et sammendrag av hvert intervju hvor jeg fikk ned på papiret hva hver enkelt informant hadde fortalt om de temaene som jeg hadde bestemt meg for å forfølge videre, og hvordan de snakket om det. Jeg tok samtidig vare på sitatene som omhandlet temaet. På dette steget hadde jeg som strategi å ikke foreta noen tolkninger.

Neste steg i prosessen var å formulere ett eller flere spørsmål som jeg ønsket å nærme meg det bearbejdede materialet med. Disse spørsmålene skulle bidra til å løfte analysen og få frem mening. Ved å ta utgangspunkt i disse spørsmålene på tvers av intervjuene, begynte jeg deretter å analysere ut fra tilnærmingene jeg beskrev i teorikapittelet. Jeg lette etter mønstre i teksten, brudd/kontinuitet,

likheter/ulikheter, motsetninger, ordvalg, nøkkelord som gikk igjen og hva som forble taust eller hva som ble fremhevet som viktig i omtalen av temaene. Disse begrepene har som formål å virke sensitiverende overfor materialet, og de hjalp meg til å gjøre mening av mine informanternes fortellinger om de respektive temaene. Jeg brukte sitatene jeg hadde samlet på for å belyse og argumentere for min analyse.

Kvalitet i forskningen

Validitet, reliabilitet og overførbarhet er sentrale begreper som omhandler kvalitet i kvalitativ forskning. *Validitet* håndterer spørsmålet om hvorvidt forskningsfunnene sammenfaller med virkeligheten (Merriam, 2009). Innenfor kvalitativ forskning innebærer denne *virkeligheten* i realiteten forskerens fortolkning av sine informanternes fortolkninger eller forståelser av fenomenet som er av interesse (Merriam, 2002, s. 25). En måte å styrke validiteten på er å gå kritisk gjennom analyseprosessen. Samtidig må forskeren redegjøre for sin egen forforståelse og tilknytning til fenomenet som skal studeres. På denne måten får leseren en mulighet til å vurdere i hvilken grad forskerens forforståelse kan ha preget tolkningen av resultatene (Dalen, 2004). Jeg har i dette kapitlet redegjort for hvordan jeg transkriberte og deretter nærmet meg de ferdige transkriberte intervjuene. I teorikapitlet viste jeg også til hvilke teorier og begreper som har dannet grunnlaget for måten jeg analyserer på. Jeg har i tillegg pekt på at jeg er bevisst på at jeg som forsker bringer min forforståelse og subjektivitet inn i selve analyseprosessen.

En annen vanlig strategi for å sikre validitet er såkalte *member checks*, som går ut på at forskeren spør sine informanter om å kommentere på hans eller hennes fortolkning av datamaterialet (Merriam, 2002, s.26; Postholm, 2010, s. 132). Underveis i intervjusituasjonen sjekket jeg ofte med informantene mine om jeg hadde forstått dem riktig, og på slutten av hvert intervju spurte jeg om de hadde noe å tilføye. Dette er én måte å gjøre member check på. Jeg var også inne på tanken å sende de ferdigstilte analysekapitlene til mine informanter for kommentarer, men bestemte meg til syvende og sist for å ikke gjøre dette. En av årsakene til dette var at jeg ikke var helt sikker på om de kom til å forstå alt som sto skrevet, grunnet deres manglende erfaring med det norske språket. Men den største grunnen var at informantenes gjennomlesing og respons ville blitt veldig tidkrevende (Nicolaysen, 2006).

Reliabilitet refererer i utgangspunktet til spørsmålet om forskningsresultatene kan repliseres av en annen forsker ved å bruke de samme metodene (Merriam, 2002). Thagaards (2013) bruk av reliabilitet innebærer derimot at forskeren gjør rede for hvordan data utvikles. Dette betyr blant annet å reflektere over konteksten for datainnsamlingen og hvordan relasjonen til deltakerne i prosjektet kan influere på den informasjonen forskeren får. Det er det jeg har gjort i dette kapitlet. Ved å gi en grundig beskrivelse av forskningsprosessen og samtidig begrunne de valg

som har blitt tatt underveis, har jeg økt mitt prosjekts reliabilitet. Jeg har vist til hvordan rekrutteringen av informantene skjedde, hvordan forholdet har vært mellom mine informanter og meg selv som forsker, og hvilken betydning vår relasjon kan ha for datamaterialet som ble innsamlet.

En annen viktig faktor for å sikre kvalitet i forskningen er at det som tolkes frem skal være *overførbart*. Innenfor den kvalitative forskningstradisjonen innebærer dette spørsmålet om tolkningene som er utviklet innenfor et prosjekt, også kan være gyldig i andre sammenhenger (Merriam, 2002). Ifølge Merriam er én måte å oppnå dette på gjennom *lesergeneralisering*. Med dette menes at leseren selv skal avgjøre i hvilken grad funnene fra et prosjekt kan appliseres til deres egen kontekst. For å hjelpe leseren med dette, må forskeren sørge for å gi grundige og tykke beskrivelser av fenomenet som studeres (Merriam, 2002, s.29). Dette har jeg forsøkt å gjøre etter beste evne i denne oppgaven. Jeg vil påpeke at mine funn på ingen måte kan sies å gjelde for hele innvandrerbefolkningen i Norge. Det jeg derimot vil argumentere for er at funnene kan overføres til og brukes i sammenheng med integreringsspørsmål.

Oppsummering

I dette kapittelet har jeg gjort rede for veien fra den initiale fasen og arbeidet med valg av metode, til utformingen og utførelsen av et semi-strukturert kvalitativt forskningsintervju. Videre har jeg presentert arbeidet med rekrutteringen av det som endte opp som seks informanter, og de rent praktiske og etiske utfordringene som oppstod i den forbindelse. Jeg har også belyst mitt syn på forholdet mellom forsker og informant: «[...] som to aktive deltakere som samarbeider om å utvikle kunnskap og forståelse i intervjusituasjonen» (Riessman, 2008). Jeg har pekt på enkelte utfordringer som oppstod i arbeidet med intervjuene (både i intervjusituasjonen og i etterarbeidet), da spesifikt rettet mot de språklige utfordringene, samt de praktiske avveininger jeg har gjort i forbindelse med gjengivelse av sitatene i den ferdige teksten. Til sist har jeg tatt for meg den tekniske behandlingen av materialet og hvordan man kan sikre kvalitet i et forskningsprosjekt.

Kapittel 4 - Mulighetsrom: Arbeid og bosted

Nordmenn er nordlendinger, trøndere, sørlendinger – og folk fra alle de andre regionene. Nordmenn har også innvandret fra Afghanistan, Pakistan og Polen, Sverige, Somalia og Syria. Mine besteforeldre innvandret fra Danmark og England for 110 år siden. Det er ikke alltid så lett å si hvor vi er fra, hvilken nasjonalitet vi tilhører. Det vi kaller hjem, er der hjertet vårt er – og det kan ikke alltid plasseres innenfor landegrenser (H.M. Kongens tale, 2016).

Sitatet ovenfor er hentet fra Kongens velkomsttale under Kongeparets hagefest i Slottsparken 1. september 2016. Talen har fått mye oppmerksomhet i tiden etterpå og har høstet mye skryt for sin inkluderende tone, og for å legge tydelig føringer for hva som er det norske. Som det fremgår av siste setning i utdraget, snakker Kongen om at det vi kaller hjem er der hjertet vårt er, og at det ikke alltid kan plasseres innenfor landegrenser. Dette var spesielt interessant for meg og minnet meg om da mine informanter, under intervjuene, snakket om landene de kom fra opprinnelig. Hos enkelte kunne jeg formelig kjenne på deres savn, men også sorgen over tingenes tilstand i deres opprinnelsesland. Jeg fikk følelsen av at en stor del av deres hjerte befant seg i det landet hvor de var født og/eller oppvokst. Det er ikke dermed sagt at en annen del av deres hjerter ikke kan befinne seg der hvor de nå bor. Jeg er av den oppfatning at *hjem* ikke nødvendigvis er begrenset til kun ett sted, men at man kan ha flere steder som føles som hjem. Det kan derfor, som Kongen sier i talen sin, ikke alltid plasseres innenfor landegrenser.

Mens noen av mine informanter har tilbrakt lengre tid i Norge og bygdesamfunnet de er bosatt i, har de andre litt kortere fartstid. I den forbindelse er det interessant å se hvordan de forholder seg til dette med bosted. Et spørsmål i intervjuguiden min gikk ut på hvorvidt informantene mine foretrakk å bo i en by eller på bygda, men det var ikke bare i den forbindelse at temaet dukket opp. Informantene mine kom ved flere anledninger inn på, for eksempel, hva de anså som attraktive og mindre attraktive egenskaper ved både Norge og deres opprinnelsesland.

Jeg skal derfor i dette kapittelet se nærmere på hva mine informanter sier og hva de tenker om temaet *bosted*. Jeg har valgt å avgrense det til snakk om hvordan informantene forholder seg til bosted innad i Norge. Med andre ord tanker omkring *hvor* de ser for seg å bosette seg i Norge, og *hva* som spiller inn i denne tankeprosessen. Med dette som utgangspunkt spør jeg: Hvilke muligheter ser de at de har? Hvilke vurderinger gjør de når det gjelder bosted, utdanning og arbeid? Andre interessante aspekter som jeg ønsker å belyse er om de i det hele tatt har noe valg i hvor de skal bosette seg og ikke minst hva bygda gir dem.

Ytre faktorer spiller inn

Når flyktninger og personer som har fått opphold på humanitært grunnlag, kommer til Norge, får de etter hvert ett (og ingen flere) tilbud om bosettingskommune. De kan velge å takke nei til dette tilbudet og bosette seg andre steder på egen hånd, men da mister de retten til introduksjonsprogram og introduksjonsstønad og må klare seg uten økonomisk hjelp fra det offentlige (IMDi, 2016, 19.10). Informantene i denne studien har til felles, med unntak av Vera¹⁰, at de ble tildelt bosetning i den samme distriktskommunen i Midt-Norge. I realiteten betyr dette at de ikke har en innvirkning på hvor de ender opp. De som derimot er i stand til å forsørge seg selv økonomisk, har rett til å bosette seg hvor i landet de måtte ønske (NOU 2004:20, 2004). Orhan, en mann i 30- årene fra Midtøsten, påpekte også dette.

Det finnes to måter å gjøre det på. Den første er å vente til IMDi finner en kommune til deg, og det kommer til å ta lang tid. Den andre måten, som de som har penger til det gjør, er at de reiser dit de vil og de finner et hus som de leier og sier til kommunen at: "jeg har leid det huset her og jeg trenger plass i introduksjonsprogrammet". Jeg hadde ikke penger for å gjøre det [...].

Orhan indikerer her at dersom han hadde hatt økonomi til det i utgangspunktet, så ville han kanskje ha bosatt seg et annet sted og gjennomført introduksjonsprogrammet¹¹. Som jeg nevnte i avsnittet over vil ikke de som takker nei til tilbudet om bosettingskommune ha rett til å delta i introduksjonsprogram eller motta introduksjonsstønad, men de har fortsatt rett til gratis norskopplæring med samfunnskunnskap. Om det forholder seg slik at Orhan ikke er klar over dette, eller at han egentlig viser til det å søke plass på norskopplæring/samfunnskunnskap er jeg usikker på. Ut fra det han sier er uansett poenget at han egentlig skulle ønske at han hadde hatt frihet til å velge hvor han kunne bosette seg og gjennomføre opplæringen sin. Årsaken til dette er at han opplever skolen som kjedelig og for lite utfordrende: «[...] Til nå har vi lært om været og farger [...]. Vi får ingen lærebøker, vi får papir og vi lærer om været og om klær, mat. Du må studere mye selv for å snakke norsk. Det er veldig kjedelig på skolen». Vi ser ut fra dette en tydelig misnøye med hvordan introduksjonsprogrammet er lagt opp. Anand, en mann i 20- årene også fra Midtøsten, bruker på samme måte som Orhan ordet «kjedelig» for å beskrive skolen. Dette er knyttet til at introduksjonsprogrammet i bygda de bor i ikke har (økonomisk) mulighet til å opprettholde flere klasser og ulike nivå for undervisningen. Som Anand beskriver det: «Det finnes et problem. Vi er i én klasse kanskje ti elever. Vi er ikke på det samme nivået. Læreren må lære det

¹⁰ Vera kom til Norge gjennom familiegjenforening og ble dermed bosatt i samme kommune som sin ektemann, Daud.

¹¹ Jeg kommer til å veksle mellom å bruke: ”skolen”, ”opplæring” og ”introduksjonsprogrammet” for å henvise til introduksjonsprogrammet for nyankomne innvandrere.

laveste nivået [...]». Dermed blir det et stort gap mellom det Orhan beskriver som: «de som er interessert i det norske språket, og de som er interessert i å spise og sove godt». Her ser vi at Orhan markerer en forskjell mellom to ulike typer introduksjonsprogramdeltakere. Jeg tolker det slik at han opplever at sistnevnte gruppe deltakere er mer opptatt av å motta penger til sitt livsopphold, enn de er av å lære noe som de kan ha bruk for i det norske samfunnet. Både Orhan og Anand fremstår som genuint opptatt av å lære. Ettersom undervisningen må tilpasses for å favne om flest mulig, vil deltakelsen på introduksjonsprogrammet for kunnskapshungrige menn som dem selv, oppleves som problematisk og for lite utfordrende etter en stund.

Økonomi og penger har en betydning i de fleste menneskers liv, men for Orhan og Anand har det en veldig stor innvirkning. Ikke nok med at kommunens *mangel* på penger fører til et, etter deres syn, for lite utfordrende opplæringstilbud. I tillegg fører også deres *egen* mangel på penger til at de ikke har muligheten til å bosette seg et sted hvor de kan få den opplæringen de ønsker. Orhan og Anand, men også de andre informantene, har derfor i utgangspunktet liten reell bestemmelseskraft over sine egne liv - hvor de skal bo og hva de skal gjøre. For mange nordmenn kan det sikkert også føles slik at man ikke kan velge hvor man selv vil bo. Det kan være mange faktorer som spiller inn i dette, for eksempel at man jobber innenfor en yrkesretning som setter begrensninger for hvor man kan bosette seg, eller at man av familiære hensyn må bosette seg et sted som man i utgangspunktet ikke ville valgt selv. Forskjellen, vil jeg si, er at mine informanter uansett har et ganske annet utgangspunkt enn en person som er født og/eller oppvokst i Norge. Som nyankomne innvandrere har de ikke tilgang til de samme ressurser hverken i økonomisk eller sosial forstand, som en som har bodd i Norge i hele eller store deler av sitt liv. På grunn av dette reduseres dermed deres mulighet til å ha en innvirkning på hvor de skal bosette seg, ytterligere.

Ulike utgangspunkt

Mine informanter har ulike utgangspunkt. Vera, Daud og Carole har lengre fartstid i Norge og har fullført introduksjonsprogrammet. Orhan, Anand og Elian derimot, har på tidspunktet for intervjuet, vært i Norge i under 5 år. Som nyankomne innvandrere er de på dette tidspunktet fremdeles deltakere på introduksjonsprogrammet. Det innebærer at de, ifølge introduksjonsloven (Introduksjonsloven, 2003), har en rett og en plikt til å delta i introduksjonsordningen. De kan velge å avbryte introduksjonsprogrammet dersom de ønsker det, men som Danish Amjad (2009) peker på i sin masteravhandling, vil dette medføre visse konsekvenser. For det første ville de ikke kvalifisere for å motta sosialhjelp, ettersom en slik økonomisk stønad forutsetter at «hver enkelt først skal ha utnyttet egne muligheter eller hjelpeordninger for å kunne forsørge seg selv» (Sosialtjenesteloven, 2001). Gjennom deltakelse i introduksjonsprogrammet ville de hatt mulighet til å kunne tjene penger ved å få introduksjonsstønad. Den andre konsekvensen som Amjad

(2009) tar opp er at vedkommende, ved å slutte på introduksjonsprogrammet, mister retten til å delta på et senere tidspunkt dersom han/hun skulle ønske det. Risikoen for å bli stående på bar bakke dersom de avbryter introduksjonsprogrammet, i tillegg til viktigheten av å tilegne seg gode norskkunnskaper for i det hele tatt å klare seg i det norske samfunnet, fungerer som sterke incentiv for å gjennomføre programmet.

Informantenes ulike utgangspunkt har, etter min tolkning av materialet, betydning for hvordan de forholder seg til temaet om bosted. For Vera, Daud og Carole er refleksjonen om valg av bosted underbygget av faktiske erfaringer de har gjort seg etter endt deltakelse i introduksjonsprogrammet. Ut fra de muligheter (eller fravær av muligheter) som har presentert seg, har de kunnet ta stilling til hvorvidt de skal bli værende i bygdesamfunnet eller ikke. For Orhan, Elian og Anand derimot, som fremdeles deltar i introduksjonsprogrammet, vil deres refleksjon rundt valg av bosted være farget av deres nåværende situasjon i tillegg til de erfaringene de ikke har gjort seg enda. I det som følger skal jeg se nærmere på hvilke andre faktorer som spiller inn i mine informanters avgjørelse av hvor de ønsker å bosette seg.

Bygda som bosted

Norge er et land med ganske spredt bebyggelse og med mange små bygdesamfunn. Mange er vant med å ha god tumleplass og ikke ha noe mer enn et par butikker i nærområdet. Et stort flertall av innvandrere derimot, og mine informanter er intet unntak, kommer opprinnelig fra større byer i sine opprinnelsesland og er vant til å organisere seg på en annen måte enn vi gjør i Norge. Når det er snakk om 20 - 30 000 innbyggere, så kalles dette gjerne for landsbygda, noe som dette sitatet av Orhan viser til: «Bygda mi var 30 000 mennesker [...] Så bygda mi hadde alt [...]». Ettersom de opprinnelig kommer fra større byer, i alle fall etter norsk standard, er det interessant å utforske hvordan det oppleves for dem å bli bosatt i et lite bygdesamfunn.

Det som trekkes frem som positivt med bygdelivet er blant annet stillheten og nærheten til naturen. Orhan, som selv kommer fra en storby i hjemlandet, hadde dette å si om den norske naturen:

Jeg synes at folk i bygda er snillere enn folk i byene [...] det er det samme i (opprinnelseslandet). Folk på bygda er snillere enn folk som bor i sentrum.

:

Kanskje det er naturen. Når du behandler med naturen hver dag blir du et vakrere og snillere menneske. Kanskje. I byene er det mange aggressive følelser fordi du må gjøre mye for å leve.

Et annet sted i intervjuet brukte Orhan også ordet «magisk» for å beskrive norsk natur. Ut fra sitatene ovenfor ser vi at Orhan assosierer et byliv, hvor man må gjøre «mye for å leve», med at mennesket blir mer aggressivt. Derimot vil et

bygdeliv, hvor man er i kontakt med naturen til daglig føre til at man blir et vakrere og snillere menneske. I tråd med denne tankegangen vil det føre til at jo lenger bort man kommer fra naturen, både i fysisk og mental forstand, jo mindre i harmoni med seg selv blir mennesket.

Samtidig sier Orhan at han synes det er «morsomt» at man må til byen for å få en god mulighet. Jeg tolker det slik at Orhan synes det er et paradoks at på bygda hvor mennesket etter hans syn har størst sjanse for å kunne leve et harmonisk og fredfullt indre liv, der finnes det få muligheter for å kunne finne seg arbeid og dermed forsørge seg selv og ens familie. Det er med andre ord i byene han ser at mulighetene finnes, men at dette livet kommer til en pris - man blir mer aggressiv. Det virker derfor som det ikke lar seg gjøre å oppnå både et harmonisk liv og ha de beste jobbmulighetene.

Bygda for familieliv

Carole kommer inn på noe lignende når hun omtaler bygdelivet. På intervjutidspunktet hadde Carole, hennes mann og barn vært i Norge i 8 år. Etter at hun hadde fullført introduksjonsprogrammet begynte hun på høyere utdanning i en by et stykke unna hjemkommunen. Da jeg spurte Carole om hva hun foretrakk av by eller bygda, kom svaret ganske kontant:

Bygda! Fordi det er ganske enkelt... ellers kunne jeg ha flyttet den dagen som jeg begynte å studere i City 1. Så jeg vil gjerne bo på bygda fordi jeg synes at man får en slags tilhørighet. Når du bor på bygda så er du kjent med alle, du får mulighet til å kommunisere med alle, bli kjent med alle. Det blir en slags familie, hvis jeg kan si det.

Som sitatet viser ønsker Carole å bo på bygda, og nærmere bestemt *sin* bygda Bergdalsvik. Dette virker hun ganske klar på. Faktorene som spiller inn er blant annet at hun føler *tilhørighet* og at hun opplever at hele bygda blir som en slags *familie* og at *alle kjenner alle*. Ut fra sitatet ser vi også at hun faktisk, den gang hun startet å studere, gjorde et bevisst valg mellom å fortsette å bo i Bergdalsvik eller å flytte til byen der hun skulle studere. Hvordan hennes mann og barn spilte inn i denne avgjørelsen spurte jeg ikke om. Spesielt opplever jeg at hennes mann forblir litt taus i materialet. Etersom Carole er bortreist store deler av uken blir jeg nysgjerrig på det ansvaret som påfaller han mens hun er borte. I ettertid ser jeg at det er noe jeg burde ha forfulgt videre og som kunne representert en annen innfallsvinkel for å forstå Caroles situasjon.

For Carole medfører valget hun den gang tok at hun må pendle frem og tilbake mellom studiebyen og bygda. Nok en bekreftelse på at hun har funnet det stedet hun vil bo får hun hver gang hun kommer tilbake fra studiebyen: «[...] hvis jeg kjører fra City 1 og hjem, og ser på det skiltet hvor det står «Bergdalsvik», så sier jeg: ja, nå er jeg hjemme [...]». Carole har høy utdanning fra hjemlandet og jobber hardt for å fullføre utdanningen hun har startet på i Norge. Hennes valg om å fortsette å bo i Bergdalsvik, til tross for at det ikke er spesielt praktisk eller enkelt, mener jeg har ingen ting med mangel på ambisjon å gjøre. Jeg opplever Carole

som en veldig målrettet og ambisiøs person. Hennes valg er nok utvilsomt preget av hensynet til sin familie, og kanskje spesielt sine barn. Men det virker ikke som det er noe offer fra hennes side, heller tvert imot:

[...] ikke minst når man har barn, så vet man at hvis de gjør noe tull eller noe galt, så får man vite det litt fortere og man klarer kanskje å hjelpe til at ting kan bli annerledes. Så på bygda kjenner alle hverandre og alle kjenner mine barn og alle kjenner meg. Hvis for eksempel jeg havner nedpå gata, lover jeg at 99 prosent kommer til å løfte meg [...]. Men jeg lover deg at i Bergdalvik kommer alle til å løfte meg med en gang. Eller barnet mitt. Så det er en slags sikkerhet.

Nok en gang trekker Carole frem fordelene ved at alle kjenner alle i den lille bygda. Denne gang kobles det til *sikkerhet* eller *trygghet* både for henne selv og for hennes barn. Det hun sier om å «havne nedpå gata» tolker jeg som en metafor for å komme i en vanskelig situasjon. Det kan også tolkes bokstavelig, i den forstand at sambygdingene ville hjulpet dersom hun eller barna bokstavelig talt falt om på gata. På samme måte ville sambygdingene også gitt beskjed til Carole dersom hennes barn gjør noe «tull», som hun selv beskriver det. Bygdesamfunnet oppleves dermed, for henne, som et ekstra sett med øyne som vil hennes barn vel.

Ordene som går igjen i Caroles beskrivelse av Bergdalvik er *familie*, *tilhørighet*, *trygghet*, *felleskap*, *omsorg* og *kjærlighet*. Ved å ta i bruk Marianne Gullestads (1989) begrep om kulturell kategori, argumenterer Mariann Villa (1999) for at «trygt og godt» representerer en kulturell forståelse og representasjon av «det rurale». Villa påpeker at ting som trekkes frem i folks historier om rurale områder er blant annet at det er fredelig, gir en følelse av trygghet, lite kriminalitet, trygghet for barn, pålitelige beboere, naboer som ser etter ens barn og at alle kjenner alle. Denne representasjonen stemmer overens med måten Carole omtaler Bergdalvik. De kvalitetene som Carole føler bygda innehar kan sies å være kvaliteter som hun selv prøver å leve opp til i sitt eget liv. Hennes fokus på å «sette pris på medmennesker» og det å «ta ansvar», er noe som kommer frem flere ganger under intervjuet. Et slikt eksempel er da hun jobbet som lærer i hjemlandet og betalte ut av egen lomme for at elever som ikke kunne betale skolepenger skulle få fortsette på skolen og ikke ende opp på gata. Ved å bli værende i Bergdalvik og gjennom samhandling med sambygdingene som lever etter de samme verdiene, får hun dermed realisert seg selv. For å overleve som sosialt system er bygda avhengig av at alle tar sin del av ansvaret. For Carole, som har vært vant til fra hjemlandet å måtte bære mye av ansvaret selv, oppleves det nok som en betryggelse og lettelse at det finnes andre enn henne selv som kan ordne opp i ting og ha et ansvar.

Jeg får inntrykk av at bygdelivet, for flere av mine informanter, oppleves som forenelig med et familieliv. Som vi har sett så opplever Carole bygdelivet som trygt og godt både for seg selv og sine barn. Daud, en mann i 40-årene som kom til Norge for 10 år siden, føler også på det at bygdelivet er bra for både voksen og barn:

Jeg tenkte også på å flytte fra Bergdalvik til City 1 eller City 2. Jeg har vært der på sommerferie [...]. Det er mye bedre for barn og voksne her i Bergdalvik. Fordi det er mye stillhet. Det er ikke så mye galt som skjer. For eksempel at noen drikker, røyker. Kanskje hvis barna hadde sett dette så hadde de også begynt med sånt. For barna er det mye som er veldig bra i Bergdalvik. Jeg liker det også. Veldig stille. Ikke så mye bråk her.

Av dette sitatet fremgår det at også Daud har vært inne på tanken om å flytte fra Bergdalvik. Som et kriterium på hvorfor det er bra å bo der, trekker han frem at «det er ikke så mye galt som skjer». Dette oppleves som en trygghet for ham med tanke på sine barn, fordi de dermed ikke blir påvirket til å begynne med slike ting som drikking eller røyking. Vi ser at både Daud og Carole fremhever viktigheten av at deres barn ikke skal komme ut for noe «tull», som direkte kan overføres til for eksempel det å begynne å drikke eller røyke. Blant annet på grunn av dette foretrekker de bygdelivet.

Ut fra dette blir det tydelig for meg at bygder generelt og denne bygda spesielt tilskrives en rolle som et familievennlig, rolig, lukket og trygt sosialt system der det som anses som korrekt atferd blir etterfulgt (og håndhevet) av alle dets medlemmer. Med Caroles egne ord:

Man må være ordentlig, man må ikke dumme seg ut. For hvis du gjør en feil så vil alle få vite om det. Så du må prøve å (ler) ikke dumme deg ut [...]. Det gjelder også på andre områder, men spesielt på bygda at det blir lett kjent.

Dette oppleves derimot ikke som en restriksjon ifølge Carole, men som en god ting. Dette aspektet ved bygdekulturen kan på mange måter sies å være noe som blir tatt for gitt av innbyggerne, et slags doksisk felt, for å ta i bruk Bourdieus (1977) begrep.

I kontrast til det trygge (familie)livet i Bergdalvik, påpeker en av mine andre informanter, Elian, vanskelighetene med å ha kontroll over barna sine dersom man bor i en større by. Han har selv ennå ikke stiftet familie, men også han anser Bergdalvik som et sted hvor man skal «lage familie og sitte». Elian nevner også ved et annet tilfelle at han skal «sitte her», i forbindelse med Bergdalvik. Hva legger han i dette? Selv om Elian ikke sa det på engelsk, kan det likevel tenkes at han tenkte via engelsk. Dermed kan det komme av det engelske ordet «to sit» eller kanskje «to settle». Verbet «to sit» kan bety: «to be located or situated» eller «to remain quiet or inactive» (Sit, 2016). Ett av verbet «to settle» sin betydning er: «to take up residence in a new country or place» (Settle, 2016). En tolkning av Elians ordvalg kan knyttes direkte til at bygda er et sted hvor man kan slå seg til ro, men jeg får også følelsen av at «å sitte» kan kobles til de sidene ved bygdelivet som ikke oppleves som like positivt for alle bestandig: nemlig stillheten og et roligere liv.

I sin artikkel fra 2006, viser Haugen og Villa til flere sider ved bygdelivet som kan oppfattes som negative. I artikkelen utforsker de rural diskurs blant urbane og

rurale ungdommer. Ungdommene i denne studien verdsatte den tryggheten og omtenkksomheten som det rurale samfunnet kunne tilby, men at det kom med en kostnad: sosial kontroll, sladder, ryktespredning og et tap av deres frihet til å leve sine liv slik de ønsket. Haugen og Villa (2006, s.216) argumenterer for at individer som bryter de sosialt aksepterte måtene å opptre på vil bli møtt av sanksjoner i form av sladder, utestengelse og latterliggjørelse. Som vi så tidligere i dette kapitlet snakket Carole om hvordan man burde oppføre seg på bygda: at man må være «ordentlig» og ikke «dumme seg ut». Til forskjell fra «de nye generasjonene» (ungdommen) som Haugen og Villa mener utfordrer lokale normer og forventninger, opplever jeg at Carole i stor grad opptre i takt med de uuttalte rådende normene i bygdesamfunnet der hun bor.

Jobb avgjørende

Tidligere i dette kapitlet så jeg på hva mine informanter trekker frem som egenskaper ved bygdelivet som gjør at de ønsker å bli værende. De som snakker varmest om dette livet og virker mest sikre i sine valg, er de som har fullført introduksjonsprogrammet og fått en fot innenfor i lokalsamfunnet. De har i tillegg etablert et sosialt nettverk og fått seg jobb eller startet med utdanning. For de av informantene mine som fremdeles deltar i introduksjonsprogrammet eller som ikke har lyktes med å finne seg jobb, fremstår ting som mye mer uavklart.

Veras situasjon er et godt eksempel på dette. Vera kom til Norge gjennom familiegjenforening for noen år tilbake og har fullført introduksjonsprogrammet, men opplever det som vanskelig å finne seg fast jobb i Bergdalvik.

[...] Jeg har ikke jobb. Jeg sitter bare hjemme. Det er ikke bra. Jeg har ikke mulighet til å finne jobb. Det er vanskelig akkurat nå.

:

Ja, det er vanskelig. For eksempel akkurat nå sitter jeg bare hjemme. Jeg har drømt i mange, mange år om butikken min og familien min. Når jeg sitter alene. Hvis jeg har jobb så hadde jeg vært opptatt [...]. Det er ikke mulighet til å finne jobb her (Bergdalvik). Vanskelig.

I opprinnelseslandet hadde Vera i mange år ansvar for sin egen butikk. Først drev hun den alene og etter hvert sammen med mannen sin. Som hun selv uttaler det: «Jeg hadde ansvar i butikken min. Sjef. Jeg jobbet med alt». I sitatene ovenfor uttrykker Vera at det er vanskelig for henne å ikke ha noe å gjøre. Til forskjell fra hennes liv i opprinnelseslandet hvor hun var vant til å ha ansvaret for det meste, befinner hun seg nå i en situasjon hvor hun strever med å finne noe å fylle tiden med. Vi ser at hun drømmer mye om butikken og familien sin når hun sitter alene på dagtid, mens hennes mann og barn er opptatt med jobb og skole/barnehage. Man kan si at Vera har et nokså ambivalent forhold til bygda. Hun mener at det er bra for familien å bo der, men samtidig uttrykker hun oppgitthet og misnøye over at det ikke finnes noen muligheter der for henne. For Vera er det derimot ikke så lett å bare pakke sakene sine å reise til et annet sted for å finne jobb,

nettopp fordi hennes mann og barn er så godt etablerte i Bergdalvik. Jeg opplever derfor at hun setter deres behov foran sine egne. I kapittel 5 skal jeg komme tilbake til Veras situasjon og de utfordringer som kan oppstå i kjølvannet av en familiegjenforening.

Hvorvidt man har en jobb å gå til virker å ha stor betydning for hvor informantene mine ønsker å bosette seg, og avgjørende for om de trives der eller ei. Dette er ganske fremtredende i materialet. Elian, en mann i 30-årene fra Midtøsten, forteller at han helst vil bo i en by fordi det er flere muligheter til å finne seg jobb der og ha mer kontakt med nordmenn. På spørsmål fra meg om han tror han kommer til å flytte fra bygdesamfunnet eller ikke, svarte han: «[...] Hvis jeg finner en jobb her i Bergdalvik, så skal jeg sitte her. Men hvis jeg søker jobb i City 1 eller i Metropol, så kommer jeg til å flytte». Så selv om Elian helst kan tenke seg å bo i en by, ville han blitt værende i Bergdalvik dersom han hadde fått seg en jobb der. Det viktigste for ham er å ha en jobb, for som han sier: «Uten jobb her i Norge blir det vanskelig».

Kriterier for en bra jobb

Alle informantene mine uttrykte, naturlig nok, at det er veldig viktig for dem å finne seg en jobb. Det som var interessant er de ulike kriteriene de har i forbindelse med hva de ser etter i en jobb. For Vera, men også Elian som vi så ovenfor, er det viktigste å ha en jobb i det hele tatt:

[...] i Norge velger jeg ikke hvilken jobb jeg skal jobbe. Når jeg har jobb, når jeg klarer den vil jeg bare jobbe mitt yrke. Jeg kan ikke velge. Jeg vil jobbe i barnehage, jeg vil jobbe i butikk [...]. Hvis jeg finner en jobb så må jeg klare å jobbe med det.

Ut fra dette sitatet ser vi at Vera innser at hun her i Norge ikke har muligheten til å velge hvilken som helst jobb. Det er ikke dermed sagt at hun ikke har ønsker og preferanser, men hun innser at valgmulighetene ikke er uendelige og at hun må ta det som måtte dukke opp. Hun er samtidig opptatt av at hun må klare den jobben hun får og utføre sine oppgaver på en riktig og bra måte.

For Anand er det derimot viktig å finne en *god* jobb. Hva han mener med en god jobb kommer frem senere i intervjuet da vi snakket om hva som gjør en god ansatt:

Han må jobbe nok. Han må ha utdanning som passer med jobben. Fordi i Norge så vet jeg om en dame som jobber i mottaket (flyktningmottaket) og som har en veldig god utdanning, men hun jobber som servitør til husene der hvor flyktningene bor. Og hun har ikke fast jobb.

:

Hvis jeg har certificate og for eksempel finner en jobb i kommunen så skal jeg tjene lønn. Men hvis jeg ikke har certificate så skal jeg få forskjellig lønn.

Ut fra dette tolker jeg det slik at en *god* jobb for Anand er en jobb som samsvarer med ens utdanning. Dette er noe han er opptatt av å finne. Slik han selv uttrykker det så «orker» han ikke å jobbe i butikk. Det er viktig for han å fortsette med

utdanningen sin som han ikke ble helt ferdig med i hjemlandet, slik at han kan få seg en jobb som han anser som god. Vi ser også at han snakker om at man må lønnes basert på hvilke kvalifikasjoner man har, noe som også gjelder for ham selv. Til tross for dette så er det ikke nødvendigvis slik at en god jobb for Anand er den jobben som er mest lystbetont for ham. Som jeg nevnte ovenfor så er en god jobb for Anand en jobb som samsvarer med det han har utdannet seg innenfor. Måten han snakker om yrket sitt på, gjør at jeg tviler på at det er det han aller helst ønsker å jobbe med. Dette blir ekstra tydelig i kontrast til hans omtale av en annen type jobb (håndverk) som han hadde i opprinnelseslandet. Denne jobben var ikke innenfor et yrkesfelt han hadde gått på skole for å lære, men likevel beskriver han det som den jobben han trivdes best med.

Carole, som jeg nevnte tidligere i dette kapittelet, har startet på en utdanning i en by et stykke unna Bergdalvik. Da jeg spurte Carole om hvilke jobber hun kunne tenkt seg å holde på med i fremtiden, ble det svært tydelig hvor viktig det var for henne å gjøre noe for andre mennesker:

Jeg vil ikke jobbe som renholder fordi det er tungt. Jeg kunne gjerne tenke meg å jobbe i en helse og omsorgsinstitusjon, som sykepleier eller noe annet fordi jeg liker å hjelpe medmennesker og jeg blir kjempeglad når jeg klarer å få noen til å smile for eksempel. Jeg kunne også jobbet som tolk eller med oversettelser, men det vil jeg ikke fordi da får jeg ikke kontakt med mennesker. Jeg er en person som er sosial, som vil treffe mennesker. Så det blir kjedelig hvis jeg skal sitte på et kontor.

Det fremgår klart av dette sitatet at det som driver Carole er å være i kontakt med, og hjelpe andre mennesker. Hun uttrykker at hun selv blir glad dersom hun får frem et smil hos andre. Ut fra det hun forteller om sine tidligere jobber i hjemlandet, er det å hjelpe andre mennesker noe hun anser som viktige oppgaver. Etter at Carole kom til Norge har hun søkt på mange forskjellige jobber. Om seg selv sier hun at: «[...] Jeg er nesten som en potet, og det betyr at jeg kan jobbe med hva som helst og hvem som helst [...]». Ifølge henne selv ville hun, dersom det skulle bli nødvendig, lære og utføre en hvilken som helst jobb.

Jeg ser på Carole som en veldig målrettet person. Hun ville nok utvilsomt, dersom det var nødvendig, tatt hvilken som helst jobb. Men hennes sterke vilje til å nå sine mål fører nok til at hun ender opp akkurat der hun vil være. Gjennom utdanningen hun har påbegynt i Norge (som er innenfor hennes interessefelt), er hun på god vei mot en jobb hvor hun kan gjøre det hun liker best - nemlig å jobbe for og med mennesker.

Orhan har litt samme synspunkt som Carole når det gjelder kriterier for hva han ser etter i en jobb: «Hovedtingen for meg er å få en jobb som jeg liker å gjøre». Slik jeg forstår det har det ingen betydning om han bor på bygda eller i en by - så lenge han får en jobb han trives med. Jeg tolker det slik at arbeid for Orhan er noe som burde være lystbetont. Dette ble også tydelig da han snakket om sin tidligere jobb som skribent i hjemlandet. Han beskriver denne jobben som interessant og

med varierte oppgaver. Til tross for at landets myndigheter til stadighet la hindringer i veien for utførelsen av jobben, fortsatte han helt til det på grunn av urolighetene i landet ikke lenger lot seg gjøre. I nysgjerrighet over hvorfor han fortsatte i jobben når det oppstod så mange hindringer fra øverste hold, spurte jeg ham om han er en person som liker å oppleve adrenalinkick. Orhan svarte:

Nei, jeg er ikke en sånn [...]. Det føles som du gjør noe for folket ditt. Du kan endre ting, du kan endre ting til det bedre. [...] selvfølgelig fikk jeg ikke gjort noen ting og ting ble verre og verre i landet mitt.

I likhet med Carole er han opptatt av å utgjøre en forskjell for sine medmennesker. Han uttrykker samtidig skuffelse over at han ikke greide dette og for hvordan tingene utartet seg i hjemlandet. Kriteriene Orhan har for hva han ser etter i en jobb er ganske lik de Carole har. Han ønsker seg en jobb han trives med og en slik jobb virker for meg å være en jobb hvor han kan utgjøre en forskjell for andre mennesker.

For Daud er én av årsakene til at han trives godt i Bergdalvik at han har funnet seg en fast jobb, og at han er godt likt av sambygdingene. Når han snakket om de andre jobbene han har hatt etter at han kom til Bergdalvik, slo det meg hvor utrolig varierte arbeidsoppgavene var. Dette gjorde meg nysgjerrig på hvilken innstilling til arbeid Daud har. Det begynte å danne seg et bilde av denne innstillingen da Daud snakket om sin første tid i en ny jobb her i Norge:

Når jeg begynte her på denne fabrikken tenkte jeg først: «kanskje det er litt for tungt for meg?», og: «hvordan skal jeg klare det?». Jeg tenkte mange ting. Så brukte jeg hodet mitt og begynte å se litt. Men etterpå har jeg gjort mange ting. Mange ting. [...].

Vi ser her at Daud i starten var litt bekymret for om han skulle greie å utføre arbeidsoppgavene i den nye jobben. Dette er tanker vi alle kan kjenne oss igjen i. Han forteller videre at han brukte hodet sitt og observerte hvordan ting skulle gjøres. Ut fra dette men også gjennom hele samtalen, fremstår Daud som en hardtarbeidende, positiv og allsidig person. Hans strategi for å få seg en jobb er blant annet å: «[...] gi litt service og gjøre noen ting gratis. Etterpå vil folk ha deg. Det er lett, ikke vanskelig etterpå å få seg jobb». Det å yte andre en tjeneste og dermed skaffe seg et godt rykte, mener Daud er nøkkelen til å finne seg en jobb. I hans tilfelle ser det i alle fall ut til å ha virket ettersom han sikret seg sin nåværende jobb nettopp på grunn av sitt gode rykte.

Jeg opplever det slik at det Daud anser som viktige kriterier for en jobb er at han blir tilstrekkelig utfordret, at det eksisterer et godt samarbeidsmiljø og at det er lav takhøyde for å spørre og motta hjelp. Det siste punktet synes å være spesielt viktig for ham. Han påpeker selv at han har det bra på jobb når han jobber med kollegaer som han kan snakke mye sammen med, og som kan vise han hvordan ulike oppgaver skal utføres. Disse kriteriene er ikke nødvendigvis tilknyttet en spesiell type yrke og jeg mener derfor at Daud er åpen for mye. Han har selvsagt også sine ønsker og ambisjoner, blant annet kunne han tenkt seg å starte en bedrift

innen handels- og servicenæringen, men som han selv sier: «[...] i Norge er alle jobbene gode for meg».

Mulighetsrom: Arbeid og bosted

Vi ser at informantene mine har ulike kriterier for hva de ser etter i en potensiell jobb. De uttrykker alle som én et ønske om å få gjøre noe de brenner for. Det er med andre ord ikke så enkelt som at de tar hva som helst. Useriøse virksomheter som er på utkikk etter billig arbeidskraft som ikke stiller krav til arbeidsbetingelser, må derfor se seg om et annet sted enn hos mine informanter.

Gjennom arbeidet med intervjuene har jeg identifisert det jeg velger å kalle et *mulighetsrom*, som mine informanter agerer innenfor. Innenfor dette mulighetsrommet finnes det fire dimensjoner som jeg mener bidrar til å gi et bedre bilde av deres virkelighet og hvordan de foretar sine valg:

1. Realisme. Jeg opplever at alle informantene innser at det kan være vanskelig å finne seg jobb i Norge. Hos enkelte er dette mer fremtredende enn hos andre. Jeg vil nok en gang understreke at de har sine ønsker og ambisjoner, men de innser samtidig at det kan bli vanskelig å oppnå det de aller helst vil. Som vi så ovenfor er det viktigste å ha en jobb i det hele tatt. For de som i tillegg har en familie å forsørge blir dette en enda viktigere faktor. Synet på hvilke jobbmuligheter de har kan i så måte sies å være en virkelighetsnær tilnærming, som i stor grad har blitt påvirket av de faktiske erfaringer de har gjort seg.

2. Idealisme. Innenfor denne dimensjonen er ønsket om å utgjøre en forskjell for sine medmennesker en drivende kraft. Trivsel og et sosialt arbeidsmiljø er også viktige kjernepunkt. Det idealistiske synet på hvilke jobbmuligheter de har kjennetegnes på den ene siden av å gjøre andre mennesker glad, men på den andre siden av de sterke følelsene som oppstår dersom man ikke lykkes eller blir motarbeidet fra å nå sine mål. Blant enkelte av informantene er dette tydelig, og de uttrykker ved flere anledninger en tristhet og frustrasjon over tingenes tilstand i sine hjemland og at de ikke kan gjøre noe for å endre situasjonen.

3. Fleksibilitet. Det som kjennetegner denne dimensjonen er at man prøver seg på det meste og går til verks med en positiv innstilling. Dersom det er ting man ikke har erfaring med fra før så observerer man hvordan det skal gjøres, samt rådfører seg med sine arbeidskollegaer. Det oppleves som viktig å være godt likt, og en strategi for å oppnå dette er å gjøre tjenester for andre gratis og dermed opparbeide seg et godt rykte innenfor de ulike områdene.

4. Meritokrati. Innenfor den meritokratiske dimensjonen viker man ikke fra et mål man har satt seg. Man drives av å oppnå resultater og av å fullføre det man har satt seg fore. Det oppleves samtidig som viktig at det skal være rettferdighet i en arbeidssituasjon. Med det menes det at dersom man ikke har de «rette»

kvalifikasjonene (utdanning og erfaring) til en jobb så skal man heller ikke lønnes på likefot med dem som har de «rette» kvalifikasjonene. Tanken er at dersom en person har investert tid og lagt ned hardt arbeid for å gjennomføre en utdanning, så fortjener han eller hun en jobb (men også lønn) som samsvarer med denne investeringen.

Ved å rendyrke og understreke visse trekk ved de fire dimensjonene på denne måten, ønsker jeg å vise at de er vidt forskjellige og at man ikke kan se på mennesker med en annen landbakgrunn som en ensartet gruppe.

Oppsummering

Jeg innledet dette kapittelet med følgende spørsmål: Hvilke muligheter ser mine informanter at de har? Hvilke vurderinger gjør de når det gjelder bosted, utdanning og arbeid? Faktorer som spiller inn på hvor informantene mine skal bosette seg kan deles inn i ytre og følelsesmessige faktorer. Som en ytre faktor spiller økonomi en stor rolle. Den som har mulighet til å forsørge seg selv økonomisk, kan ved innvilget oppholdstillatelse bosette seg i hvilken som helst norsk kommune. For de fleste er dette imidlertid ikke realistisk. De er avhengige av å takke ja til tilbudet de får om bosettingskommune og den påfølgende plassen på introduksjonsprogrammet for å klare å forsørge seg selv og sin familie. Opplæringen og veiledningen de mottar på introduksjonsprogrammet er for de aller fleste viktig for å komme seg i utdanning eller i jobb i det norske samfunnet. Man er da prisgitt at den opplæringen som gis er på et nivå hvor man føler at man får noe ut av det. Dette, samt den økonomiske støtten som tilbys deltakerne i introduksjonsprogrammet, kan sies å være gulroten. På den andre siden er piskene, i form av at man mister retten til introduksjonsprogrammet/stønning dersom man takker nei til IMDIs tilbud om bosettingskommune. Dersom man avbryter programmet underveis så mister man også retten til senere deltakelse, i tillegg til at man ikke vil kvalifisere for å motta sosialstønning. Jeg kommer ikke til å kommentere for eller mot disse incentivene i denne oppgaven, eller hvorvidt de har den ønskede effekten. Sett bort fra dette, så betyr det at de ytre faktorene som har blitt nevnt fører til at mine informanter (og andre i lignende situasjon) i praksis har en begrenset mulighet til å bosette seg der de ønsker.

Hvorvidt man har en jobb eller ikke, fremgår også som en avgjørende faktor for valg av bosted. De av informantene som ikke har fått seg jobb i bygdesamfunnet har også vanskeligere å se for seg en fremtid der. De uttaler at de godt kunne tenkt seg å bli værende, men at alt er avhengig av om de har en jobb å gå til. Det blir også tydelig at det å ha en jobb kan kobles til mer enn bare det å forsørge seg selv. Minst like viktig er de andre godene som en jobb medfører: nemlig å føle at man bidrar og å føle seg som en del av et sosialt fellesskap. Arbeid blir dermed en viktig inngangsport til samfunnet de er en del av. De av informantene mine som trekker frem følelsesmessige faktorer for sitt valg av bosted, er de som har fullført introduksjonsprogrammet og fått seg en jobb eller startet med utdanning. De

uttrykker at livet i bygdesamfunnet gir dem en følelse av tilhørighet og trygghet. De har fått på plass noen grunnleggende forutsetninger, og føler seg som en del av et fellesskap. Som Marianne Gullestad sier: «[...] Må man forankres i et sted for å kunne forankres sosialt, eller er det kanskje heller slik at en må forankres sosialt for å bli forankret i et sted?» (Gullestad, 2002, s. 220). Uansett hva som kommer først, så er det ingen tvil om at alle mine informanter har et ønske om å bli en del av bygdesamfunnet. Mens det for noen allerede har blitt et hjem («der hjertet vårt er»), oppleves det for andre som vanskelig å bli fullendt bygdebeboer fordi de enda ikke enda har fått tilgang på jobbmuligheter.

Kapittel 5 - Tidsforskjell i ankomst: Å bli hengende etter

[...] Han er borte. Vet ikke hvor han var. Og så kom det politi og spurte meg: «hvor er han?». Hvis jeg visste hvor han var så skulle de drepe meg eller (barnet mitt). «Nei», jeg sa: «jeg vet ikke, jeg er bare her men jeg vet ikke hvor han er. Jeg vet ikke». [...].

-Vera

For to av mine informanter, Vera og Daud, var dette en realitet. De er mann og kone som opplevde å bli skilt fra hverandre kun kort tid etter at barnet deres hadde kommet til verden. Daud måtte flykte fra sitt hjemland mens Vera ble igjen, uvitende om hvor han hadde tatt veien. Etter lang tid i uvisse får hun plutselig en dag en telefonsamtale. Hennes mann er i trygghet i Norge. Før de igjen kan bli til den lille familien som de kun en kort stund fikk være, er det en lang reise som står foran dem. De skal gjenforenes.

Familiegjenforening var ikke et tema for spørsmålene i intervjuguiden, men da jeg leste gjennom intervjuene av dette ekteparet ble det tydelig for meg at Vera og Daud hadde en nokså ulik opplevelse av sin situasjon i Norge. Dette er ikke nødvendigvis så uvanlig, men jeg ble nysgjerrig på hvordan det at Vera ikke kom samtidig som Daud har hatt å si for deres dynamikk som en familie. I dette kapittelet skal jeg først se på ulike utfordringer som kan oppstå ved en familiegjenforening. Med utgangspunkt i Vera og Dauds situasjon skal jeg også diskutere om tidsforskjell i ankomst mellom mann og kone ved familiegjenforening kan ha en betydning for tilpasning i samfunnet.

Jeg kommer til å ha et særlig fokus på Vera i dette kapittelet. Årsaken til det er at det under intervjuet med henne var tydelig at hun følte frustrasjon over sin situasjon. Veras tanker og erfaringer kan dermed vise seg å være verdifulle for å sette søkelyset på hva man kan gjøre bedre i det norske integrerings- og inkluderingsarbeidet. Med andre ord har jeg følgende problemstillinger for dette kapittelet: å drøfte utfordringer ved familiegjenforening generelt og utforske Veras og Dauds tilfelle av tidsforskjell i ankomst i forhold til integrering.

Familiegjenforening

Under hovedbenevnelsen *familieinnvandring* skilles det mellom familiegjenforening og familieetablering. Med familiegjenforening menes at et nært familiemedlem i utlandet kommer for å gjenforenes med familie som allerede bor i Norge. Det kan være en ektefelle, ens barn, og i enkelte tilfeller ens foreldre. Familieetablering derimot er for eksempel når en person skal inngå ekteskap med en som er bosatt i Norge, eller når samboere som venter barn gjenforenes (UNE, 2016, 22.02).

I perioden 1990-2013 har antallet familieetableringer holdt seg stabilt, mens antallet familiegjenforeninger har økt, særlig de siste årene (Sandnes & Østby, 2015). Det er denne gruppen som utgjør flertallet av de som innvilges oppholdstillatelse her i landet (Huitfeldt & Kavli, 2004). For de som har status som flyktninger er hovedregelen at de har rett til familiegjenforening med ektefelle og barn under 18 år. Det er dette som er tilfelle for mine to informanter, Vera og Daud. De ble gjenforent som følge av sistnevntes status som flykting. For de som derimot har opphold på andre grunnlag er det visse betingelser som må innfris for å ha rett til familiegjenforening. Betingelsene som må innfris er for det første at den som bor i Norge må være norsk eller nordisk statsborger, eller at vedkommende har arbeids-/oppholdstillatelse som danner grunnlag for familieinnvandring. Det er i tillegg et krav til inntekten til personen som er bosatt i Norge. I 2015 var kravet en inntekt på minst 252 472 kroner før skatt, mens det for 2016 var 305 200 kroner (UDI, 2016, 26.08).

Faser i gjenforeningsprosessen

Barudy¹² (1989) skiller mellom tre ulike faser i familieseparasjon- og gjenforeningsprosessen: Før separasjonen, under separasjonen og gjenforeningen i seg selv. Mitt fokus for dette kapittelet er tiden under separasjonen og spesielt tiden i etterkant av selve gjenforeningen. Separasjonsfasen for Vera var preget av stor uvisshet om hvor hennes mann befant seg, og om han i det hele tatt levde. Dette kom frem da hun fortalte om da hun fikk beskjeden om at mannen hennes var i Norge. Hennes reaksjon på denne beskjeden var:

Det er bare tull. Nei, mannen min er død. Jeg tenkte at han var død fordi det er veldig strengt politisk. De er vanskelige. Han ble borte om... det var mørkt. Jeg trodde han var død. «Nei dere bare tuller», sa jeg til vennen hans[...].

Vera trodde ikke at mannen hennes var i live på grunn av den politiske situasjonen i hjemlandet. Når hun sier at «de er vanskelige», tolker jeg det som at hun mener at det er den politiske og rådende eliten i hjemlandet som i direkte eller indirekte forstand er skyld i at mannen hennes forsvant. Vera beskriver separasjonsfasen som en «vanskelig og tøff» periode hvor hun og det lille barnet deres i stor grad måtte klare seg uten hjelp fra noen andre. «[...] Alt var vanskelig for meg. Jeg hadde et lite barn. Jeg hadde ikke jobb, jeg hadde ikke penger. Fordi jeg mistet pengene mine [...]» Jeg får inntrykk av at tiden også har vært preget av ensomhet og at et stort ansvar hvilte på hennes skuldre.

Med henvisning til annen forskning, viser Rousseau, Rufagarib, Bagilishy & Meashama (2004) til at de som blir igjen i slike situasjoner kan føle seg forlatt og til og med forrådt eller lurt. Dette var også min første tanke, og jeg spurte derfor Vera om hun noen gang ble sint fordi han ikke ga lyd fra seg tidligere. Fra mitt

¹² Barudy (1989), som sitert i Rousseau m.fl. (2004). Årsaken til at jeg ikke viser direkte til Barudy og hans verk, er at jeg ikke fant det i noe annet format enn på fransk. Referansen til Barudy i litteraturlista er av den grunn også på fransk.

perspektiv ville dette vært en ganske naturlig ting å føle. For Vera derimot, var dette langt fra hva hun følte.

Nei, fordi jeg visste at han hadde problemer. Jeg ble ikke sint på ham. [...] Når han var i (hjemlandet) fikk han fengsel. Han ble slått... mange ting. Etterpå ble han borte. Jeg tenkte at de [...] og så drepe ham. Men etter 1 år så fikk jeg brev og da ble jeg veldig glad. Ikke sint.

Vera understreker ved flere tilfeller at tiden før gjenforeningen var tøff, men jeg kan ikke spore noe annet hos henne enn stor lettelse og glede når han til slutt lar høre fra seg: «Etter 1 år fikk jeg vite at han var her og så etter bare 6 måneder, akkurat 2 år etter at han kom hit, så kom jeg. Jeg var heldig.»¹³ Når Vera sier dette smiler hun stort og ler. Om hun noen gang følte seg forrådt eller forlatt, så virker det som gleden over å få vite at ens kjære er trygg overskygget eventuelle andre følelser. For de som må flykte er situasjonen også vanskelig, og de kan føle seg skyldig, maktesløs og deprimerede på grunn av en separasjon som de har liten eller ingen kontroll over (Fox, Cowell & Johnson, 1995). Det er derfor ikke usannsynlig at tiden har vært tøff også for Daud, men dette ble ikke utdypet hverken fra min eller hans side under intervjuet. Etter analyse av materialet ser jeg i ettertid at jeg skulle ønske jeg fulgte opp dette temaet, men på det tidspunktet var jeg ikke klar over at dette var et tema jeg ønsket å skrive om.

Tiden etter gjenforeningen

I sin masteroppgave som omhandler familie-gjenforente italienere, skriver Fredrik Kruse (2006) at enkelte forfattere har kalt den innledende fasen av et langvarig opphold i et nytt land for *bryllupsreisen*. Denne fasen kan vare de første 2 til 6 månedene etter gjenforeningen og beskrives som en tid hvor man ikke kan få nok av hverandre, og hvor alt fremstår som magisk og vidunderlig. De nyankomne er glade og er opptatte av å oppdage sitt nye hjem, samt bli kjent med nye mennesker (Hour-Knipe, 2001). Etter den såkalte bryllupsreisen går man over i en ny fase. Det er i denne fasen, etter at de overveldende følelsene som jeg antar oppstår i kjølevannet av gjenforeningen har avtatt, at hverdagslivet slår inn for alvor. I denne *hverdagsfasen*, som Lise Dalby (2003) kaller det, skal man ta fatt på sitt nye liv og virkelig lære hverandre å kjenne på nytt. Samtidig må den som ankom sist finne ut av hvordan ting fungerer i det nye hjemlandet. Det å komme seg tilbake til et tilnærmet «vanlig» familieliv vil kreve store omstillinger for alle parter, og gleden over gjensynet kan fort utvikle seg til problemer og utfordringer med å tilpasse seg hverandre (Aambø & Hjelde, 2011).

Ved å ta utgangspunkt i Vera og Dauds erfaringer og tanker skal jeg i det som følger diskutere hvilken betydning det har hatt for dem å komme til Norge på ulike tidspunkt. I lys av deres relasjon skal jeg se om tidsforskjell i ankomst mellom

¹³ Jeg antar at vi kan regne med et visst slingringsmonn i tidsperspektivet som Vera her omtaler.

mann og kone ved familiegjenforening kan ha en betydning for deres tilpasning i samfunnet.

Arbeid og utdanning

Innvandrerkvinnens deltakelse i utdanning og arbeidsliv er et gjengående tema i den offentlige innvandringsdebatten. Uavhengig av alder og innvandringsbakgrunn viser tallene at menn med innvandringsbakgrunn fremdeles har større yrkesdeltakelse enn kvinnene. Dette til tross for en markert vekst i kvinners yrkesdeltakelse fra 1970-tallet og til i dag (Egge-Hoveid & Sandnes, 2015). Blant innvandrerkvinner i alderen 25-34 år som har barn og lever i et parforhold, er det ifølge Statistisk sentralbyrå (2016, 08.03) langt mindre vanlig å være i jobb eller utdanning sammenlignet med kvinner uten innvandrerbakgrunn, og norskfødte kvinner med innvandrerforeldre. Det viser seg også at disse kvinnene venter lengre med å komme tilbake i jobb etter at de har født et barn.

Etter at Vera hadde fullført introduksjonsprogrammet og påfølgende grunnskoleopplæring for voksne, startet hun på videregående. Etter kort tid slutter hun derimot på skolen. Om dette sier hun:

Det er vanskelig. Jeg har små barn. Det er mye lekser (ler). Det er vanskelig når man har barn. Jeg tenker at barna mine skal vokse litt. Etter hvert skal jeg begynne.

:

Det er kjempevanskelig. Fordi da jeg gikk 1 år på grunnskole så var mine klassekamerater 10 år (ler). Det samme med de andre norske elevene. Språket er vanskelig. De snakker veldig fort (ler). Du vet, det er ikke så lett. Og så ikke bare det. Det er litt problem med at jeg ikke klarer å gjøre leksene mine. Hjemme må jeg passe på familien min. Jeg er mamma hjemme og skolen er litt vanskelig. Etter hvert skal jeg begynne... håper jeg begynner en gang til.

Som det går frem av disse sitatene er årsaken til at Vera sluttet på skolen, fordi hun synes det var vanskelig å kombinere skolearbeid med familieansvar. Hun nevner også at hun opplevde det som utfordrende i forbindelse med det norske språket. Slik jeg forstår henne ble summen av de språklige utfordringene, i tillegg til at hun følte at hun ikke fikk nok tid til skolearbeid på grunn av familieansvar, så stor at hun valgte å slutte. Hennes vurdering er med andre ord at utdannelsen må vike for omsorgsarbeid, i alle fall for en periode frem til barna har blitt litt større. Her opplever jeg at det er noe som er usagt. Hun sier at: «jeg har små barn», og: «jeg må passe familien min», og: «jeg er mamma hjemme». Det kan virke som hun mener at mammarollen ikke så lett lar seg forene med en rolle som student. Måten hun snakker om dette på gjør at jeg blir nysgjerrig på hvilken rolle mannen hennes, Daud, har i deres familieliv. Er familieansvaret/omsorgsarbeidet så omfattende fordi hun pålegger seg selv (eller blir pålagt) mesteparten av ansvaret, eller kan det være at ektemannen har fullt opp med jobb slik at han ikke kan bidra i stor nok grad på hjemmefronten til at det frigjøres tid til hennes

skolearbeid? Uansett hva som er årsaken så er utfallet at familiens behov blir prioritert foran hennes egne.

Mens Vera tenker at hun skal fortsette med utdanningen igjen når barna har blitt større, sier ektemannen Daud dette om utdanning: «[...] jeg tenkte at når kona mi får en utdannelse, og når hun begynner å jobbe en god jobb, så skal jeg etterpå begynne tenkte jeg». Han snakker her om at han gjerne kunne tenkt seg å studere noe, men at kona først må gjøre seg ferdig med sin utdanning og få seg en god jobb. At begge studerer samtidig antar jeg ikke ville være mulig med tanke på at de skal greie å forsørge seg selv underveis. Det virker derfor for meg at det blir en slags runddans hvor Vera ikke får gjort seg ferdig med videregående før barna har blitt større, mens Daud må vente til dette blir en realitet og hun faktisk fullfører skolen før han kan påbegynne noe. I beste fall vil dette kunne medføre en forsinkelse i begge utdanningsløp, mens i verste fall kan det føre til full stopp i utdanningsløpet, og da kanskje spesielt for Vera.

Siden Vera ikke går skole er hun avhengig av å finne seg en jobb for å bidra til familiens forsørgelse. Men som vi så i forrige kapittel, opplever Vera at det er vanskelig å finne seg fast jobb i bygdesamfunnet. Hun reflekterer over dette og sier: «[...] noen ganger er jeg veldig trist fordi jeg i hjemlandet mitt hadde en jobb. Jeg hadde muligheter. Jeg vil alt, ikke sant. [...] Når jeg kommer hit så er det mørkt». Jeg spurte henne hva hun mente med at det var «mørkt», og da utdypet hun at det var vanskelig for henne å sitte hjemme om dagene og tenke på butikken hun drev, og på familien i hjemlandet. For mange mennesker, inklusive mine informanter, oppleves arbeid som noe som gir mening i hverdagen og en tilhørighet til samfunnet. Følelsen av å kunne bidra gjennom arbeid er også en viktig faktor. Arbeid har blitt en så viktig del av menneskers liv og har dermed blitt en mer sentral kilde for både selvforståelse og identitetskonstruksjon (Giddens 1996; Illeris 2002). Slik jeg oppfatter Vera og Daud, er arbeid viktig for begge to, og ikke bare fordi det gir en økonomisk trygghet. Gjennom arbeid får de realisert seg selv og bidra til samfunnet de er en del av.

Deres ulike tidspunkt for ankomst til Norge har i dette tilfellet noe å si. Daud, som kom først, har fått et forsprang på Vera på flere områder. Han har skaffet seg en jobb og kanskje etablert et nettverk som må pleies fra tid til annen. Vera er lengre bak i løypa og gjennomgår ting som også Daud i sin tid sikkert har gjennomgått. Ektemannen er i full jobb og de er avhengige av inntekten hans. Det virker derfor ikke på nåværende tidspunkt å være rom for at Vera skal kunne få fullføre utdanningen sin, og hun stilles, slik jeg oppfatter det, litt på sidelinjen. Som hun selv er klar over gjør mangelen på en utdanning det bare enda vanskeligere for henne å finne en jobb. Hun kommer dermed inn i en ond sirkel. Det at hun ikke får innpass i arbeidslivet og heller ikke får påbegynt et utdanningsløp, gjør at hennes deltakelse og tilpasning i lokalsamfunnet lar vente på seg.

Sosial tilknytning

Overgangen til et nytt og fremmed land kan være spennende og skummel på samme tid. Det er mye å forholde seg til og mange inntrykk som skal fordøyes. I følge Kruse (2006), opplevde flere av hans informanter å bli passivisert i begynnelsen: «De rutinene og livsførselen man er vant til tilhører en annen tid, og det er et omfattende arbeid å konstruere nye og stabile relasjoner» (Kruse, 2006, s.84). Tapet av ens tidligere sosiale relasjoner, og ikke minst ens nærmeste familie kan også resultere i at kjernefamilien etablerer et enda sterkere bånd til hverandre i den nye settingen (Rousseau m.fl. 2004, s.1101). For den familiegjennforente er det nærliggende å tro at man i starten er ganske avhengig av sin ektefelle for å utføre de mest hverdagslige og praktiske gjøremål. For ikke å snakke om en økonomisk avhengighet til sin ektefelle.

Med tanke på sosial tilknytning, hva har det å si for Vera at hennes mann har bodd i lokalsamfunnet en god stund før hennes ankomst? De mest åpenbare fordelene vil jeg tro er at han kan fungere som en slags døråpner for Vera. Daud har skaffet seg en jobb, opparbeidet seg et sosialt nettverk, og tilsynelatende et rykte som en hardtarbeidende og positiv mann. Kruse (2006) viser til Arnstein Finsets (1981) arbeid hvor det fremgår at det blant menn er funnet en større grad av sosial isolasjon, og at de i mindre grad er tilknyttet lokalmiljøet. Dette, sier Kruse, samsvarer med hans funn. Slik jeg oppfatter det stemmer dette derimot ikke i Dauds tilfelle. Han sier om seg selv at han: «liker ikke å sitte», og at han er involvert i sportslige aktiviteter. Hans innstilling til hvordan man skal få innpass i et samfunn, spesielt med sikte på å skaffe seg jobb er «å vise hvem du er» og hva du er god til. Dette viser at han tar en aktiv rolle i sin egen integrering, og jeg får derfor inntrykk av at han i aller høyeste grad er tilknyttet bygdesamfunnet de bor i.

Det kan av den grunn tenkes at Vera har nytt godt av hennes manns opparbeidede status og gode rykte i lokalsamfunnet. Likevel er dette ingen garanti for at hun skal få innpass på de ulike arenaene. Som vi så under avsnittet som omhandler arbeid og utdanning, så sitter Vera mye hjemme fordi hun ikke har en fast jobb å gå til. Hun sier også at hun tenker mye på sitt gamle liv og sin familie. Mens mannen er på jobb og barna på skole og i barnehage, har hun mye tid for seg selv, og jeg får inntrykk av at hun føler seg ensom. I følge Rousseau m.fl. (2004) er ensomhet et gjennomgående tema også i deres kongolesiske informanters beskrivelse av sin hverdag som familiegjennforente. Det skal nevnes at vi, under intervjuet, ikke kom inn på temaet om fritid og venner spesifikt. Basert på Veras beskrivelse av sin hverdag, hvor hun er hjemme på dagtid og opptatt med familien på ettermiddags/kveldstid, vil jeg likevel hevde at hennes sosiale nettverk ikke er veldig stort. Noe som også vitner om dette er at Vera i større grad enn Daud gir uttrykk for at hun ønsker å være i nærheten av et større religiøst miljø: «[...] På

grunn av at vi er (trosretning). Vi har ikke (tempel¹⁴) her i Bergdalvik. City 1 og City 2 har tempel [...]. Vi har lyst til å flytte når barna er litt større.» Å få praktisere sin religion fremstår som én av årsakene til dette ønsket, men jeg tror det er enda mer viktig for henne å være i nærheten av et fellesskap. Hennes nåværende sosiale arenaer virker i hovedsak å være begrenset til familien og kanskje barnas fritids og skoleaktiviteter. Så selv om hennes mann, som kom i forveien, har opparbeidet seg et nettverk i lokalsamfunnet, er det ikke veldig åpenbart at Vera har fått nytte godt av det.

Befinne seg i ulike faser

I sin artikkel fra 2003 setter den kommunale flyktningmedarbeideren Lise Dalby søkelys på utfordringer i arbeidet med familiegjenforeninger. Hun viser til at det ikke er uvanlig at den som først ble bosatt i Norge, og de familiemedlemmene som kommer etter, befinner seg i ulike faser. Med henvisning til Sluzki (1979) snakker Dalby om overkompenseringsfasen og dekomponeringsfasen. Overkompenseringsfasen beskrives som en tid preget av glede, optimisme og en økt oppgaveorientert innstilling. Denne ligner på *bryllupsreisen*, som jeg nevnte innledningsvis i dette kapittelet. Første fase kan vare i opptil seks måneder og erstattes av dekomponeringsfasen. I dekomponeringsfasen kan man føle sorg over tap av sitt hjemland, sin familie og lignende. Fasen er preget av konflikter og utfordringene med å omforme og omfavne sin nye hverdag. Man kan oppleve vanskeligheter knyttet til språk, mangel på kunnskap om det nye samfunnet og så videre (Dalby, 2003). Etter hvert vil man komme «ut av tåken» og greie å se fremover. De beveger seg da over i en fase kalt *levellingout*, eller *utjevningsfasen* (Haour- Knipe, 2001). I denne fasen begynner man å finne seg til rette, sosiale nettverk blir etablert og de kulturelle forskjellene blir mer håndterlige.

Fasene, slik som de blir beskrevet ovenfor, tar for seg en nokså lineær fortelling med en harmonisk utgang hvor ting til slutt ordner seg. Men det er slett ikke sikkert at det fortøner seg slik for alle som har gått gjennom en familiegjenforeningsprosess. Mange vil nok oppleve å gå inn og ut av de ulike fasene (og de følelsene som hører med), i årene etter ankomsten. Det jeg derimot ønsker å ta med videre fra dette, er at partene kan befinne seg i ulike faser på samme tidspunkt. Det skal jeg komme nærmere inn på nedenfor.

Livsbrudd

Vera og Daud befinner seg på ganske ulike steder i integrerings- og tilpasningsprosessen. Det kan tenkes at når Vera kom til Norge og kanskje var i den såkalte overkompenseringsfasen, så befant Daud seg i dekomponeringsfasen hvor ting opplevdes som vanskelig. Ut fra måten Vera og Daud under intervjuene

¹⁴ *Tempel* brukes for å beskrive en religiøs kultbygning som inngår som en del av en religions helligdommer, og som brukes til tilbedelse og/eller offerhandlinger. Eksempel på et tempel er kirker, moskeer, synagoger og hinduistiske templer. (Dictionary.com, 2016; Store norske leksikon, 2009).

snakker om sin hverdag så virker det som Daud har kommet seg «ut av tåken», mens Vera befinner seg i dekomponeringsfasen og opplever at ting er vanskelig.

Det at Vera og Daud befinner seg på så ulike steder i en slik tilpasningsprosess til det norske samfunnet, kan nok være utfordrende for deres dynamikk som en familie, og ikke minst som et ektepar. Som en konsekvens av dette vil jeg argumentere for at det eksisterer en ujevn symmetri mellom dem. Jeg vil underbygge dette argumentet ved å snakke om noe jeg har kalt for *livsbrudd*. Den beste måten å forklare hva jeg mener med dette, er ved å bruke Vera og Daud som eksempler. Slik jeg ser det, er Vera og Daud like på mange områder. Basert på Veras beskrivelse av sin tidligere jobb og Dauds beskrivelse av sine tidligere og sin nåværende jobb, så har de en ganske lik arbeidsmoral og arbeidslyst. De er begge ivrige etter å bidra. De har også samme innstilling når det kommer til dette med å motta økonomisk støtte fra andre, rettene sagt fra Nav:

Jeg trodde det ville være veldig vanskelig for meg å få jobb etterpå (etter introduksjonskurs og fullført språkpraksis). Kanskje skulle jeg begynne på skolen. Hva skulle jeg da gjøre med familien min? Og så hentet jeg familien min. Hva skal de spise? Det blir veldig vanskelig. Jeg vil heller ikke gå til Nav for å få hjelp. Nei, det gjør jeg ikke. Kona mi og jeg gjør aldri det. Vi vil ikke.

-Daud

:

[...] Jeg liker aldri... å sitte hjemme og søke Nav penger. Jeg vil få vondt i hodet (ler).

-Vera

I det første sitatet ser vi at Daud hadde tanker i forbindelse med hva han skulle gjøre dersom han ikke fikk seg jobb etter endt introduksjonspraksis. Det fremgår at han var innom tanken om å begynne på videre skolegang, men at han oppdaget at dette ikke ville la seg gjøre når han hadde hentet familien sin. Daud snakker på vegne av seg selv og kona Vera, og forteller at det å skulle søke om støtte fra Nav er uaktuelt. Veras ønske om å komme seg ut av huset, hennes frustrasjon over å ikke ha noe å gjøre, samt hennes generelle innstilling til arbeid sier meg at hun føler på samme måte som sin mann. Senere forklarer Daud aversjonen mot å ta imot hjelp fra Nav med: «vi trenger å gjøre noen ting selv». Han vil ikke bare «sitte og få penger», som han selv sier. Han mener derimot at det er riktig å få hjelp dersom man er syk og ikke klarer å gå på jobb, men ikke dersom man er frisk. Jeg tolker det slik at de ser på økonomisk bistand fra Nav (bortsett fra for eksempel sykepenger) som veldedighet, og at penger er noe man gjennom hardt og redelig arbeid gjør seg fortjent til. Mange kjenner seg sikkert igjen i en slik tankegang. Hvis vi i tillegg ser det fra deres ståsted, og i lys av deres bakgrunn fra et land hvor velferdssystemet ikke nødvendigvis er like godt opprustet som her til lands, så blir en slik tankegang enda mer forståelig. Det er ikke dermed sagt at deres geografiske utgangspunkt er den eneste faktoren som spiller inn i hvordan

de ser på økonomisk bistand fra andre, for her vil også personlige egenskaper ha en betydning.

Da Daud måtte flykte fra sitt hjemland, sin familie og sin jobb så skjedde det et *livsbrudd*. Med det menes at det ble et brudd med hans tidligere liv og han måtte begynne helt på nytt igjen når han kom til Norge. Med tiden og egen innsats til hjelp har Daud lyktes i å få innpass i samfunnet både sosialt og på arbeidsfronten. I den forstand kan vi si at bruddet med hans tidligere liv, som oppstod da han måtte flykte fra hjemlandet, har nå på mange måter blitt «reparert». Han kan fortsette å etterleve sitt ideal om å være hardtarbeidende og klare seg selv uten hjelp fra andre. For Vera er situasjonen annerledes. Som jeg nevnte har hun samme innstilling som sin mann til arbeid og det å motta hjelp fra andre. Fra hjemlandet har hun vært vant til mye ansvar og å jobbe hardt. Jeg får inntrykk av at dette var arbeidsoppgaver og et ansvar som hun trivdes med. Det var hennes eget og hun var ikke avhengig av noen andre. Her i Norge sliter hun med å finne seg en fast jobb. Veras brudd med sitt tidligere liv (som oppstod idet hun flyttet til Norge), har dermed enda ikke blitt «reparert». Dersom hun i tillegg ikke finner seg arbeid kan det føre til at hun må gå på akkord med sine prinsipper om å søke støtte fra Nav. På grunn av dette eksisterer det et tydelig skille mellom Vera og Daud, som i teorien kan føre til at det oppstår et ujevnt maktforhold dem imellom og at rollene i ekteskapet vil kunne bli satt på en prøve (Aambø & Hjelde, 2011). Om dette er tilfellet i deres relasjon har jeg derimot ikke grunnlag for å uttale meg om. Det hadde for så vidt vært et interessant tema for forskning. For dette ekteparet og for andre som befinner seg i liknende situasjon, vil tidspunkt for ankomst derfor ha mye å si, både for familielivet som sådan men også for integreringen i samfunnet.

Hvordan overkomme hindringene

Som nevnt ovenfor så er det langt mindre vanlig for innvandrerkvinner i alderen 25-34 år som har barn og lever i et parforhold å være i jobb eller utdanning sammenlignet med kvinner uten innvandringsbakgrunn, og norskfødte kvinner med innvandrerforeldre. Menn med innvandringsbakgrunn har også større yrkesdeltakelse enn kvinner med innvandringsbakgrunn. Årsakene til hvorfor det er slik kan være så mangt, og innenfor politikken drøftes det hvordan man for denne gruppen kan oppnå økt deltakelse i yrkeslivet, utdanning og i samfunnet generelt. Gjennom politiske tiltak har målet vært å fremme likestilling mellom kjønnene, og mellom innvandrere og ikke-innvandrere. Jeg skal ikke gå inn på de ulike tiltakene og hvorvidt de har vært virkningsfulle eller ei, men at det er et viktig tema er det ingen tvil om. Det er spesielt viktig å ta fatt i denne problematikken for å hindre at flere og flere innvandrerkvinner blir hengende etter. De er alle selvsagt forskjellige og har ulike drømmer og mål i livene sine, men en ting tror jeg flere har til felles, og det er at de vil ha noe å fylle dagene sine med og å føle seg til nytte.

Som vi har sett kommer Vera på etterskudd i forhold til ektemannen både med tanke på etablering av et sosialt nettverk, men også utdannings/arbeidsmessig. Vera befinner seg midt i målgruppen som politikerne diskuterer. Hun er en ung mor som opplever at det er vanskelig å kombinere omsorgsrollen for sin familie med rollen som studerende. I hennes tilfelle er utfordringen å få det til å gå opp med skole på dagtid, hjemmelekser om ettermiddagene/kveldene, samtidig som hun skal ta seg av barna sine. Det oppstår et dilemma mellom hennes egne ønsker om selvrealisering, ønsket om å være i nærheten av et større miljø og ønsket om at barna og ektemannen skal få være der de trives. Hun blir dermed på mange måter stående fast og hennes ønsker og drømmer forblir uoppfylte. Ettersom hun har sluttet på skolen og dermed ikke kvalifiserer til studiestøtte, må hun finne seg en jobb for å forsørge sin familie. Dette har vist seg vanskelig og Vera har kanskje ikke noe annet valg enn å søke hjelp hos Nav. Det er tydelig at Vera er frustrert og at hun trenger å bli sett. Hvordan kan man legge til rette for at Vera, og innvandrerkvinner i en lignende situasjon skal få muligheten til selvutvikling og følelsen av at de tilhører og bidrar til samfunnet? I det siste kapittelet av denne oppgaven skal jeg komme tilbake til dette spørsmålet og komme med forslag til hvilke integreringstiltak som kunne bidratt til å overkomme disse hindringene.

Kapittel 6 - Informantene om «det norske»

Det er ingen lett oppgave å undersøke de kategoriene som nå anses som så naturlige og selvfølgelig at de ikke lenger legges merke til som kulturelle konstruksjoner. For det første er det umulig å unngå essensialiserende generaliseringer og stereotypier, selv om hensikten nettopp er å vise hvor problematiske slike stereotypier kan være (Gullestad, 2002, s.54).

Kategoriene Marianne Gullestad her refererer til er kategorier som brukes i den offentlige innvandringsdebatten i Norge. I boken «Det norske sett med nye øyne» (2002) undersøker hun særlig hvordan mennesker og hendelser blir kategorisert og påpeker at begrepsbruken innenfor innvandringsdebatten bidrar til å opprettholde todelingen mellom «innvandrere» og «nordmenn», mellom «dem» og «oss». Som Gullestad sier frykter hun at også *hun*, ved å snakke om: «[...] hvordan «vi» produserer et skille mellom «oss» og «dem», bidrar til å opprettholde og reprodusere disse kategoriene» (Gullestad, 2002, s.58). Dette var også min første tanke da jeg skulle ta stilling til hva dette kapittelet skulle handle om, og hvilken overskrift jeg skulle gi det. Ved å vise til at det eksisterer et «dem» og et «oss», virker veien fremdeles lang å gå før man kan snakke om et «oss» som inkluderer alle. Som samfunnsforskere, er det jo nettopp slike skiller vi ønsker å utviske. Samtidig kan man ikke utradere forskjeller ved å late som de ikke eksisterer. Den australske filosofen Val Plumwood (1991) understreker i sin artikkel nettopp betydningen av forskjell og mangfold:

[...] we must see human beings and their interests as essentially related and interdependent. [...] On this relational account, respect for the other [...] is an expression of self in relationship, not egoistic self as merged with the other but self as embedded in a network of essential relationships with distinct others (Plumwood, 1991, s.20).

Plumwoods artikkel er høyst relevant når det gjelder å forstå forskjeller oss mennesker imellom. Dersom vi i stedet for å prøve å redusere forskjeller, er bevisste på og forholder oss til at de er der, vil vi kunne utarbeide integreringspolitiske tiltak som tar høyde for og forstår betydningen av forskjell.

Å gripe fatt i ordene

Som et steg i nevnte retning skal jeg i dette kapittelet belyse hvordan «vi» fremstår overfor «andre», nærmere bestemt mine informanter. Det er ikke min intensjon å argumentere for eller imot det som blir belyst. Kanskje kan det bidra til at vi ser oss selv i et nytt lys og kan lære noe om oss selv. En slik innsikt mener jeg kan være verdifull for at vi en gang skal kunne snakke om et inkluderende «oss», der våre forskjeller erkjennes og blir en del av grunnlaget for en god integreringspolitikk. Spørsmålet jeg stiller i dette kapittelet er: hvordan framstår nordmenn og «det norske» når informantene snakker om «oss» i intervjuene?

Som analytisk inngang til dette kapittelet har jeg latt meg inspirere av Nigel Edleys (2001) begreper *fortolkningsrepertoar* og *ideologisk dilemma*. Edley benytter seg blant annet av disse to begrepene i sin redegjørelse av maskulinitetsbegrepet i boken «Discourse as Data: A guide for Analysis».

Gjennom å «gripe fatt» (jfr. Gullestad, 2002) i mine informanternes omtale av «oss» i intervjuene, skal jeg i det som følger analysere fortolkningsrepertoaret som ligger til grunn for dette. Jeg vil her understreke at de ulike dimensjonene ved repertoaret som jeg fremhever, ikke nødvendigvis er like sterkt representert i alle intervjuene. Selv om det ikke er generaliserbart lager jeg likevel koblinger som kan være av generell interesse i integreringsdebatten.

Til tross for at jeg i dette kapittelet skulle se på hvordan nordmenn og «det norske» framstår for mine informanter, skulle det vise seg i intervjuene at informantene snakket mer om og mer konkret om norsk velferdspolitik og offentlig administrasjon enn om nordmenn som sådan.

Et rettferdig statsapparat

Informantene mine kunne fortelle meg historier om hvordan det var å leve i samfunn preget av mye korrupsjon, vold og dårlige eller ikke-eksisterende arbeidsbetingelser. Flere uttrykte frustrasjon over å ikke være i stand til å kunne gjøre noe med tingenes tilstand. Carole, som i hjemlandet hadde en jobb innenfor rettssystemet, forteller at hun etter en stund følte at hun ikke «gadd mer» og hun sa derfor opp jobben:

I (hjemlandet) jobbet jeg litt (innenfor rettssystemet). Så bestemte jeg meg for å gi opp og si opp jobben fordi i hjemlandet mitt.. selv om folket sier at det er et demokrati så... det er liksom korrupsjon. Så derfor var det noen ganger at jeg følte at jeg ikke gadd mer. Og da måtte jeg si opp jobben.

Jeg opplever det som at Carole er veldig skuffet over de som sitter ved makten i hjemlandet. Som hun sier så er det et tilsynelatende demokratisk system, men at de lover og regler som har blitt fastsatt ikke blir fulgt av makthaverne. Carole kjente også sterke kvaler ved at hun ikke kunne gjøre noe for å endre tingenes tilstand, noe som kommer godt frem i følgende sitat:

Hvis jeg gikk ut på et marked og traff noen som jeg visste hadde rett i en rettssak, men at det dagen etter ville bli annerledes - så kunne jeg kanskje gå rundt å grine. Så jeg kunne (hun trekker pusten dypt) ha det vondt inne i hjertet mitt. Jeg klarte ikke å være den som bare... er på jobb. Jeg tok jobben med meg hele veien. Og hjem.

Ut fra sitatet ser vi tydelig hvor vanskelig det var for Carole å kombinere dette yrket med hennes personlige følelser og samvittighet. Hennes ideer, forestillinger og verdier kom på kollisjonskurs med hvordan realitetene var i hjemlandet. I et system gjennomsyret av korrupsjon følte ikke Carole at hun kunne delta uten at det skulle gå på kompromiss med egne verdier og det fortolkningsrepertoaret hun opererte innenfor. Caroles måte å se verden på samsvarte ikke med makthavernes

måte å se verden på. Forskjellen var at Carole ikke hadde makt til å definere hvordan ting skulle gjøres. Hun hadde derimot muligheten til å slutte i jobben takket være andre jobbmuligheter, noe som ga henne en viss makt over sin egen situasjon. Også det at mannen hennes hadde en *god* jobb kan ha bidratt til at hun kunne slutte uten for stor risiko. Hennes kollegaer, som hun sier, måtte bare holde ut ettersom det ikke var enkelt å finne en annen jobb.

Orhan forteller også hvordan det var å leve i et samfunn preget av korrupsjon og urettferdighet. Han sier at å skifte sosial status: å gå fra å være fattig til middelklasse og over til å bli rik, var svært vanskelig å få til på hederlig vis. Han og hans familie derimot, var på vei over til middelklassen før krigen i hjemlandet brøt ut:

Det er ikke bare vanskelig, det er nesten umulig. Fordi du må være korrupt for å få penger. Jeg kommer fra en familie... foreldrene mine er veldig ærlige. De liker ikke å gjøre illegale ting. Det er nesten umulig hvis du er ærlig og du vil gjøre noe.

Orhan forteller her at «raske penger» kun kan oppnås gjennom korrupsjon. I deres tilfelle var det først etter hardt, ærlig arbeid og tålmodighet at de lyktes med å klatre opp på den sosiale samfunnsstigen. At krigen brøt ut akkurat da de var på vei til å lykkes må ha føltes ekstra sårt for dem. Alt de hadde jobbet så lenge for å oppnå ble visket bort med en gang.

På bakgrunn av de historiene som kom frem under intervjuene, vil jeg si at et resultat av å leve i et samfunn preget av korrupsjon og med få velferdsordninger på plass, er at informantene mine har vært vant til å klare seg selv og jobbe hardt for å oppnå og å beholde det de har. På grunn av disse forutsetningene er deres blikk på det norske samfunnet interessant. Det som trekkes frem av flere av informantene som det beste ved å bo i Norge, er sikkerheten og rettferdigheten ved det norske velferdssystemet. Et eksempel jeg ønsker å vise til er da Carole fortalte meg om sin jobb innenfor det private skolevesenet i hjemlandet:

[...] Det (jobben) var koselig en kort stund, men det var også en stor utfordring fordi man må betale skolepenger og man må ha uniform. Så noen ganger måtte jeg treffe noen elever som ikke fikk lov til å komme i klassen mer fordi de ikke hadde betalt skolepengene. Jeg hadde ikke råd til å betale for alle og jeg visste at de var flinke, men likevel kunne jeg finne de ute på gata og det var kjempe... (dypt sukk)... vanskelig for meg. Jeg var skuffet men jeg kunne ikke gjøre stort med det. Selvfølgelig klarte jeg å hjelpe noen få, men jeg klarte ikke å hjelpe alle.

Slik jeg forstår det hjalp Carole enkelte elever økonomisk slik at de skulle få gå på skolen. Hun følte et ansvar for disse barna og var lei seg for at hun ikke kunne hjelpe flere. Det at alle barn i Norge har rett til utdanning uansett økonomi, føles derfor som en stor lettelse for henne og som en bær som blir løftet av hennes skuldre:

[...] det er koselig å være en lærer som slipper å tenke på at barna skal bli utvist på grunn av at han eller hun ikke har betalt skolepenger. [...] Og jeg vet at alle barn har det bra [...]. Og om det fins noen som ikke har det bra så vet jeg at det er noen andre som kan hjelpe til sånn at de kan få det bra. Så det er noe som motiverer meg.

Her viser Carole til at å jobbe som lærer i Norge skiller seg mye fra å jobbe som lærer i hjemlandet. Hun trekker frem det at lærere i Norge ikke trenger å tenke på at elevene ikke får gå på skolen på grunn av at de ikke har råd til det. Hun peker også på at det ligger et system i bunn som kan ta seg av de barna som ikke har det så bra.

Basert på Carole og Orhans fortellinger om sine opplevelser, blir det tydelig at denne dimensjonen av fortolkningsrepertoaret de opererer og tenker innenfor, avviker fra fortolkningsrepertoaret som myndighetene i hjemlandene deres handlet ut fra. Sett i lys av dette er deres uttalelser om det positive ved det norske velferdssystemet som trygt og rettferdig, lett å forstå. Slik jeg ser det kan de identifisere seg med verdiene som de mener etterlevs i Norge. Verdier som tar sikte på å ivareta innbyggernes velbefinnende i stedet for å motarbeide dem for egen vinning.

Arbeidsbetingelser

Det å ha en 7,5 timers arbeidsdag, rett til ferie, overtidsbetaling, forsikringer og sykelønn kan kanskje virke som en selvfølge for de av oss som er født og oppvokst i Norge. For mine informanter, som har opplevd å leve under andre forhold, er dette ikke en selvfølge. I forbindelse med organisering på arbeidsplassen, kunne noen av informantene skryte av den flate strukturen som eksisterer på de fleste norske arbeidsplasser. Carole kunne fortelle om sin første arbeidsdag på en norsk arbeidsplass og hvor vanskelig det var ved første øyekast å få øye på hvem som var sjefen:

[...] Ja det var annerledes faktisk fordi i mitt hjemland når du kommer på en arbeidsplass så legger du med en gang merke til hvem som er sjefen. [...] Hvis jeg er der så vet jeg at det er du som er sjef og etter deg kommer han eller hun. Men på en norsk arbeidsplass så klarte jeg ikke å finne ut hvem som var sjefen. Det oppdaget jeg litt senere så.. og det liker jeg.

Carole følte også at denne norske arbeidsgiveren var genuint opptatt av å skape en god relasjon til sine ansatte og så seg ikke for god til å ta i et tak sammen med sine ansatte. Dette var derimot utenkelig for en arbeidsgiver i hjemlandet å gjøre. Som hun trekker frem er det viktig å ha respekt for sin arbeidsgiver, men like viktig er det at en arbeidsgiver også respekterer sine ansatte. Som enda en dimensjon ved fortolkningsrepertoaret, fremstår gjensidig respekt mellom arbeidsgiver og ansatte som viktig.

Ikke for mye hjelp

Informantene setter pris på og ser verdien av godene som staten tilbyr. Elian for eksempel, trekker frem forskjellen dersom man som arbeidstaker blir syk i hjemlandet kontra i Norge. Han sier at det ikke finnes lover på plass i hans hjemland som skal ivareta en arbeidstaker som er så uheldig å bli syk, slik Nav sørger for i Norge. Men, som Anand påpeker: «Her i Norge hjelper staten mye. Det er ikke så bra. Ikke hele tiden». Med andre ord synes han at for mye hjelp ikke bestandig er så bra. Det som var interessant er at like før han sa dette, nevnte han at han ikke følte at staten hjalp han nok i forbindelse med å tilrettelegge for utdannings- og jobbmuligheter. Dette kan sies å være et ideologisk dilemma jfr. Edley, fordi Anand tilsynelatende veksler mellom to motstridende dimensjoner ved fortolkningsrepertoaret. Hvis vi på den annen side tar i betraktning hva som til syvende og sist er Anands mål, blir det ikke en like ulogisk ting å si. Som vi har sett i de tidligere kapitlene har Anand ambisjoner om å fullføre utdanningen sin fra hjemlandet for å finne seg det han anser som en *god* jobb. Dersom han får hjelp til dette av staten, tenker han kanskje at han etter det ikke vil trenge så mye hjelp. Anands uttalelse om at staten ikke hjelper han nok i forbindelse med utdanning og jobb, virker dermed ikke like ulogisk.

Orhan hadde også noen tanker om dette temaet:

Det er ikke mye rettigheter i (hjemlandet) når du jobber. Her får du alt. Forsikring og ferie. Det er timer du må jobbe, og hvis du jobber ekstra så får du ekstra betalt. Jeg husker godt at jeg noen ganger jobbet i 11 timer. Jeg hadde bare tid til å sove, jeg fikk ikke tid til å dusje.

Her viser Orhan til de harde arbeidsbetingelsene fra hjemlandet og hvordan han til tider ikke gjorde stort annet enn å sove og jobbe. Til forskjell opplever han at det her i Norge er mye større frihet. Til tross for dette mener han likevel at statsstøtten burde reduseres, for å hindre at både det norske folk og innvandrere, som han selv ordla seg, ikke skal bli bortskjemte. «Fordi hvis du støtter folk uten å stille betingelser... you spoil them [...]». Dette kan kobles til utsagn som også var tydelig i flere av intervjuene, nemlig at man må gjøre seg fortjent til godene man skal få og bidra til det samfunnet man er en del av. Som Orhan sier: «den beste måten å gjøre noe for et samfunn eller et sted, er å jobbe eller gjøre noe». Denne måten å tenke om sammenheng mellom arbeid og samfunnet, gjør at Orhan passer inn i det som kalles «arbeidslinja»¹⁵ i den norske sosialpolitikken. Denne verdien utgjør dermed en del av repertoaret for å fortolke «oss». Måten Orhan ser

¹⁵ Arbeidslinja i sosialpolitikken innebærer at velferdsytelsene skal utformes slik at de stimulerer folk til å arbeide i stedet for å leve på trygdeytelser eller sosialhjelp. Kort og godt kan arbeidslinja forstås som at arbeid er å foretrekke framfor andre former for forsørgelse, og at selvforsørgelse via arbeid er godt for den enkelte og for samfunnet (Terum & Hatland, 2014).

på «oss» sammenfaller i stor grad med hvordan han oppfatter seg selv og hvilke verdier han verdsetter.

Som «hund» og «katt»

Familie er veldig viktig for informantene mine. Orhan hadde en metafor som han brukte om familien og individets betydning i sitt hjemland versus som han oppfattet at det er i Norge: «[...] vi bor som hunder og dere bor som katter». Jeg ba han om å utdype dette og da svarte han at menneskene i Norge flytter ut fra sine foreldres hus når de blir voksne, og kanskje ikke ser hverandre så ofte lengre. Som en katt streber vi etter å være selvstendige individer. Dette, sier han, ville derimot være ganske utenkelig der han kommer fra, og hvor man lever som hunder: «[...] Hunder bor sammen, de reiser sammen og de spiser sammen.» Man er mye mer avhengig av hverandre. Det som var litt morsomt var at Orhan, mens han i hjemlandet så på seg selv som en katt som likte å være selvstendig, hadde etter å ha kommet til Norge innsett at han faktisk var mer som en hund: «Da jeg bodde i (hjemlandet) kalte de meg «katt» fordi jeg likte å være mye alene. Jeg har gjort individuelle ting i livet mitt. Men da jeg kom hit til Norge fant jeg ut at jeg er en «hund». I dette ligger det et ideologisk dilemma fordi Norge representerer for Orhan en helt ny kontekst, og han blir kontrastert på en ganske annerledes måte enn tidligere. I denne nye konteksten gjennomgår han en indre og ytre argumentativ debatt om hvordan han skal være og hvordan han skal agere (Billig m.fl., 1988). I samhandling med sine landsmenn fra hjemlandet skilte Orhan seg litt ut fordi han verdsatte å tilbringe tid for seg selv, men til tross for dette følte han seg trygg på hvem han var i forhold til menneskene rundt seg. Han hadde sin plass. I møtet med sine nye landsmenn i Norge innser han at han faktisk ikke er like mye «katt» som han hadde trodd. Denne åpenbaringen ser jeg for meg må ha vært spesiell for Orhan ettersom hans forestilling om hvem han trodde han var må ha blitt rokket ved. I et hav av «katter», hvem skal han være og hva er hans plass i forhold til menneskene rundt seg her i Norge? På mange vis snakker Orhan varmt om det å være selvstendig og gjøre ting for seg selv, men i møtet med nordmenn definerer han seg plutselig som «hund». Kan dette tyde på at han ikke kan eller vil relatere seg til «den norske» måten å være selvstendig? Dette er en betraktning av hvordan nordmenns væremåte oppfattes av våre nye landsmenn.

At nordmenn blir oppfattet som ganske tilbaketrukne kommer kanskje ikke som en stor overraskelse. Elian forteller at han tror at noen norske mennesker er redde for utlendinger. Dette baserer han på at han har prøvd å få kontakt med folk uten særlig hell:

[...] men norske mennesker er litt redde for de som kommer fra utlandet. Jeg tror det, fordi jeg prøvde mye. Jeg prøver å snakke med dem for eksempel på veien eller... De snakker ikke fordi de blir litt redde for oss. Ikke alle men noen.

Han reflekterer litt rundt dette og lurer på om at det kanskje kan skyldes at nordmenn helt enkelt ikke ønsker så mye kontakt, ettersom (som han sier): «nordmenn mellom nordmenn er heller ikke så nære hverandre». Jeg opplever at han synes det er en stor overgang å gå fra å ha tette og nære bånd til folk i hjemlandet, til i Norge å nesten ikke hilse på sin egen nabo eller invitere hverandre på en kaffekopp. Rettere sagt så sier Elian at han flere ganger har prøvd å invitere til kaffe, men at tilbudet ikke blir takket ja til.

Orhan hadde et lignende inntrykk av nordmenn til å begynne med:

Det første inntrykket var at nordmenn ikke liker innvandrere. Jeg trodde det først, men da jeg begynte å få norske venner fant jeg ut at nordmenn trenger lang tid før de slipper deg inn. De er veldig forsiktig, og de har rett til å være forsiktig fordi det er folk fra 190 nasjonaliteter i Norge. Du har rett til å være veldig forsiktig (ler).

:

Men det var mange som ikke sier noen ting når du sier «hei», og det blir misforstått fordi vi tror at de ikke liker oss. Det er mange som sier på mottaket (asylmottak) at: «de liker ikke oss». Kom igjen, vi er invitert. Vi kom til dette landet og de hjelper og støtter oss og vi må akseptere alt. Vi må!

I det øverste sitatet snakker Orhan om at nordmenn er berettiget til å være forsiktig når det kommer til innvandrere. Jeg tror ikke nødvendigvis at han mener at alle innvandrere er farlige, men at når mennesker blir stilt ovenfor noe som er ukjent så gjør de rett i å være forsiktige. Videre sier han det samme som også Elian påpekte, nemlig at det føles som om nordmenn ikke liker dem. Orhan har derimot et litt annet syn på dette, og det er tydelig at dette er noe han har tenkt en del på. I følge han trenger nordmenn tid før de slipper deg inn. Men når man først lærer nordmenn å kjenne så er de veldig snille og hjelpsomme.

Samtidig sier han at ettersom de har blitt invitert til dette landet må de akseptere alt. I dette ligger det en undertone om at de av den grunn også må akseptere å eventuelt bli dårligere behandlet. I «Det norske sett med nye øyne» (2002) tar Gullestad opp den såkalte vert-gjestmetaforen, som kort fortalt er et bilde på «nordmenns» forhold til «innvandrere» som en vert som tar imot fremmede gjester i sitt hjem. Gullestad utfordrer dette bildet fordi, som hun sier, så ligger det mye makt og avmakt i et slikt forhold: «En vert har rett til å kontrollere hjemmets ressurser, til å bestemme reglene for samværet, og dermed til «å sette foten ned» når gjesten ikke tilpasser seg disse» (Gullestad, 2002, s.100). Gjesten, på sin side, forventes å tilpasse seg vertens krav og være takknemlig for den gjestfriheten hun eller han mottar og samtidig ikke kritisere sin vert. Orhans måte å ordlegge seg på passer godt inn i denne metaforen. Han snakker som om han selv og andre innvandrere (han bruker ordet «vi» i sitatet ovenfor) er gjester i Norge og dermed må finne seg i vertens behandling av dem og føye seg etter vertens regler. For noen fremstår kanskje ordene hans som en måte å «fri» til nordmenn på for å virke avskrekkende overfor de som kjenner på en viss skepsis

i møtet med våre nye landsmenn. Men min opplevelse er at Orhan var helt oppriktig når han sa dette. Dette underbygges av det han sier senere i intervjuet om hvordan det føles å være flyktning: «[...] Fordi det er ikke hyggelig å være flyktning. Det føles veldig dårlig. Det føles som du er en parasitt». Orhan forklarer denne følelsen med at han ikke er vant til å få hjelp fra andre. Han liker ikke at noen skal synes synd på ham. Som han sier så ville det vært: «bedre å bruke mine egne penger enn å ta din skatt». Orhan, som alle mine informanter, har vært vant til å klare seg selv. Innebygd i han ligger det en grunnleggende verdi om å greie seg selv i størst mulig grad. Det å plutselig befinne seg i en situasjon du har liten eller ingen makt til å endre, og der du er avhengig av andre, tror jeg får dem til å føle seg som snyltere. Dette opplever jeg i alle fall er tilfellet med Orhan. Erfaringene han har fått av å leve som flyktning har ført til at denne grunnleggende verdien har blitt utfordret. Gjennom å posisjonere seg selv og andre som befinner seg i en lignende situasjon som «gjester» som «må akseptere alt», forsøker han kanskje å bøte på følelsen, samt andres oppfatning, av å være en «parasitt». En slik posisjonering vil kunne få innvirkning på måten han forholder seg til «oss» og hvilken standard han setter for hvordan han ønsker å bli behandlet i møtet med «oss». Orhans ubekvemhet over å bare ha gjest eller parasitt som identifiseringsmulighet kan tolkes som at det er viktig for han å kunne bidra aktivt og likeverdig med nordmenn. Det understreker derfor, etter min mening, dimensjonen ved fortolkningsrepertoaret som går på at Orhan og de andre informantene mine ønsker å yte noe tilbake til samfunnet.

Positiv til plikter og goder

Hensikten med dette kapittelet er å få frem hvordan nordmenn og «det norske» framstår for informantene. Repertoaret som jeg har presentert ovenfor, har jeg valgt å kalle *Plikter-og-goder-repertoaret*. Det er bygd opp av visse ideer, verdier og forestillinger som påvirker måten informantene mine ser verden på. Gjennom dette repertoarets «linser» er det at de ser nordmenn og «det norske». Men, som vi har sett sier de mer om norsk velferdspolitik og offentlig administrasjon enn de sier om nordmenn spesifikt. Til tross for dette åpner repertoaret for at de i stor grad kan lykkes i å bli integrert i det norske samfunnet. Mange av de verdiene som repertoaret er bygd opp av er verdier som informantene også tillegger det norske samfunnet. For det første åpner deres verdsetting av velferdssystemet og de godene som følger med for at de vil kunne bli gode skattebetalere. Gjennom sine erfaringer har de også opparbeidet seg en sterk sans for hva som er rett og galt. Verdien de innehar om at man må gjøre seg fortjent til det man mottar gjennom ærlig og redelig arbeid åpner også for at de ikke blir systemsnyltere. Ønsket om å ikke være et veldedighetsstilfelle, som omtalt i tidligere kapitler, bygger også opp under dette. Slik som situasjonen er for flesteparten av informantene vil nok denne følelsen dessverre ikke kunne unngås. De har ikke så mange valg, og så lenge det ikke finnes arbeidsmuligheter der ute for dem så blir de nødt til å ta imot hjelp for å i det hele tatt klare seg.

Som i de foregående kapitlene vil også denne analysen ha konsekvenser for måten vi tenker integrering på. Plikter-og-goder-repertoaret innebærer for eksempel at vi ikke kan ta det for gitt at de tenker helt forskjellig fra oss, eller at de tenker at de skal utnytte velferdsstaten. At de ønsker å «gjøre seg fortjent» til det de mottar og vil gjøre sin del, er et tydelig signal. Dette er noe det norske samfunnet kan og bør bruke i en integreringssammenheng. Jeg skal se mer på dette i avslutningskapitlet, hvor jeg tenker tiltak i lys av dette og de to andre analysekapitlene mine.

Kapittel 7 - Åpning for integrering

Jeg skal i dette kapittelet forsøke å samle trådene fra de foregående analysekapitlene, og sette det i sammenheng med funnene jeg har gjort gjennom de interessante samtalene med informantene mine. I lys av dette vil jeg deretter diskutere hvordan vi kan bruke denne kunnskapen til å tenke integrering. Til tross for at det ikke er min hensikt å komme med en oppskrift på «den perfekte integreringsmodellen», noe som jeg innser er et alt for ambisiøst mål, håper jeg likevel at den kunnskapen som har blitt produsert i denne oppgaven kan være til nytte for integreringsarbeidet.

I mitt første analysekapittel *Mulighetsrom: Arbeid og bosted*, så jeg nærmere på hvilke vurderinger informantene mine gjør når det kommer til bosted, arbeid og utdanning. Gjennom deres fortellinger ble det klart for meg at fra øyeblikket de ankommer Norge legges det klare føringer for hvordan og hvor de skal leve sine nye liv. De som ikke har økonomisk selvstendighet må følge løpet som har blitt satt for dem i form av tildelt bosettingskommune og deltakelse på introduksjonsprogrammet. Han eller hun er derfor prisgitt at kommunen sitter på nok ressurser og kompetanse til å kunne tilby vedkommende et tilfredsstillende bo, - opplærings, - og yrkestilbud. Dersom en kommune ikke har nok midler til å kunne opprettholde for eksempel ulike nivåer på opplæringen, kan resultatet bli at noen vil falle utenfor. Enten fordi opplæringen er for avansert eller ved at den ikke er nok utfordrende. Dette så vi var tilfellet med Anand og Orhan som føler at opplæringen de mottar i Bergdalvik ikke utfordrer dem tilstrekkelig til at de kan utvikle seg videre.

Informantene mine understreker også viktigheten av å ha en jobb å gå til. Ikke bare av økonomiske hensyn, men også for at de skal få ta del i et sosialt fellesskap og føle seg som en aktiv bidragsyter til samfunnet de har blitt en del av. Forskjellen mellom de av informantene mine som har oppnådd dette og de som enda ikke har lyktes med dette, er merkbar. Med det mener jeg at deres trivselsnivå og syn på fremtiden skiller seg klart fra hverandre. Det var førstnevnte «gruppe» som uttalte at de godt kunne tenke seg å bli boende i Bergdalvik. Ord som «trygghet» og «tilhørighet» blir brukt av dem for å beskrive livet i bygdesamfunnet. Den andre «gruppen» ser også verdien i et bygdeliv, men mangelen på arbeidsplasser gjør det vanskelig for dem å se for seg en fremtid der. Mangelen på mennesker på deres egen alder som kan være en del av deres sosiale nettverk, bidrar også til at bygdelivet oppleves utfordrende.

I andre analysekapittel *Tidsforskjell i ankomst: Å bli hengende etter*, så jeg på hvilke utfordringer som kan oppstå ved en familiegjennomføring og hvilken betydning tidspunkt for ankomst til Norge har for tilpasning i samfunnet. Med utgangspunkt i Veras og Dauds situasjon som et ektepar som har gått gjennom en

slik prosess, er det tydelig at deres ulike tidspunkt for ankomst til Norge har hatt betydning. De befinner seg i ulike faser i integrerings- og tilpasningsprosessen, hvor Daud på mange områder har fått ting på plass, mens Vera fremdeles ikke helt vet hvor hun hører hjemme. Gjennom en kombinasjon av vansker med å kombinere utdanning med omsorgsrollen for familien, samt en avhengighet av ektemannens arbeidsinntekt, får jeg inntrykk av at hun «ofrer» seg/må vike til fordel for familiens beste. Hun kommer dermed på etterskudd i forhold til ektemannen både med tanke på etablering av et sosialt nettverk og med tanke på deltakelse i utdanning og arbeid.

I tredje analysekapittel *Informantene om «det norske»*, tok jeg for meg hvordan nordmenn og «det norske» fremstår for informantene mine, samt fortolkningsrepertoaret som ligger til grunn for denne oppfatningen. Plikter-og-goder-repertoaret som ble skrevet frem, er bygd opp av verdier som tilsier at informantene setter pris på og verdsetter sikkerheten og rettferdigheten ved det norske velferdssystemet. Det de har oppnådd i livene sine har de vært nødt til å jobbe hardt for å oppnå. Av den grunn har de opparbeidet seg en sterk arbeidsmoral og stolthet som kanskje gjør det vanskelig for dem å være avhengig av hjelp fra andre. For mye statlig hjelp er derfor ikke ønskelig, og man må gjøre seg fortjent til de godene man får.

Tanker om integrering

Kunnskapen jeg har fått gjennom intervjuene er i stor grad basert på mine informanternes erfaringer med å være bosatt i et lite bygdesamfunn. Det de har trukket frem, og det de vektlegger må av den grunn relateres til hvordan de opplever sin situasjon i Bergdalvik. Integreringstiltakene som jeg nå skal diskutere vil derfor først og fremst kunne sees fra dette perspektivet, men vil også være relevant for hvordan man kan tenke integrering på nasjonalt nivå.

Som jeg nevnte i forbindelse med oppsummeringen av første analysekapittel, virker det som mye står og faller på den enkelte kommunen og de ressurser og kompetanse som finnes der. Det ligger selvsagt føringer i introduksjonsloven for den enkelte kommunes ansvar overfor en nyankommen innvandrер med behov for grunnleggende kvalifisering. Det betyr ikke nødvendigvis at opplæringen som gis er utfordrende eller relevant nok for alle deltakerne, spesielt ikke for de som har behov for rask progresjon. Denne utfordringen blir også trukket frem i Brochmann-utvalgets rapport¹⁶ som ble lagt fram 01. februar 2017. Som Orhan og Anand sier, så har ikke deres kommune nok ressurser til å ha flere klasser med ulike nivå, og det undervises derfor på det laveste nivået. Det er forståelig at undervisningen legges opp etter behovet til flertallet, men det burde i så fall finnes

¹⁶ Utvalget, nedsatt av justis- og beredskapsdepartementet og ledet av Grete Brochmann, skulle vurdere i hvilken grad fortsatt høy innvandring kan komme til å påvirke samhold og tillit i Norge (Regjeringen.no, 2017, 21.04). I denne utredningen var oppdraget å se særskilt på flyktninger som gruppe.

alternativer for de som har større krav til opplæringen de får, enten i form av tilrettelagt undervisningsalternativ, eller ved å åpne for muligheten for å delta på introduksjonsprogram i andre nærliggende kommuner. Om introduksjonsprogrammet sier Carole at til tross for at det er lagt opp til mange timer med norskopplæring, så går likevel noen ut av programmet uten å kunne snakke eller skrive noe særlig norsk. Andre derimot, sier hun, har mye vokabular men tør ikke å snakke norsk i offentligheten av frykt for å si noe «feil». Individuelle forskjeller, hvor mange års skolegang de har fra før og hvilket pedagogisk opplegg de er vant til fra hjemlandet spiller selvsagt inn i dette. Men det er etter mitt syn uansett viktig at introduksjonsdeltakerne, som en del av undervisningen, blir introdusert for sitt lokalsamfunn helt fra starten. Ikke nok med at det vil kunne bidra til å gjøre terskelen for å snakke norsk i det offentlige rom lavere, men det er også stor verdi og ligger et stort læringspotensial i en slik interaksjon. Både spontant, men også gjennom tilrettelagte opplegg. Finnes det en bedre måte å lære seg for eksempel hva de ulike dagligvarene heter på norsk, enn å faktisk dra i butikken å handle? Dette gir dobbel gevinst: For det første er det norskopplæring i praksis og for det andre vil de få muligheten til å interagere og skape bånd til sitt lokalsamfunn.

Mangelen på språkpraksisplasser i Bergdalvik trekkes også fram av informantene, og oppleves som problematisk fordi de går glipp av en verdifull inngang til kontakt med nordmenn. En slik kontakt er essensiell for integreringen til samfunnet (skape norske nettverk), og ikke minst for den muntlige språkinnlæringen. Som de selv sier: å sitte dag ut og dag inn på skolebenken er ikke nok, og det blir fort ensformig. Måten opplæringen legges opp vil nok variere fra kommune til kommune og avhenge av den enkelte kommunes økonomi. Større kommuner vil kanskje i noen tilfeller ha flere ressurser tilgjengelig og et større utvalg av arbeidsplasser å tilby enn mindre kommuner, men det lar seg ikke gjøre å bosette alle nyankomne innvandrere i større tettsteder/byer. I lys av at innvandrere i aller høyeste grad er menneskelig kapital som bygdene trenger, må det iverksettes tiltak som gjør det mer attraktivt for dem å bli værende der etter endt introduksjonsprogram. Ifølge Brochmann-rapporten viser det seg også at flyktingers medbrakte kompetanse i liten grad verdsettes i det norske arbeidsmarkedet. Dette til tross for at: «Det ser ut til å være store samfunnsøkonomiske gevinster forbundet med å komplettere utenlandsk utdanning med noe utdanning fra Norge, sammenliknet med å måtte ta hele utdanningen på nytt, eller alternativt få en usikker tilknytning til arbeidsmarkedet som ufaglært» (NOU 2017:2, 2017, s. 217). En slik overføring av kompetanse og erfaring fra sine hjemland var noe som flere av informantene understreket som viktig for dem. Anand, for eksempel, fortalte hvor dårlig det følte at all den arbeidserfaringen og utdanning han hadde oppnådd i hjemlandet, ikke kunne omsettes til noe her i Norge og at han av den grunn måtte starte helt på nytt. Man må gi dem en framtidsutsikt der de befinner seg. Nøkkelen til dette er at de får ta

i bruk den kompetansen og erfaringen de har ervervet seg gjennom tidligere arbeid og/eller utdanning - til gode for samfunnet det har blitt en del av.

Anders Stenersen, flyktningrådgiver i Caritas Norge¹⁷, sier i et debattinnlegg i VG 01. februar 2017 at integreringen i Norge går for langsomt. Han mener at man burde starte allerede på asylmottakene med å gi generell informasjon om utdanning og arbeid til flyktninger som sannsynligvis får oppholdstillatelse. På denne måten, sier han, vil de være bedre rustet når de en gang skal ut i det norske samfunnet. Initiativet som Stenersen foreslår ville vært en god mulighet for nyankomne innvandrere ved at de bevisstgjøres hvilken retning de kan ta innenfor jobb eller utdanning, samtidig som de kan gjøre de nødvendige forberedelsene på et så tidlig tidspunkt som mulig. Dette er et godt eksempel på hjelp til selvhjelp, og vil uten tvil gjøre overgangen til det norske samfunnet lettere for dem. Brochmann-utvalget foreslår også at det må settes i gang tiltak som norskopplæring, informasjon om norske samfunnsforhold og kompetansekartlegging på asylmottakene. Dette mener utvalget vil bidra til aktivisering samtidig som man fremmer integrering på sikt (NOU 2017:2, 2017, s.216).

Som vi så var det å kunne gjøre seg fortjent til det man mottar, en verdi innenfor Plikter-og-goder-repertoaret som ble presentert i tredje analysekapittel. Nordmenn og informantene mine deler derfor en forståelse om at velferdsstaten gir oss noen goder, men at det på samme tid kreves noe av oss. For å imøtekomme dette behovet burde det offentlige legge til rette for at alle nyankomne flyktninger/innvandrere skal kunne bidra: enten ved å sørge for nok arbeidsplasser eller ved å sørge for at de som ikke *kan* jobbe eller ikke *får* seg jobb, kan utføre andre samfunnsnyttige oppgaver. Dette er høyst relevant for små bygdesamfunn som Bergdalvik, hvor det finnes få arbeidsplasser. Å utføre samfunnsnyttige oppgaver kan også fungere som en inngangsport til den såkalte dugnadsånden som er sterkt forankret her i landet. For det er ikke sikkert at alle innvandrere er vant til å organisere seg kollektivt og drive med frivillighet i like stor grad som vi gjør i Norge. I sin rapport som omhandler dugnadsånd og samstyring, skriver Harald Koht at nordmenns aktivitet innenfor frivillige organisasjoner kan knyttes til identifikasjon med kollektive verdier som tilhørighet, samarbeid, tillit og åpenhet (Koht, 2013, s.13). Tar vi i betraktning at verdiene som mine informanternes repertoar er bygd opp av sammenfaller med verdiene som Koht snakker om, er det all grunn til å tro at de (så fremt de blir involvert) har gode muligheter for å gradvis dele verdien av dugnader. Fra et integreringsperspektiv vil vi være tjent med en slik tilnærming ettersom dugnader og frivillige aktiviteter ofte kan være

¹⁷ Caritas Norge er en hjelpeorganisasjon som er etablert i 200 land og territorier. Internasjonalt arbeider de med utviklingsprosjekter innen matsikkerhet, utdanning og nødhjelp. I Norge fokuserer organisasjonen spesielt på integreringsarbeid rettet mot innvandrerbefolkningen (Caritas Norge, 2017, 01.02).

en arena hvor man kan knytte kontakter og bli kjent med folk i sitt lokalsamfunn. Som Orhan uttalte, så er det bedre å jobbe frivillig enn å ikke gjøre noe som helst.

Familien

Orhan snakket om hvordan han oppfatter familierelasjoner i hjemlandet versus her i Norge. Ved å bruke «hund-og-katt-metaforen» virker det som hans inntrykk av norske familierelasjoner er at barna flytter ut så fort de blir voksne, og at man deretter ikke ser hverandre så ofte. Han setter dette i kontrast til hvordan familierelasjonene er i hjemlandet hans, nemlig: man bor sammen, spiser og sover sammen. Ut fra det han forteller om hvordan hele hans familie bidro for å komme seg til en middelklassestatus, blir det tydelig at de er svært kollektive *innenfor* familien. Som vi så i avsnittet ovenfor er mange nordmenn derimot kollektive innenfor et større fellesskap.

Hvis vi går tilbake i tid til det gamle bondesamfunnet, finner man at også nordmenn levde tett sammen i storfamilien. Blant annet på grunn av overgangen til velferdsstrukturen har dette endret seg, og nå har kjernefamilien (av ulike varianter) blitt til den vanligste familieformen i Norge. Orhans «nært-tilknyttet-storfamilie» representerer en helt annerledes familietype enn den «norske» kjernefamilien. Det er ikke dermed sagt at familie ikke er viktig her i Norge. Hva som forventes av familiemedlemmene, med tanke på for eksempel ansvarsoppgaver og hvilke forhold som er viktigst og har rang, vil også være forskjellig innenfor disse to familietyperne. For eksempel ville ikke mine foreldre forventet at jeg skulle hatt dem boende hos meg den dagen de ikke lenger greier å ta vare på seg selv. Slike omsorgsoppgaver overlates i stor grad til det offentlige helsevesenet. Gitt måten Orhan tenker om familien på, må man spørre om de kanskje ikke har bruk for velferdsordningene på samme måte som vi har bruk for dem. Ville de for eksempel tatt seg av sine eldre selv i stedet for å benytte seg av eldrehjem? Ifølge en NOVA-rapport fra 2008 utgjør eldre med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn en svært liten andel av mottakerne i pleie og omsorgssektoren (Nergård, 2008). I denne rapporten undersøkes blant annet «eldre fra etniske minoriteter» sin bruk av pleie og omsorgstjenester, mens en tilsvarende NOVA-rapport fra 2010 (Ingebretsen, 2010) tar for seg deres preferanser og vurderinger i forhold til disse tjenestene. Sistnevnte rapport innhentet informasjon gjennom samtaler med eldre innvandrere og deres pårørende.

Her er det viktig å presisere at det sikkert finnes nordmenn som selv tar seg av sine eldre foreldre, på samme måte som det ganske sikkert finnes innvandrerfamilier som *ikke* gjør det. Er det riktig at staten skal legge så store føringer for hvordan hver enkelt skal ta seg av sine familiemedlemmer, eller burde det legges til rette for at de som ønsker å ta seg av sine eldre selv skal få muligheten til å gjøre det? Som vi har sett har det blitt forsket på eldre fra etniske minoriteter og deres bruk, preferanser og vurderinger i forhold til pleie og

omsorgstjenester. Et annet interessant tema for videre forskning kunne vært innvandreres forståelse og bruk av *andre* offentlige tjenester og velferdsordninger.

En digital hverdag

Her i Norge blir mye ordnet for oss av myndighetene, og våre daglige liv styres i stor grad av den stadig økende tilstedeværelsen av kommunikasjon og informasjonsteknologi. Det offentliges bruk av digitale løsninger medfører også en økt fare for at uvedkommende får tilgang til personlig informasjon om hver enkelt borger, noe som igjen kan misbrukes. For at en e-myndighet (elektronisk myndighet) skal kunne utvikle seg videre og levere offentlige tjenester av høy kvalitet forutsetter det, ifølge Sofia Elena Colesca (2009), at borgerne har tillit til prosessen. Nordmenn flest er vant til slike løsninger og føler vi kan stole på at informasjonen om oss blir godt ivaretatt, og at det offentlige gjør det som er til vårt eget beste. Hva så med innvandrere, og kanskje spesielt de som kommer fra samfunn preget av korrupsjon og lite utviklede velferdsordninger: har de like stor tillit til det offentlige og bruken av e-tjenester? Mine informanternes tillit til det offentlige i Norge var i og for seg ikke et tema for intervjuene. Men ettersom det ble snakket en del om deres negative erfaringer med myndighetene i deres opprinnelsesland, gjorde jeg meg tanker om hvorvidt de følte at de kunne stole norske myndigheter. Hvilken betydning har det dersom det finnes innvandrere som ikke har tillit til, og av den grunn ikke benytter seg av de samme ordningene som den andre delen av befolkningen? Vil det resultere i at vi får mennesker som havner på utsiden av dagens e-samfunn? Hvordan kan man i så fall skape tillit til det offentlige og bruken av e-tjenester? Dette er spørsmål som jeg mener er relevante og som burde bli diskutert i dialog med de innvandrere det er aktuelt for.

Integreringstiltak for å lette ved familiegjenforening

På slutten av kapittelet som omhandler Vera og Dauds situasjon som familiegjenforente, spurte jeg hvordan man kan legge til rette for at Vera og innvandrerkvinner i en lignende situasjon skal få muligheten til selvutvikling, og følelsen av at de tilhører og bidrar til samfunnet. Vi så at Vera blant annet hadde vansker med å kombinere sin utdanning med omsorgsrollen for familien. Hennes utfordring ligger i utgangspunktet i det å få nok tid til å konsentrere seg om skolearbeidet på ettermiddags- og kveldstid. Barnas dagtilbud i barnehage og SFO kan derfor ikke hjelpe i dette tilfellet. Dersom Vera og andre innvandrerkvinner som henne hadde mottatt hjelp til denne typen omsorgsarbeid, hadde kanskje terskelen for å begynne å studere eller jobbe blitt mye lavere. Slik hjelp, for eksempel i form av et nabo/innvandrerkollektiv, ville frigjort mye av Veras tid slik at hun kunne begynt å studere igjen. Gjennom et slikt fellesskap av mennesker kunne man hjulpet hverandre for å gjøre hverdagen mer overkommelig. For en kvinne som Vera, som i tillegg har en motvilje for å ta imot det hun anser som veldedighet, ville nok et gjensidig bytte av tjenester innenfor et fellesskap av

mennesker som kan kjenne seg igjen i hverandres situasjon være et mye bedre alternativ.

Et slikt kollektiv kommer ikke nødvendigvis av seg selv og spesielt ikke dersom man er ny i et land og ikke kjenner så mange. Her må i så fall det offentlige gi en hjelpende hånd og legge til rette for at det kan etableres, slik at innvandrerkvinnene kan ha noe å støtte seg til dersom det skulle trengs.

Veien videre

Basert på kunnskapen som har kommet frem gjennom samarbeidet med mine informanter, har jeg her kommet med noen forslag til hvordan vi kan tenke integrering i Norge. Funnene mine tilsier at de ønsker å bidra og dele sin kompetanse. De verdsetter mange av de samme verdiene som oss og de vil leve gode og trygge liv. Sist men ikke minst vil de komme oss i møte gjennom dialog. Flere av informantene uttrykte hvor viktig det var å forsøke å forstå hverandre, men Orhans forslag til hvordan man kan oppnå dette har festet seg hos meg:

[...] jeg har et forslag for de som organiserer *Te og språk*¹⁸ (et lokalt integreringsinitiativ). Vi må ordne en dag og hente nordmenn og innvandrere til bordet og vi sier til hverandre: «hva tenker du om meg?». Jeg tror det er veldig bra å ha den type ærlighet [...].

Orhans forslag, at nordmenn og innvandrere skal sette seg ned sammen og være ærlige med hverandre om både utfordringene og det positive ved å leve sammen, synes jeg er et veldig klokt forslag. Det vil kunne bidra til at vi erkjenner våre forskjeller men også gi økt forståelse ved at man kan finne ut hvor «skoen trykker», våre/deres forventninger og ikke minst hvordan ting kan gjøres bedre i fremtiden. Et interessant tema for et nytt prosjekt kunne være å sammenligne en gruppe menneskers (både innvandrere og nordmenn) holdninger før og etter slike kulturmøter.

Det behøver derfor ikke være et vert-gjestforhold (som ble beskrevet i forrige kapittel) der nordmenn er verten som har rett til å kontrollere hjemmets ressurser og bestemme alle kjørereglene, mens innvandrere er gjesten som bare må føye seg etter vertens krav. Målet burde heller være at de kan føle seg som en del av samfunnet som har påvirkningskraft på hvordan dagens og fremtidens norske samfunn skal utformes. Dette er i tråd med mitt syn på integrering, som jeg nevnte i innledningskapittelet. Vi er ikke tjent med at alle skal bli like. Erkjenner vi heller at det finnes forskjeller oss imellom, kan vi bruke den kunnskapen vi har lært om hverandre til å finne den beste måten å leve sammen på.

¹⁸ *Te og språk* er et fiktivt navn for et lokalt integreringsinitiativ.

Litteraturliste

- Aambø, A., & Hjelde, K.H. (2011). Migrasjon, kulturelt mangfold og familiearbeid. *Fokus på familien*, 39(3), 152-159. Hentet fra <https://www.idunn.no/fokus/2011/03/art09>.
- Alnes, J.H. (2015). Hermeneutikk. *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/hermeneutikk>.
- Amjad, D. (2009). *Introduksjonsordning for nyankomne innvandrere*. Mastergradsavhandling. (Mastergradsavhandling, Universitetet i Tromsø). Hentet fra <http://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/3263/thesis.pdf?sequence=1>.
- Andersen, A.J. (2003). *Menn skaper rom for foreldreskap og familie. Farskapets betingelser i en heteronormativ kultur*. (Doktorgradsavhandling), Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, NTNU, Trondheim.
- Aune, Margrethe (2008). *Lange timer og lyse øyeblikk. Om analyse av et kvalitativt datamateriale*. STS notat.
- Barudy, J. (1989). L'utilisation de l'approche systémique lors de thérapies avec des familles de réfugiés politiques. *Thérapie Familiale*, 10(1), 15-31. (Her sitert etter Rousseau m.fl., 2004, s. 1096).
- Billig, M., Condor, S., Edwards, D., Gane, M., Middleton, D., & Radley, A. (1988). *Ideological dilemmas: A social psychology of everyday thinking*. London: Sage Publications.
- Bourdieu, P. (1977) [1972]. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Briggs, C.L. (1986): *Learning how to ask. A sociolinguistic appraisal of the role of the interview in social science research*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bøe, S. (2007). *Kjærlighet og begjær mellom menn til ulike tider, til ulike steder – et bidrag til en nyansering av rådende seksualitetsforståelser*. (Mastergradsavhandling, NTNU). S. Bøe, Trondheim.
- Carabine, J. (2001). Unmarried Motherhood 1830-1990: A Genealogical Analysis. I M. Wetherell, S. Taylor, & S.J. Yates (Red.), *Discourse as Data. A Guide for Analysis* (s. 267-311). London: Sage Publications.
- Caritas Norge. (2017, 01.02). Om Caritas Norge. Hentet fra <http://www.caritas.no/om-caritas-norge/>.

- Charmaz, C. (2014). *Constructing Grounded Theory*. London: Sage Publications.
- Colesca, S.E. (2009). Understanding trust in e-Government. *Economics of Engineering Decisions*, (3), 7-15. Hentet fra <http://inze.ktu.lt/index.php/EE/article/viewFile/11637/6319>.
- Dalby, L. (2003). Leve sammen igjen? Søkelys på utfordringer i arbeidet med familiegjenforeninger. I H. G. Eriksson (Red.), *Fra tårn til kuppel. Sosialt arbeid i utvikling. Sosionomutdanningen i Trondheim 1962-2002* (s.277-291). Trondheim: Tapir Akademiske Forlag.
- Dalen, M. (2004). *Intervju som forskningsmetode. En kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dreyfus, H.L., & Rabinow, P. (1983). *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Edley, N. (2001). Analysing Masculinities: Interpretative Repertoires, Ideological Dilemmas and Subject Positions. I M. Wetherell, S. Taylor, & S.J. Yates (Red.), *Discourse as Data. A Guide for Analysis* (s.189-229). London: Sage Publications.
- Egge-Hoveid, K., & Sandnes, T. (2015). *Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre i et kjønns- og likestillingsperspektiv. Utdanning, arbeid og samfunnsdeltakelse* (Statistisk sentralbyrå rapport 26/2015). Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/231261?ts=14f975e12e8>.
- Eidheim, H. (1971). *Aspects of the Lappish Minority Situation*. Oslo: Scandinavian University Books.
- Elven, I.S. (2013). *På lag med språket. Rolleforståelser og utfordringer i tolkens arbeid i den kommunale tolketjenesten*. (Mastergradsavhandling, NTNU). Hentet fra https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/244204/659116_FULLTEXT01.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Finset, A. (1981). *Familien og det sosiale nettverket*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag AS. (Her sitert etter Kruse, 2004).
- Foucault, M. (2002) [1966]. *The order of things. An archaeology of the human sciences*. London & New York: Routledge.
- Fox, P.G., Cowell, J.M., & Johnson, M.M. (1995). Effects of family disruption of Southeast Asian refugee women. *International Nursing*, 42(1), 27-31.
- Frank, A.W. (2010). *Letting stories breathe: a socio-narratology*. Chicago: University of Chicago Press.

- Giddens, A. (1996). *Modernitet og selvidentitet: selvet og samfundet under sen-moderniteten*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Gilbert, G.N., & Mulkay, M. (1984). *Opening Pandora's box. A sociological analysis of scientist's discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Graham, L. J. (2005). *Discourse analysis and the critical use of Foucault*. Paper lagt frem på konferansen Australian Association for Research in Education 2005, Sydney. Abstract hentet fra http://www.forschungsnetzwerk.at/downloadpub/2689_2005.pdf.
- Gullestad, M. (2002). *Det norske sett med nye øyne. Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haour- Knipe, M. (2001). *Moving families-Expatriation, stress and coping*. London: Routledge.
- Haraway, D. (1988). Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, 14(3), 575-599. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/pdf/3178066.pdf>.
- Hasund, I. K. (2003). *The discourse markers like in English and liksom in Norwegian teenage language: A corpus-based, cross-linguistic study*. (Doktorgradsavhandling), Engelsk institutt, Universitetet i Bergen, Bergen.
- Haugen, M.S., & Villa, M. (2006). Big Brother in rural societies: Youths' discourses on gossip. *Norsk Geografisk Tidsskrift*, 60(3), 209-216. DOI: 10.1080/00291950600889996
- Henriksen, K. (2012). *Overføringsflyktninger i Norge*. (Statistisk sentralbyrå rapport 7/2012). Hentet fra https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_201207/rapp_201207.pdf.
- H.M. Kongen (2016). *Hagefest i Slottsparken: Velkomsttale*. Kongens velkomsttale under Kongeparets hagefest i Slottsparken 01. september 2016. Hentet fra <http://www.kongehuset.no/tale.html?tid=137662&sek=26947&scope=0>.
- Huitfeldt, A., & Kavli, H.C. (2004). *Det globale ekteskapsmarkedet. Ekteskap mellom norske menn og utenlandske kvinner - kunnskapsstatus og kunnskapsbehov*. (Fafo- notat 23/2004). Hentet fra http://www.faf.no/media/com_netsukii/747.pdf.
- Illeris, K. (2002). *Ungdom, identitet og utdanning*. Roskilde: Center for Ungdomsforskning.
- Informant. (2009). *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/informant>.

- Ingebretsen, R. (2010). *Erfaringer med omsorgstjenester for eldre innvandrere Brukeres, pårørendes og ansattes perspektiver* (NOVA rapport 11/2010). Hentet fra file:///C:/Users/Kine/Downloads/4246_1.pdf.
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). (2016, 19.10). Slik får flyktningene sin kommune. Hentet fra <https://www.imdi.no/planlegging-og-bosetting/slik-fordeles-flyktningene/>.
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). (2016, 21.04). Grunnleggende om introduksjonsprogrammet. Hentet fra <https://www.imdi.no/opplaring-og-utdanning/introduksjonsprogram/grunnleggende-om-programmet-roller-og-ansvar/>.
- International Organization for Migration (IOM). (2017, 29.03). Missing Migrants Project. Hentet fra <http://missingmigrants.iom.int/>.
- Introduksjonsloven. (2003). *Lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-07-04-80>.
- Jørgensen, M.W. & Phillips, L. (2010). *Diskursanalyse som teori og metode*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Kjelstadli, K. (1999). *Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i Historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Koht, H. (2013). *Dugnadsånd og samstyring i lokalsamfunnet. Velforeningenes politiske og sosiale betydning*. (Høgskolen i Oslo og Akershus rapport 2/2013). Hentet fra <https://skriftserien.hioa.no/index.php/skriftserien/article/viewFile/10/8>.
- Kristensen, G.K., & Ravn, M.N. (2015). The voices heard and the voices silenced: recruitment processes in qualitative interview studies. *Qualitative Research*, 15(6), 722-737. DOI:10.1177/1468794114567496.
- Kristensen, G.K., (2011). *Familieplanlegging – bak tallene. Fortellinger om reproduksjon i det flerkulturelle Norge* (Doktorgradsavhandling). Hentet fra https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/244159/506211_FULLTEXT01.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Kruse, E. (2003). *Kvalitative forskningsmetoder i psykologien og beslægtede fag*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Kruse, F. (2006). *Familiiegjenforening i Norge. Opplevelser av strukturelle og sosiale hindringer for integrasjon hos 10 familiiegjenforente italienere*. (Mastergradsavhandling, Universitetet i Oslo). Hentet fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/15563/gjenforening.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.

- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Lundgren, E. (1993). *Det får da være grenser for kjønn. Voldelig empiri og feministisk teori*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Merriam, S.B. (2009). *Qualitative Research. A Guide to Design and Implementation*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Merriam, S.B. & Associates. (2002). *Qualitative Research in Practice. Examples for Discussion and Analysis*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Nergård, T.B. (2008). *Eldre innvandreres bruk av pleie og omsorgstjenester Rapport fra fem norske storbykommuner* (NOVA rapport 10/2008). Hentet fra http://www.nova.no/asset/3418/1/3418_1.pdf.
- Nerland, S. M. (2008). *Ikke-vestlige innvandreres forhold til arbeidsmarkedet, utdanning og velferdsordninger i ulike livsfaser* (SSB rapport 26/2008). Hentet fra https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_200826/rapp_200826.pdf.
- Nicolaysen, B. (2006). Det er en del av livet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 2(47), 193-222.
- Nussbaum, M.C. (2009). *Creating Capabilities. The Human Development Approach*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- NOU 2017:2. (2017). *Integrasjon og tillit. Langsiktige konsekvenser av høy innvandring*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/c072f7f37da747539d2a0b0fef22957f/no/pdfs/nou201720170002000dddpdfs.pdf>.
- NOU 2004:20. (2004). *Ny utlendingslov*. Hentet fra <https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/horinger/2005-07-01-udi/>.
- Olsen, B. (2016). *Unge med innvandrerbakgrunn i arbeid og utdanning 2014. Eksklusive EØS-/EU-innvandrere* (SSB rapport 09/2016). Hentet fra http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/_attachment/258932?ts=1533b74f8f8.
- Pedersen, W., & Vestel, V. (2005). Tvetydige maskuliniteter, appellerende seksualitet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 46(1), 3-34.
- Plumwood, Val (1991). Nature, Self, and Gender: Feminism, Environmental Philosophy, And the Critique of Rationalism. *Hypatia*, 6 (1), 3-27.

- Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Potter, J., & Wetherell, M. (1987). *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour*. London: Sage Publications.
- Regjeringen.no. (2017, 21.04). Utvalg om langsiktige konsekvenser av høy innvandring. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dep/jd/org/styre-rad-og-utval/innstillinger/innstillinger-fra-utvalg/innstillinger-2017/utvalg-om-langsiktige-konsekvenser-av-hoy-innvandring/id2468501/>.
- Riessman, C.K. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Rousseau, C., Rufagarib, M., Bagilishy, D., Meashama, T. (2004). Remaking family life: strategies for re-establishing continuity among Congolese refugees during the family reunification process. *Social Science & Medicine*, 59(5), 1095-1108. DOI: 10.1016/j.socscimed.2003.12.011.
- Sahal, R. (2015). «Livet satt på vent» *En studie om enslige flyktninger som har søkt om familiegjenforening*. (Mastergradsavhandling, Universitetet i Oslo) Hentet fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/46222/Masteroppgaven.pdf?sequence=1>.
- Sandnes, T., & Østby, L. (2015). *Familieinnvandring og ekteskapsmønster 1990-2013* (Statistisk sentralbyrå rapport 22/2015). Hentet fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/228459?ts=14d70308ab8>.
- Settle. (2016). *Dictionary.com*. Hentet fra <http://www.dictionary.com/browse/settle?s=t>.
- Sit. (2016). *Dictionary.com*. Hentet fra <http://www.dictionary.com/browse/sit?s=t>.
- Sluzki, C. E. (1979). Migration and family conflict. *Family Process*, 18(4), 379-390. (Her sitert etter Dalby, L., 2003).
- Sosialtjenesteloven kapittel 5. (2001). *Lov om sosiale tjenester i Nav*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/i-342001-sosialtjenesteloven-kapittel-5/id108835/>.
- Statistisk sentralbyrå (SSB). (2016, 08.03). Norskfødte med innvandrerforeldre er mye mer likestilte enn innvandrere. Hentet fra <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/norskfodte-med-innvandrerforeldre-er-mye-mer-likestilte-enn-innvandrere>.

- Staunæs, D., & Søndergaard, D.M. (2005). Intervju i en tangotid. I Järvinen, M., & Mik-Meyer, N. (Red.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Stenersen, A. (2017, 01.02). Langsom integrering. *VG*. Hentet fra <http://www.vg.no/nyheter/meninger/integrering-og-innvandring/langsom-integrering/a/23913445/>.
- Strandbu, A., & Schultz, J.H. (2015). Undervisning om kriser og katastrofer. Et pedagogisk mulighetsrom. *Barn*, 33(2), 41-53.
- Sørensen, A.S., Høystad, O.M., Bjurström, E., & Vike, H. (2008). *Nye Kulturstudier*. Oslo: Spartacus Forlag AS.
- Sørevik, T.N., (2011). *Kulturelle forståelser av begrepet «innvandrere»*. En analyse av IMDis rapporter om mangfold i heleide statlige virksomheter. (Doktorgradsavhandling), Det humanistiske fakultet, NTNU, Trondheim
- Temple. (2016). *Dictionary.com*. Hentet fra <http://www.dictionary.com/browse/temple>.
- Tempel. (2009). *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/tempel>.
- Terum, L. I., & Hatland, A. (2014). Sysselsetting og trygd under arbeidslinja. *Søkelys på arbeidslivet*, 1(2), 3–20. Hentet fra https://www.idunn.no/spa/2014/01-02/sysselsetting_og_trygd_under_arbeidslinja .
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- The UN Refugee Agency (UNHCR). (2017, 29.03). Operational Portal. Refugee situations. Hentet fra <http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>.
- Tjønneland, E. (2011). Fenomen. *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/fenomen>.
- Utlendingsdirektoratet (UDI). (2016, 26.08). Krav til inntekt i familieinnvandringssaker. Hentet fra <https://www.udi.no/ord-og-begreper/krav-til-inntekt-i-familieinnvandringssaker/?e9=w&9=e#link-9492>.
- Utlendingsnemda (UNE). (2016, 22.02). Familieinnvandring. Hentet fra <http://www.une.no/sakstyper/Familieinnvandring/>.
- Villa, M. (1999). Bygda- sosial konstruksjon av 'trygt og godt'. *Sosiologi i dag*, 29(4), 31–52.

Walle, T. (2004). Menn og maskuliniteter i en minoritetskontekst. I Ø. Fuglerud (Red.), *Andre bilder av «de andre»*. *Transnasjonale liv i Norge* (s.330-355). Oslo: Pax Forlag.

Vedlegg 1: Informasjonsbrev/samtykkeerklæring

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

«Forutsetninger for integrering av innvandrere i et norsk bygdesamfunn»

Bakgrunn og formål

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt som har som hensikt å få mer kunnskap om mulighetene for integrering av innvandrere i et norsk bygdesamfunn. Jeg er interessert i å lære om innvandreres egne synspunkter, erfaringer og forestillinger om arbeidsliv, utdanning og bosted.

Jeg henvender meg til deg med forespørsel om deltakelse fordi du, som innvandrer til Norge, kan bidra med verdifull innsikt på dette området.

Dette er et selvstendig mastergradsprosjekt som utføres ved Institutt for Tverrfaglige Kulturstudier ved NTNU i Trondheim.

Alt datamateriale vil behandles i tråd med retningslinjene fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste og ingenting av det jeg skriver i masteroppgaven skal kunne tilbakeføres til de jeg har intervjuet. Jeg garanterer anonymisering.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakelse i prosjektet innebærer at du takker ja til å bli intervjuet av meg om temaet arbeidsliv, utdanning og bosted. Det vil være spørsmål om kvalifikasjoner, erfaringer og fremtidsplaner. Intervjuet kommer til å ha en varighet på ca. 1 time og blir tatt opp med lydopptaker.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger om deg vil bli behandlet konfidensielt og det er kun jeg som har tilgang til denne informasjonen. Det vil si at det i den ferdigstilte masteroppgaven ikke vil fremkomme navn, fødselsnummer eller andre opplysninger som kan knyttes direkte til deg. I tillegg vil din kontaktinformasjon bli oppbevart et annet sted enn sammen med data fra intervjuet, slik at det ikke er mulig å koble dette sammen. Når jeg skriver masteroppgaven er du

fullstendig anonym. Jeg vil også understreke at jeg ikke tilhører norske myndigheter, men er en ganske alminnelig masterstudent.

Prosjektet skal etter planen avsluttes senest 31.06.2017. Alt av intervjunotater, lydopptak og personopplysninger om deltakerne vil da bli destruert.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien. Du kan når som helst, og uten å oppgi noen grunn, trekke deg fra prosjektet. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli destruert.

Dersom du ønsker å delta i prosjektet eller har noen spørsmål, kan du kontakte **Kine Kvande Knudsen på telefon 476 49 761 eller e-post kinekvande@gmail.com**

Ansvarlig veileder for dette prosjektet er professor Agnes Bolsø, som kan nåes på telefon 93086076 eller e-post agnes.bolso@ntnu.no

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: Intervjuguide

Gå gjennom informasjonsbrevet/samtykkeerklæringen hvis behov. Beskriv prosjektet, hva som skal gjøres, og hvordan. Spør om det er ok at jeg bruker digital lydopptaker.

Få samtykkeerklæringen underskrevet av informanten.

Noen spørsmål før vi begynner?

Bakgrunnsspørsmål

1. Kan du begynne med å fortelle litt om bakgrunnen din?

- *Hvor du kommer fra (by/bygd), alder, utdanning, familiesituasjon?*

1.1. Hvor lenge har du bodd i Norge?

1.2. Kan du fortelle meg litt om hvilke yrker foreldrene dine har hatt?

2. Hvilke jobber har du hatt tidligere, i ... (hjemlandet)?

- *Be informanten utdype/forklare mer om hva de eventuelle jobbene innebar hvis det trengs.*

3. Er det noen av disse jobbene som du synes har vært spesielt utfordrende eller givende?

- *Be informanten gi eksempler på hva som gjorde jobben utfordrende/givende. Hvor følte du mest verdi/gjorde mest nytte?*

- *Beskrive en typisk arbeidsdag. |*

3.1. Er det noen av dette du kunne tenkt deg å arbeide med her i Norge?

4. Er det noen ferdigheter du har lært gjennom dine tidligere jobber som du tror kan komme godt med på en norsk arbeidsplass?

- *Føler du at du er godt forberedt for arbeid i Norge?*

5. Foretrekker du å bo i en by eller bygd?

- *Fordeler/ulemper. Bra/dårlig med det.*
- *Hvis ja til bygd: Kunne du tenkt deg å arbeide innenfor landbruk eller fiske?*
- *Kan du se for deg en fremtid her i bygda?*
- *Hva betyr denne bygda for deg?*

Arbeid i Norge

6. Har du hatt noen jobber etter at du kom til Norge?

a) Hvis ja på spørsmål 6:

6.1. Hva har du arbeidet med?

- *Utdype hva det gikk ut på/arbeidsoppgaver evt.*

6.2. Hvordan fikk du den jobben (de jobbene)?

- *Oppsøkte du arbeidsgivere direkte, gjennom Nav eller via bemanningsbyrå? Fikk du hjelp til å søke jobber på noe vis?*

Hvis vedkommende var "aktiv" kan jeg spørre:

- *Kan du gi noen eksempler på tilbakemeldinger du fikk av dem du kontaktet?*
- *Kommer du på én (eller flere) hendelser der du følte deg enten dårlig eller bra mottatt? Hva skjedde?*

6.3. **Hvis du husker det, kan du fortelle om den første arbeidsdagen i den første jobben du hadde i Norge?**

6.4. **Hadde du på forhånd sett for deg hvordan det ville bli å jobbe på en arbeidsplass i Norge/den konkrete jobben?**

- *Hadde du hørt noen rykter om hvordan det er å jobbe på en norsk arbeidsplass?*
- *Stemte ryktene/forestillingen med hvordan det faktisk var?*
- *Beskriv en typisk arbeidsdag i din nåværende jobb (hvis de har en nåværende jobb).*

6.5. **Av de jobbene du har hatt etter at du kom til Norge, er det noen du kunne tenke deg å holde på med i fremtiden? (Obs: kan allerede ha blitt besvart!)**

6.6. **Hva slags jobb/er ser du for deg at du kunne trives i her i Norge?**

- *Hva er det med det yrket som tiltaler deg?*

6.7. **Hva tror du er årsaken til at det er vanskelig for en del innvandrere å få seg jobb i Norge?**

- *Har du noen tanker om hva som kan gjøres for at flere skal få seg jobb?*
- *Synes du det norske systemet med introduksjonsordning for innvandrere fungerer godt nok? (Hva er bra/ mindre bra?).*

b) Hvis nei på spørsmål 6:

6.1. **Har du prøvd å finne arbeid her i Norge?**

- *Har du oppsøkt bemanningsbyråer, direkte til arbeidsplasser, Nav eller lignende?*

Hvis vedkommende var "aktiv" kan jeg spørre:

- *Kan du gi noen eksempler på tilbakemeldinger du fikk av dem du kontaktet?*

- *Kommer du på en (eller flere) hendelser der du følte deg enten dårlig eller bra mottatt?*

6.2. Hvordan ser du for deg at det er å jobbe på en norsk arbeidsplass?

- *Har du hørt rykter om hvordan det er på norske arbeidsplasser?*

6.3. Hvilke typer yrker ser du for deg at du kunne trives i?

- *Hva er det med det yrket som tiltaler deg?*

6.4. Hva tror du er årsaken til at det er vanskelig for en del innvandrere å få seg jobb i Norge?

- *Har du noen tanker om hva som kan gjøres for at flere skal få seg jobb?*

- *Synes du det norske systemet med introduksjonsordning for innvandrere fungerer godt nok? (Hva er bra/mindre bra?).*

c) Hvis vedkommende ikke har prøvd seg på å finne jobb:

6.1. Hvordan tenker du å gå frem for å finne arbeid?

6.2. Hvordan ser du for deg at det er å jobbe på en norsk arbeidsplass?

- *Har du hørt rykter om hvordan det er på norske arbeidsplasser?*

6.3. Hvilke typer yrker ser du for deg at du kunne trives i?

- *Hva er det med det yrket som tiltaler deg?*

6.4. Hva tror du er årsaken til at det er vanskelig for en del innvandrere å få seg jobb i Norge?

- *Har du noen tanker om hva som kan gjøres for at flere skal få seg jobb?*

- *Synes du det norske systemet med introduksjonsordning for innvandrere fungerer godt nok? (Hva er bra/mindre bra?).*

Om arbeidsliv

7. Hvilke forskjeller eller likheter tror du (hvis de ikke har erfaring) / synes du (hvis de har erfaring) det er mellom en norsk arbeidsplass og en arbeidsplass i ... (hjemlandet)?

- *På hvilken måte?*

8. Hvilke kvaliteter mener du er viktig for en god arbeidsgiver/sjef?

8.1. **Hvilke kvaliteter mener du er viktig for en god ansatt?**

8.2. **Er det noen forskjell, tror du, på hva som blir sett på som en god sjef og en god ansatt i Norge mot ditt eget hjemland.**

9. Er det etter din mening noen jobber menn passer bedre til enn kvinner?

- *Og omvendt- som kvinner passer bedre til enn menn.*
- *Hva er eventuelt grunnen til det?*

10. Har du noe erfaring med å starte egen bedrift

- *Hvis nei: Kunne du tenkt deg å starte din egen bedrift?*
- *Hvis ja: Hva var/er din motivasjon for dette? hvilken type bedrift er/var det?*
- *Hva er fordelene/ulempene ved å ha sin egen bedrift?*

11. Hva tror du må til for å lykkes med en egen bedrift?

- *Eller: Hvilke egenskaper tror du en person må ha for å lykkes med å starte sin egen bedrift?*

Avslutning

12. Er det noe du vil legge til, eller spørre meg om? Noe jeg har glemt å spørre om?